

GIG
CYMRU
NHS
WALES

Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales

RHAGLEN CAMDDEFNYDDIO SYLWEDDAU

Cronfa Ddata Lleihau Niwed Cymru: Marwolaethau Cysylltiedig â Chyffuriau Adroddiad Blynyddol 2018-19

Amdan Iechyd Cyhoeddus Cymru

Mae Iechyd Cyhoeddus Cymru'n bodoli i warchod a gwella iechyd a lles a lleihau anghydraddoldeb rhwng iechyd pobl yng Nghymru. Gweithiwn yn lleol, yn genedlaethol a rhyngwladol, gyda'n partneriaid a'n cymunedau.

Nod y Rhaglen Camddefnyddio Sylweddau yw ceisio datrys y bygythiadau presennol, ac i ddod, i iechyd y cyhoedd yng Nghymru, ac yn unol â'r amcan strategol o '**leihau anghydraddoldebau iechyd, ac atal neu leihau afiechydon heintus neu heb fod yn heintus, niwed ehangach a marwolaethau cyn pryd sy'n gysylltiedig â chyffuriau ac alcohol**'.

Y Rhaglen Camddefnyddio Sylweddau

Iechyd Cyhoeddus Cymru

No 2 Capital Quarter

Tyndall Street

Caerdydd

CF10 4BZ

Ffôn: 02920104496

www.publichealthwales.org/substancemisuse

Cydnabyddiaeth: Hoffai Iechyd Cyhoeddus Cymru ddiolch i bawb a gyfrannodd at Gronfa Ddata Lleihau Niwed Cymru, gan gynnwys defnyddwyr gwasanaeth, staff a'r holl gyrff darparu'n cynnwys y gwasanaethau camddefnyddio sylweddau arbenigol, y gwasanaethau cyfiawnder troseddol gan gynnwys OIS a darparwyr gwasanaethau triniaethau clinigol arbenigol.

Cyhoeddwyd: Drew Turner, Gareth Morgan a Josie Smith
Y Rhaglen Camddefnyddio Sylweddau, Is-adran Gwarchod y Cyhoedd, Iechyd Cyhoeddus Cymru 2019.

Cynnwys

Geirfa byrfoddau	4
1 Crynodeb gweithredol	5
1.1 Canfyddiadau a thueddiadau	5
1.2 Argymhellion.....	7
2 Atal achosion o wenwyn opioid marwol drwy ddosbarthu Naloxone-i-fynd-adre (THN).....	8
2.1 Dosbarthiad THN yng Nghymru	8
2.2 THN a ddefnyddiwyd mewn achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol	10
2.3 Unigolion wedi eu cyflenwi â THN am y tro cyntaf.....	14
2.4 Ailgyflenwi THN.....	17
2.5 Dosbarthiad THN yn ôl bwrdd iechyd	19
2.6 Dosbarthiad THN – Carchar a Chymuned	22
3 Marwolaethau cyffuriau yng Nghymru	24
3.1 Marwolaethau gwenwyno	24
3.2 Marwolaethau camddefnyddio di-gyffuriau - trosolwg.....	26
3.3 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau - trosolwg	27
3.4 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau - demograffeg	27
3.5 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau - sylweddau	30
3.6 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau – dadansoddiad daearyddol	43
4 Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yng Nghymru	53
4.1 Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol	53
4.2 Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol	62
5 Atodiadau	64
5.1 Atodiad A – Diffiniadau a nodiadau ar ddehongli data.....	64
5.2 Atodiad B – Canllawiau ar adolygu achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol.....	67
5.3 Atodiad C – Beth yw'r Gronfa Ddata Lleihau Niwed?	69

Geirfa byrfoddau

ABMUHB	Bwrdd Iechyd Prifysgol Abertawe Bro Morgannwg
ABUHB	Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan
APB	Bwrdd Cynllunio Ardal
BCUHB	Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr
CRC	Cydlynnydd Adolygu Achosion
CTUHB	Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf
CVUHB	Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro
EASR	Cyfradd Oed Wedi'i Safoni Ewropeaidd
HUHB	Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda
HRD	Cronfa Ddata Lleihau Niwed Cymru
ICD-10	Codau Dosbarthiad Afiechydon Rhyngwladol
NPS	Sylweddau seicoactif newydd
NSP	Rhaglen Nodwyddau
ONS	Y Swyddfa Ystadegau Gwladol
OST	Therapi cyfnewidion opioid
PTC	Meddyginiaeth dros-y-cownter
POMs	Meddyginiaeth presgripsiwn yn unig
PTUHB	Bwrdd Iechyd Prifysgol Addysgu Powys
PWID	Pobl sy'n chwistrellu cyffuriau
SMS	Gwasanaeth Camddefnyddio Sylweddau
THN	Naloxone i-fynd-adre
WNDSM	Cronfa Ddata Genedlaethol Cymru ar Gamddefnyddio Sylweddau

Mae eleni'n nodi newid yn y broses o adrodd ymyriadau i atal marwolaethau cysylltiedig â chyffuriau, ac i ddata ac adolygu marwolaethau cysylltiedig â chyffuriau. Yn y gorffennol, cynhyrchwyd adroddiadau ar wahân gan Iechyd Cyhoeddus Cymru ar ddarpariaeth Naloxone-i-Fynd-Adre (THN): Modiwlau'r Gronfa Ddata Lleihau Niwed ac ar adolygu achosion o Wenwyno Cyffuriau Marwol a Di-farwol, ac ar ddadansoddi data blynyddol y Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS) ar farwolaethau cysylltiedig â chyffuriau yng Nghymru. Mae'r adroddiadau blaenorol ar gael yn [from Public Health Wales Substance misuse programme](#). Mae'r ddogfen hon yn cyflwyno'r data ar Gymru a gynhyrchwyd eisoes gan ONS ynghyd â dehongliad o'r data, tueddiadau a rhybuddion gochel. Paratowyd yr adroddiad hwn i gynorthwyo darparwyr gwasanaethau iechyd, gofal cymdeithasol, cyfiawnder troseddol ac eraill ynghyd â chynllunwyr, comisiynwyr a gwneuthurwyr polisi i leihau marwolaethau cysylltiedig â chyffuriau yng Nghymru.

1 Crynodeb gweithredol

Yn 2018, roedd marwolaethau cysylltiedig â chyffuriau yng Nghymru, ac yn y DU, yn uwch nag erioed. Mae marwolaethau cyffuriau o ganlyniad i wenwyno'n uwch nag erioed ar ôl cynyddu o 78% yn y 10 mlynedd diwethaf.

Roedd marwolaethau o gamddefnyddio cyffuriau,¹ sy'n is-set o farw drwy wenwyn cyffuriau, i fyny o 12% - o 185 yn 2017 i 208 yn 2018 - 72 am bob miliwn o bobl. Mae gan Gymru'r ail gyfradd uchaf o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau ar draws Cymru a Lloegr.

Gellir atal marwolaethau cyn pryd o gymryd cyffuriau. Mae pob marwolaeth gyffuriau'n cael effaith sylweddol a hirbarhaus ar deulu, cyfoedion a chymuned yr unigolyn. Er bod marwolaethau cyffuriau'n cael effaith ar draws y sbectrwm economaidd-gymdeithasol, maen nhw'n fwy na phedair gwaith mwy tebygol o ddigwydd i rai'n byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru o'i gymharu â'r ardaloedd lleiaf difreintiedig.

Mae gan Gymru nifer o raglenni sy'n gweithio i atal neu leihau marwolaethau cyffuriau, gan gynnwys y rhaglen Naloxone-i-Fynd-Adre genedlaethol a mynediad at driniaethau camddefnyddio sylweddau arbenigol. Fodd bynnag, yng ngoleuni maint y broblem marw o gyffuriau yng Nghymru, mae angen tystiolaeth o effaith a dylanwad arferion a pholisïau ar lefel macro, meso a meicro, a'u rôl yn rhwystro neu'n hwyluso lleihau marwolaethau cyffuriau, i oleuo unrhyw newid.

1.1 Canfyddiadau a thueddiadau

1.1.1 Naloxone-i-fynd-adre

- **Ers 1 Gorffennaf 2009, adroddwyd bod THN wedi'i ddefnyddio yn ystod 2,641 o achosion gwenwyno opioid, pob un yn farwolaeth gyffuriau bosib – adroddwyd gwenwyno opioid marwol dim ond mewn 1.4% (n+34) o achosion lle defnyddiwyd THN.**
- Fodd bynnag, yn ystod y flwyddyn ddiwethaf adroddwyd y defnyddiwyd THN mewn 457 achos o wenwyno cyffuriau gan arwain at 11 o farwolaethau. Dros yr un cyfnod cofnodwyd bod ôl-ofal, gan gynnwys galw ambiwlans a derbyn pobl i'r ysbyty, yn digwydd yn llai aml.
- 2018-19 oedd y flwyddyn gyntaf ers ei weithredu i lai o becynnau THN i unigolion newydd, ac ailgyflenwi THN i rai gyda chitïau eisoes, gael ei gofnodi.
- Mae dosbarthiad a darparu THN i rai sydd mewn perygl neu sy'n dyst i achos o wenwyn drwy gyffur opioid, yn amrywio o ardal i ardal.
- Ymhlith unigolion newydd sy'n derbyn THN, rhestrwyd bod eu chwarter yn deulu / partner / gofalywyr neu'n weithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda phobl mewn perygl o gael gwenwyn opioid.

¹ Marwolaeth lle mai camddefnyddio neu gaethiweid i gyffuriau oedd wrth wraidd y farwolaeth ac yn ymwneud ag unrhyw un o'r sylweddau a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971

1.1.2 Marwolaethau cyffuriau yng Nghymru – data gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol

- Yn 2018, cofrestrwyd 327 o farwolaethau o ganlyniad i wenwyn cyffuriau yng Nghymru, cynnydd o 26% o'i gymharu â'r flwyddyn galendr flaenorol. O'r rhain dosbarthwyd 208 fel marwolaethau camddefnyddio cyffuriau, cynnydd o 12%.
- Fel mewn blynyddol blaenorol, y sylwedd mwyaf cyffredin oedd heroin / morffin, wedi'i adrodd mewn 108 o farwolaethau (52%). Ymhlith sylweddau eraill oedd diazepam, cocên a methadon. Adroddwyd defnyddio cyffuriau lluosog mewn 49% (n=102) o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau, cynnydd o 5% ar y flwyddyn cynt.
- Mae **cynnydd o dros bedair gwaith wedi bod yn nifer y marwolaethau'n gysylltiedig â chocen dros y pum mlynedd diwethaf**. Yn 2018 cofnodwyd cocên mewn 31 marwolaeth, 15% o'r holl farwolaethau camddefnyddio cyffuriau.
- Yn 2018, roedd y gymhareb farwolaethau ymhlith dynion a merched yn tua 3:1. Fodd bynnag, mae marwolaethau camddefnyddio cyffuriau ymhlith merched wedi cynyddu o flwyddyn i flwyddyn ers 2013 ac erbyn heddiw ar ei uchaf erioed yn ôl data'r ONS. Roedd y rhan fwyaf o farwolaethau yn 2018 yn y grŵp 40-44 oed gan gyfrif am 19% o'r holl farwolaethau cyffuriau (n = 40). Roedd 12 o farwolaethau cyffuriau ymhlith pobl dan 25 oed.
- Erys o hyd gryn amrywiaeth daearyddol yn y gyfradd marwolaethau o gamddefnyddio cyffuriau yng Nghymru, gyda'r cyfraddau'n amrywio o 6 i 12.7 o farwolaethau am bob 100,000 o bobl mewn ardaloedd trefol cymharol.

1.1.3 Adolygu achosion gwenwyn cyffuriau marwol / di-farwol – data gan Fyrddau Iechyd ar draws Cymru

- Ers gweithredu'r broses adolygiad cyflym o farwolaethau cyffuriau yn 2014, cyflawnwyd 452 adolygiad o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a 611 o rai di-farwol yng Nghymru. Roedd nifer yr adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol a wnaed yn 2017-18 yn 65% o'r marwolaethau a gofnodwyd gan yr ONS.
- Adolygwyd 135 achos o wenwyn cyffuriau marwol yn 2018. Yn achos dros 79% ohonynt, roedd yr achos gwenwyn cyffuriau wedi digwydd mewn tŷ preifat, gyda 21% o'r achosion wedi digwydd mewn hostel neu rywle cyhoeddus. Adroddwyd bod 30% yn byw mewn llety ansicr neu eu bod heb gartref sefydlog (NFA) pan fuont farw. Mewn bron i 85% o'r achosion, cawsant eu cyhoeddi'n farw yn y fan a'r lle.
- Mewn traean o'r achosion a adolygwyd, adroddwyd 'dim cyswllt hysbys' rhwng y trancedig ac unrhyw wasanaethau iechyd, gofal cymdeithasol neu gyfiawnder troseddol yn y 12 mis cyn iddynt farw.
- Lle adroddwyd unrhyw gyswllt â gwasanaeth yn y 12 mis cyn iddynt farw, roedd gan 60% hanes o salwch meddwl neu ddiagnosis o gyflwr seiciatrig.

1.2 Argymhellion

- Sicrhau yr ehangir y rhaglen Naloxone-i-fynd-adre er mwyn gwella dosbarthiad a chyrhaeddiad y rhaglen. Dylai modelau darparu gynnwys ond heb eu cyfyngu, a gyda'r opsiwn o optio allan, i wasanaethau NSP fferyllfeydd cymunedol, unedau gofal sylfaenol ac eilaidd a charchardai, datblygu rhwydweithiau dosbarthu rhwng defnyddwyr a phecynnau cymunedol ochr yn ochr â diffibrilwyr. Dylid ystyried ailddosbarthu THN fel meddyginiaeth dros-y-cownter.²
- Datblygu Cytundeb Cenedlaethol ar gyfer Rhannu Gwybodaeth Bersonol (WASPI) i Gymru a sefydlu gweithrediad llawn y prosesau adolygu gwenwyn cyffuriau di-farwol ym mhob Bwrdd Iechyd yng Nghymru. Hyn i gynnwys datganiad ar y sefyllfa gyfreithiol ar rannu gwybodaeth yng ngoleuni GDPR.
- Sicrhau bod pob achos lle mae marwolaeth gyffuriau yn cael ei amau'n cael ei adnabod, ymchwilio iddo a gwersi'n cael eu dysgu a'u dosbarthu i leihau marwolaethau pellach:
 - i. Ffurfioli prosesau cydweithredu a phrotocol rhannu gwybodaeth rhwng yr heddlu, swyddfeydd y Crwner, WAST, gofal sylfaenol ac eilaidd a gwasanaethau camddefnyddio sylweddau, ac eraill cysylltiedig, ac i baneli adolygu gwenwyn cyffuriau.
 - ii. Cwmpasu a ellir datblygu Canolfan Ragoriaeth gyda Phatholeg (arweinydd fforensig) a Thocsicoleg, wedi'i chanoli a'i hariannu'n gyfrannol gan awdurdodau lleol a'r Llywodraeth Ganolog i ymchwilio i achosion o wenwyn cyffuriau marwol a di-farwol ochr yn ochr â phob marwolaeth nad ydynt yn rhai naturiol.
 - iii. Sefydlu pwynt canolog ar gyfer lledaenu argymhellion adolygiadau gwenwyn cyffuriau, gwybodaeth a thueddiadau, a 'straeon newyddion da' am ymarfer effeithiol.
- Ystyried, ar lefel genedlaethol, sut i ddylanwadu ar y deddfu presennol ar bolisiâu cyffuriau yn y DU yng ngoleuni tystiolaeth o adolygiadau a wnaed ar draws y DU yn 2019 ac yn y blynyddoedd diwethaf. Ystyried gweithredu polisi amnesti meddygol i warchod pobl sy'n gofyn am sylw meddygol ar gyfer anafiadau cyffuriau neu orddosys cyffuriau rhag cael eu herlyn am droseddau cyffuriau.
- Sefydlu digwyddiadau casglu tystiolaeth ffurfiol i werthuso arferion rhagnodi cyffuriau presennol, fferyllfeydd ar-lein a chyffuriau a droir at sianeli anghyfreithlon yng Nghymru – i gynnwys therapiâu cyfnewid opioidau, rhagnodi meddyginiaeth, adolygu presgripsiynau a chyfathrebu ar draws / rhwng gwasanaethau.

² Y Ganolfan Monitro Ewropeaidd ar gyfer Cyffuriau a Chaethiwd i Gyffuriau. Naloxone-i-fynd-adre. Ar gael yn: http://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/take-home-naloxone_en

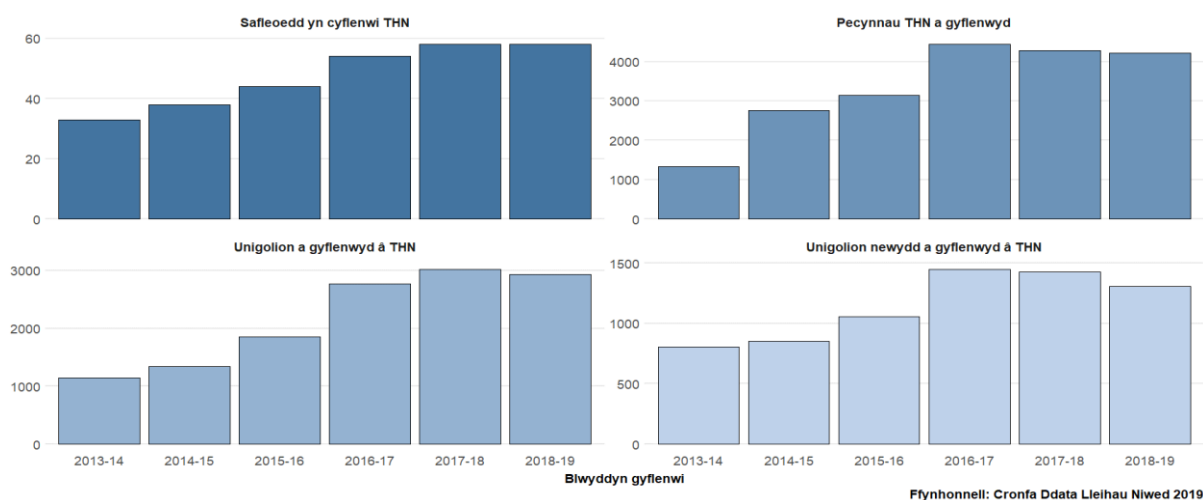
2 Atal achosion o wenwyn opioid marwol drwy ddosbarthu Naloxone-i-fynd-adre (THN)

Mae cyflenwi naloxone-i-fynd-adre (THN), ynghyd â hyfforddiant ar adnabod ac ymateb i achosion o wenwyn opioid yn parhau i fod yn ymyriad hanfodol a chost-effeithiol i atal achosion o wenwyn opioid marwol³. Ers 2009, mae THN wedi'i gyflenwi i unigolion sydd wedi eu hadnabod gan wasanaethau camddefnyddio sylweddau, y Gwasanaethau Troseddwyr Integredig (IOS), carchardai a gwasanaethau / hosteli cymeradwy i bobl ddigartref, i fod 'mewn perygl' o gael gwenwyn opioid⁴.

Ers hynny mae Rheoliadau Deddf Meddyginiaethau Pobl (2015)⁵ wedi eu diwygio i ddosbarthu THN yn ehangach ac fel bod ystod ehangach o unigolion, gan gynnwys teulu, ffrindiau, gofawyr am bobl mewn perygl ynghyd â gweithwyr proffesiynol a rhaglenni gwirfoddoli, yn cael ei gario.

2.1 Dosbarthiad THN yng Nghymru

Ar hyn o bryd yng Nghymru mae THN ar gael o 58 o safleoedd cofrestredig. Mae nifer y safleoedd sy'n cyflenwi THN wedi cynyddu o flwyddyn i flwyddyn o 11 safle 'peilot' yn 2009 i 58 yn 2018-19 (Ffigwr 1). Mae'r cynnydd yn argaeledd a dosbarthiad THN wedi digwydd yn sgîl diwygio'r Ddeddf Meddyginiaethau Pobl gan arwain at ganiatáu i bob gwasanaeth camddefnyddio sylweddau (SMS) a gomisiynir gael dosbarthu THN yn lle dim ond y rhai sy'n darparu gwasanaethau clinigol. Fodd bynnag, oherwydd gofynion rheoleiddio parhaus, mae'r cyflenwi wedi'i gyfyngu i rai lleoliadau, e.e. hosteli / gwasanaethau digartrefedd heb SMS wedi eu cydleo i yno.

Ffigwr 1 - Cyfres amser o safleoedd sy'n dosbarthu THN, y nifer bresennol y cyflenwir THN iddynt a'r rhai sy'n 'newydd i'r gwasanaeth', a nifer y pecynnau THN wedi eu cyflenwi rhwng 2013-14 a 2018-19, Cymru

³ Langham S, Wright A, Kenworthy J, Grieve R, Dunlop WCN. Cost-Effectiveness of Take-Home Naloxone for the Prevention of Overdose Fatalities among Heroin Users in the United Kingdom. *Value in health*; 2018. 21, 407-415

⁴ Gwasanaethau i bobl ddigartref / hostel a gomisiynir i ddarparu gwasanaeth camddefnyddio sylweddau (gan gynnwys y rhaglen nodwyddau a chwistrelli)

⁵ Rheoliadau Deddf Meddyginiaethau Pobl (Diwygiad) (Rhif 3) (2015) www.legislation.gov.uk/ukxi/2015/1503/made

2.1.1 Unigolion y cyflenwir THN iddynt

Ers 1 Gorffennaf 2009, mae cyfanswm o 9,033 o bobl wedi eu cyflenwi â 22,977 o becynnau THN ar draws Cymru.

Yn 2018-19:

- **Cafodd 2,931 o unigolion eu cyflenwi â THN** (cyflenwi neu ailgyflenwi), **3% yn llai** o'i gymharu â'r flwyddyn cynt. Dyma'r lleihad cyntaf mewn cyflenwi ers dechrau'r rhaglen (Error! Reference source not found.)
- **Cafodd 1,308 o unigolion newydd eu cyflenwi â THN**, **8% yn llai** o'i gymharu â'r flwyddyn cynt.
- **Cafodd 4,224 o becynnau THN eu cyflenwi**, 1% yn llai o'i gymharu â'r flwyddyn cynt.

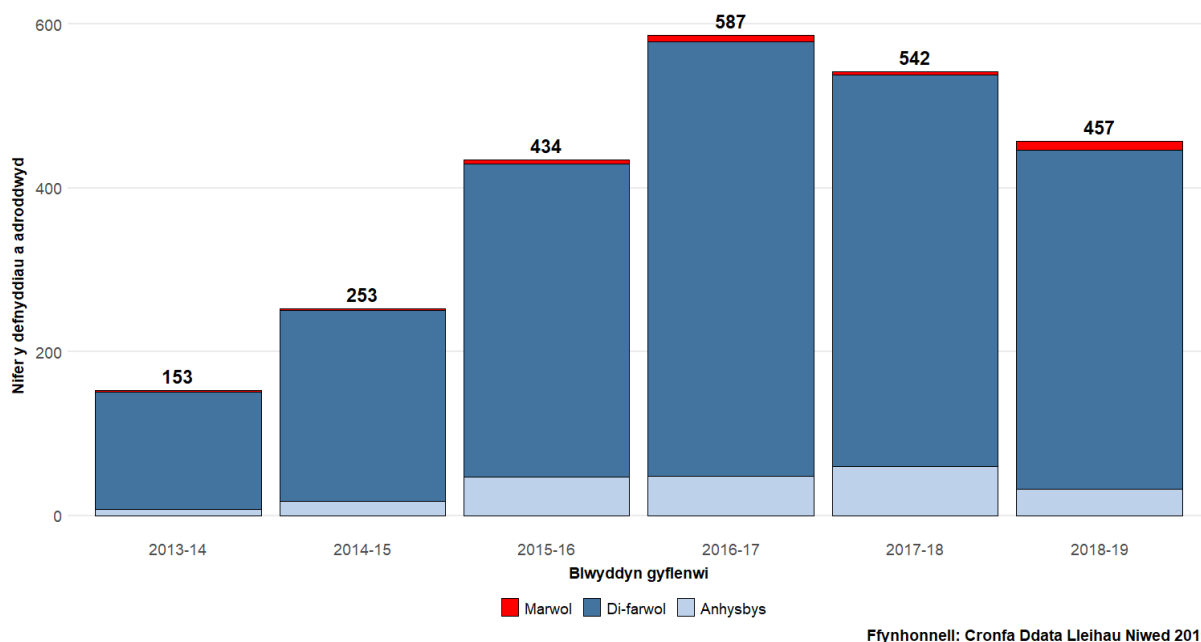
Y cyfnod adrodd hwn yw'r flwyddyn gyntaf ers cyflwyno'r rhaglen THN yng Nghymru a welodd leihad cyffredinol mewn cyflenwi. Er bod marwolaethau opioid yng Nghymru ar eu huchaf ers i'r ONS ddechrau cofnodi, mae unrhyw leihad mewn cyflenwi'r ymyriad lleihau niwed hollbwysig hwn yn destun pryder.

Tabl 1 - Nifer y safleoedd, unigolion a gyflenwir a phecynnau THN, yn ôl blwyddyn, rhwng 2009-10 a 2018-19

Blwyddyn	Nifer y Safleoedd	Cyfanswm unigolion a gyflenwyd	Unigolion newydd a gyflenwyd	Pecynnau THN a gyflenwyd
2009-10	11	293	289	312
2010-11	21	432	390	469
2011-12	30	830	726	947
2012-13	28	900	725	1,029
2013-14	32	1,140	807	1,336
2014-15	38	1,345	855	2,754
2015-16	43	1,853	1,058	3,140
2016-17	54	2,771	1,449	4,437
2017-18	57	3,020	1,426	4,279
2018-19	58	2,931	1,308	4,224

2.2 THN a ddefnyddiwyd mewn achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol

Ers gweithredu'r rhaglen THN ar draws Cymru, adroddwyd bod 2,641 o achosion lle defnyddiwyd THN lle'r oedd amheuaeth bod gwenwyno opioid wedi digwydd. Y cyfnod adrodd presennol yw'r ail flwyddyn yn olynol a welodd leihad yn nifer yr achosion a gofnodwyd o ddefnyddio THN, o 542 yn 2017-18 i 457 yn 2018-19 (**Error! Reference source not found.**).

Ffigwr 2 - Nifer yr achosion a gofnodwyd lle defnyddiwyd THN ar adeg ei ailgyflenwi, yn ôl canlyniad, rhwng 2013-14 a 2018-19

2.2.1 Canlyniad, lleoliad, pwy â'i derbyniodd a gweinyddwr THN

Canlyniad

Cafodd data ar ganlyniad hysbys ei gofnodi yn y rhan fwyaf o'r achosion lle'r oedd gwenwyno opioid yn cael ei amau a lle defnyddiwyd THN (**Error! Reference source not found.**). Ers 2009, adroddwyd gwenwyno opioid marwol mewn 1.4% (n=34) o'r holl achosion a gofnodwyd lle defnyddiwyd THN.

O'r 457 o achosion a adroddwyd yn 2018-19:

- Adroddwyd gwenwyno opioid marwol mewn 2% (n=11) o'r achosion.
- Adroddwyd gwenwyno opioid di-farwol mewn 90% (n=413) o'r achosion.
- Ni chofnodwyd canlyniad mewn 7% (n=33) o'r achosion.

Er bod cyfran yr achosion a adroddwyd o wenwyno opioid marwol yn isel o hyd, mae cyfran yr achosion a gofnodwyd yn 2018-19 bron wedi treblu o'i gymharu â'r flwyddyn cynt (**Error! Reference source not found.**).

Tabl 2 - Canlyniad, lleoliad, pwy â'i derbyniodd a gweinyddwr THN ar adeg ei ddefnyddio, rhwng 2013-14 a 2018-19, Cymru

	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19
Digwyddiadau lle defnyddiwyd THN	153	253	434	587	542	457
% Canlyniad yn hysbys	95%	93%	89%	92%	89%	93%
% Gwenwyn opioid marwol*	1.4%	<1%	1.0%	1.5%	<1%	2.6%
Pwy a dderbyniodd THN*						
% rhoi i 'ddaliwr y pecyn THN'	8%	13%	14%	14%	13%	18%
% rhoi i drydydd parti	92%	87%	86%	86%	87%	82%
Person yn gweinyddu THN*†						
% gweinyddu gan 'ddaliwr pecyn THN'	73%	76%	76%	76%	80%	80%
% gweinyddu gan weithiwr hostel / proffesiynol	15%	15%	16%	10%	6%	6%
% gweinyddu gan aelod o deulu / cyd-ddefnyddiwr	12%	8%	7%	11%	11%	12%
Lle cafodd THN ei weinyddu						
% gweinyddu mewn tŷ preifat	66%	59%	62%	62%	63%	65%
% gweinyddu mewn hostel	11%	20%	16%	12%	9%	7%
% gweinyddu mewn man cyhoeddus	22%	22%	22%	25%	29%	28%

*cyfran y bobl lle mae data wedi'i gofnodi ar HRD. Wele'r Atodiad am grynodeb o gyflawnder y data

† lle cafodd pecyn THN ei weinyddu i drydydd parti

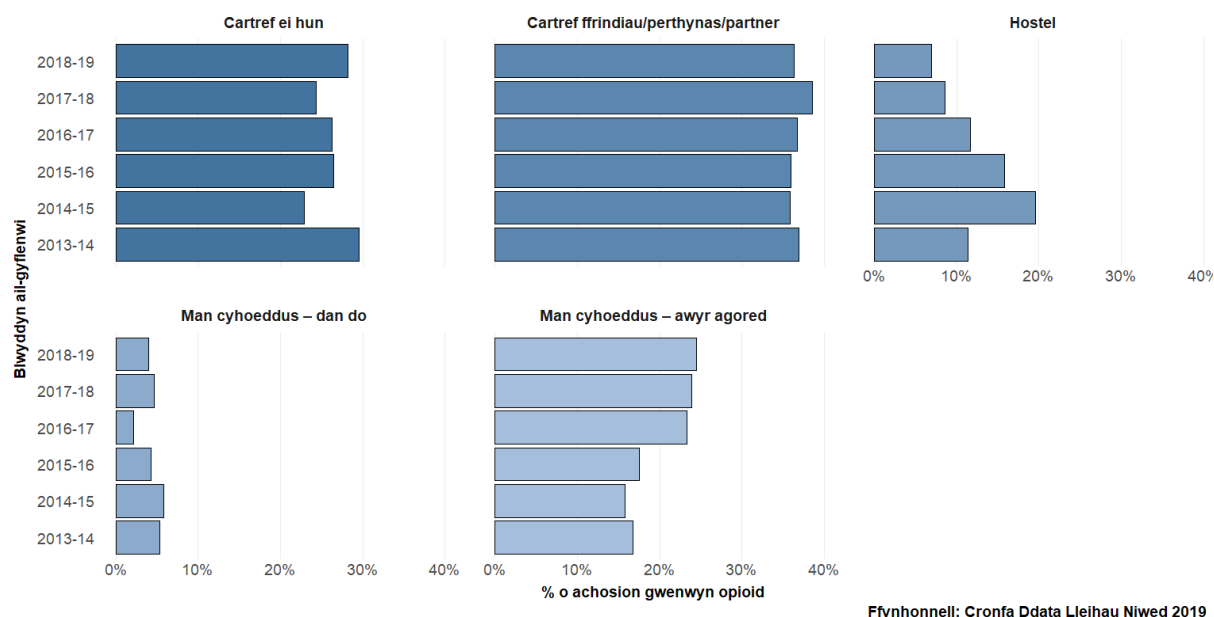
Lle y defnyddiwyd THN

I leihau gwenwyno marwol a di-farwol yn y dyfodol, mae'n bwysig adnabod y mannau cyffredin lle mae gwenwyno opioid yn digwydd er mwyn canfod ymyriadau priodol a thargedu gwasanaethau'n well.

Yn 2018-19 cafodd y lleoliad lle defnyddiwyd THN ei gofnodi mewn 94% (n=429) o'r achosion lle adroddwyd y defnyddiwyd THN.

- Defnyddio THN mewn **tai preifat** yw'r lleoliad mwyaf cyffredin o hyd, a adroddwyd mewn 65% o achosion (**Error! Reference source not found.** a **Error! Reference source not found.**)
- Mae defnyddio THN mewn **hosteli** i lawr dros y pum mlynedd diwethaf, o 20% yn 2014-15 i 7% yn 2018-19. Gallai'r lleihad hwn yn rhannol fod oherwydd troi at / neu'r cynnydd mewn cyffuriau cannabinoid synthetig (SCRA) yn lle cyffuriau opioid gan bobl ddigartref yn y blynyddoedd diwethaf.⁶
- Mae defnyddio THN mewn **mannau cyhoeddus** wedi cynyddu gan gyfrif am 28% o'r holl achosion yn 2018-19. Gallai hyn fod o ganlyniad i hyfforddiant parhaus, ei gyflenwi i weithwyr proffesiynol a grwpiau cymheiriaid a'r cynnydd mewn cynlluniau 'ymatebwr cyntaf' gan rai gwasanaethau yng Nghymru.

⁶ Y Ganolfan Monitro Ewropeaidd ar gyfer Cyffuriau a Chaethiwd i Gyffuriau (2019), Adroddiad Cyffuriau Ewropeaidd 2019: Tueddiadau a Datblygiadau, Swyddfa Gyhoeddiadau'r Undeb Ewropeaidd, Luxembourg.
http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001ENN_PDF.pdf

Ffigwr 3 – Lleoliadau a gofnodwyd lle defnyddiwyd THN, 2013-14 tan 2018-19, Cymru

Pwy â'i derbyniodd a gweinyddwr THN

Yn 2018-19, cafodd y sawl a dderbyniodd THN ei adrodd mewn 94% (n=430) o'r achosion gwenwyno opioid a gofnodwyd ar y HRD.

- Cafodd THN ei **weinyddu i 'drydydd parti'** (h.y. nid y person y cafodd y pecyn ei gyflenwi iddynt yn wreiddiol) mewn 82% o'r achosion.
- Mae adroddiadau bod pecynnau'n cael eu **gweinyddu i'r 'daliwr pecyn THN' ei hun** wedi cynyddu dros y chwe blynedd diwethaf o 8% yn 2013-14 i 18% yn 2018-19.
- Mae adroddiadau bod THN yn cael ei **weinyddu i'r 'daliwr pecyn THN' ei hun** wedi cynyddu dros y chwe blynedd diwethaf o 73% yn 2013-14 i 80% yn 2018-19. Mae'r duedd hon yn dangos bod gan unigolion y cafodd THN ei gyflenwi iddynt fwy o hyder i adnabod yr arwyddion sy'n gysylltiedig â gwenwyno opioid, ac yn gweinyddu THN pan fo'i angen.

2.2.2 Ôl-ofal

Er bod THN yn parhau i fod yn ymyriad effeithiol i leihau gwenwyno opioid marwol, nid yw effaith aciwt THN yn para'n hir⁷. Gan hynny mae ôl-ofal fel galw ambiwlans / parafeddygon yn hanfodol bwysig bob tro wrth weinyddu THN i sicrhau nad yw unigolyn yn llithro'n ôl i effeithiau gwenwyno opioid.

Cofnodwyd manylion y ceisiadau am ôl-ofal mewn 95% (n=432) o'r achosion lle adroddwyd bod THN wedi'i ddefnyddio yn 2018-19. Rhoddir crynodeb o'r camau a gymerwyd yn yr achosion hyn yn **Error! Reference source not found.** a **Error! Reference source not found.**

⁷ Tua 20 munud ar ôl ei weinyddu

Tabl 3 – Ôl-ofal wedi'i gofnodi lle adroddwyd bod THN wedi'i ddefnyddio, rhwng 2014-15 a 2018-19

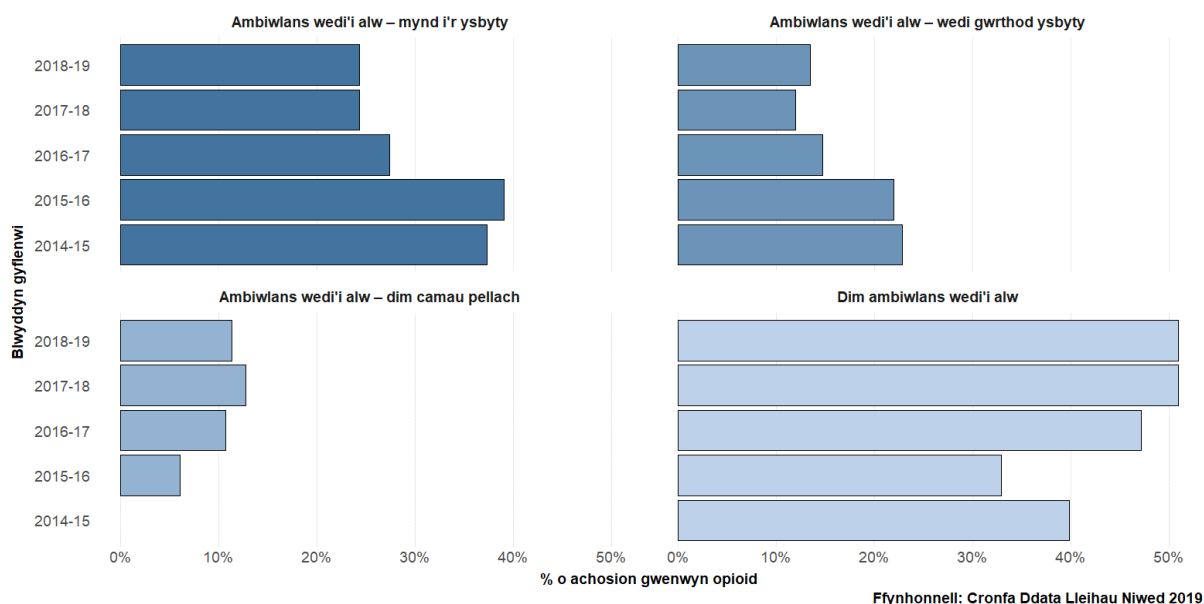
	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19
Ambiwlans wedi'i alw	145	275	291	242	212
Dim camau pellach	0	25	59	63	49
Person wedi gwrthod ysbyty	55	90	81	59	58
Person wedi mynd i'r ysbyty	90	160	151	120	105
Dim ambiwlans wedi'i alw	96	135	260	251	220
Dim ôl-ofal wedi'i gofnodi	12	24	36	49	25

Yn 2018-19:

- **Cafodd ambiwlans ei alw** i 49% o achosion (n=212) lle adroddwyd bod THN wedi'i ddefnyddio. Dyma'r drydedd flwyddyn yn olynol a welodd leihad yng nghyfran yr achosion lle cafodd ambiwlans ei alw, i lawr o 67% yn 2014-15.
- Lle cafodd ambiwlans ei alw, cafodd yr unigolyn ei **gludo i'r ysbyty** mewn 50% (n= 105) o'r achosion. **Gwrthododd yr unigolion fynd i'r ysbyty** mewn 27% (n=49) o'r achosion. Mae'r ddau ymateb hwn wedi lleihau yn y blyneddau diwethaf, gyda mwy o achosion yn cael eu hadrodd fel rhai'n gofyn '**dim gweithredu pellach**' ar ôl galw ambiwlans. Dylid cydnabod mewn rhai achosion nad yw gweithwyr gofal iechyd bob amser yn derbyn ymateb positif ar ôl gweinyddu THN⁸, sy'n gwneud darparu unrhyw ofal pellach weithiau'n anodd. Mae angen mwy o ymchwilio i ddeall a chasglu tystiolaeth o'r tueddiadau hyn.

Mae'r data yma'n destun pryder oherwydd mae'n awgrymu bod llai o geisiadau am ôl-ofal ar ôl defnyddio THN, yn enwedig o ystyried hyn ochr yn ochr â'r cynnydd mewn gwenwyno opioid marwol yn dilyn gweinyddu THN a welsom yn 2018-19.

⁸ McAuley A, Murno A, Taylor A. "Once I'd done it once it was like writing your name": Profiad o weinyddu naloxone-i-fynd-adre gan bobl sy'n chwistrellu cyffuriau. International Journal of Drug Policy: 2018, 58, tud. 46-54.

Ffigur 4 - Cyfran y defnydd o THN lle cofnodwyd bod ôl-ofal wedi'i ddarparu, rhwng 2014-15 a 2018-19, Cymru

2.3 Unigolion wedi eu cyflenwi â THN am y tro cyntaf

2.3.1 Nifer yr unigolion

Mae cyfanswm o 9,033 o unigolion wedi eu cyflenwi â THN ers dechrau'r rhaglen. Mae nifer yr unigolion newydd wedi eu cyflenwi â THN yng Nghymru i lawr o 5.4%, o 1,426 y flwyddyn cynt i 1,308 yn 2018-19, a dyma'r ail flwyddyn a welodd leihad mewn cyflenwi i unigolion newydd ar ôl gweld cynnydd o flwyddyn i flwyddyn ers dechrau'r rhaglen.

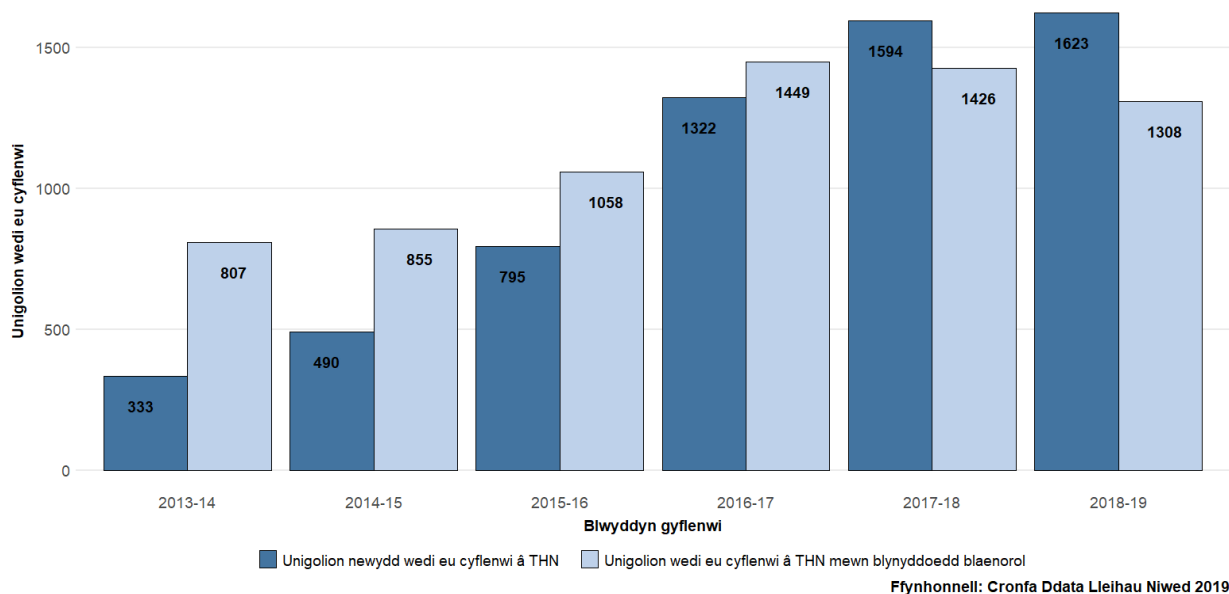
Mae'r patrymau hyn mewn cyfraddau cyflenwi i unigolion newydd ar hyn o bryd yn adlewyrchu rhaglenni THN cenedlaethol eraill⁹, sy'n awgrymu y gallai lleihad ddigwydd dros amser wrth i THN gael ei ddefnyddio'n ehangach gan y boblogaeth 'mewn perygl'.

Yn ôl adroddiad HRD Cymru ar fodiwl y Rhaglen Nodwyddau a Chwistrellu (NSP), yn 2018-19 dywedodd dros 7,300 o bobl sy'n chwistrellu cyffuriau (PWID) yng Nghymru eu bod yn cymryd cyffuriau opioid ac yn rheolaidd yn defnyddio gwasanaethau NSP¹⁰, yn rhai SMS a gwasanaethau NSP drwy fferyllfeydd cymunedol. O'r rhain, mae dros 48% yn defnyddio gwasanaethau fferyllfeydd cymunedol yn unig, gyda mwy fyth mewn ardaloedd gwledig. Er bod THN ar gael o bob fferyllfa NSP y gwasanaethau SMS yng Nghymru, mae'r ddarpariaeth gan fferyllfeydd cymunedol NSP yn brin ddifrifol.

Gwelir felly fod bylchau o hyd o ran hygyrchedd ac argaeledd THN i'r poblogaethau nad oes cyswllt ganddynt ar hyn o bryd â gwasanaethau camddefnyddio sylweddau arbenigol.

⁹ National Services Scotland (2018). National Naloxone Programme Scotland, Monitoring Report 2017/18. Ar gael yn: <https://www.isdscotland.org/Health-Topics/Drugs-and-Alcohol-Misuse/Publications/2018-11-27/2018-11-27-Naloxone-Report.pdf>

¹⁰ Iechyd Cyhoeddus Cymru (2019). Cronfa Ddata Lleihau Niwed Cymru: Atal a chanfod afiechydon heintus ymhlith pobl sy'n defnyddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau – adroddiad blynyddol 2018-19

Ffigwr 5 - Nifer yr unigolion wedi eu cyflenwi â THN yn ôl blwyddyn, rhwng 2013-14 a 2018-19, Cymru

2.3.2 Rôl unigolion newydd y cyflenwir THN iddynt

Yn dilyn diwygio Rheoliadau'r Ddeddf Meddyginiaethau Pobl yn 2015¹¹ rhoddwyd cyfle i ystod ehangach o bobl gael derbyn THN, gan gynnwys teulu, partneriaid a gofalmwyr am bobl sy'n cael eu hystyried i fod 'mewn perygl' ynghyd â gweithwyr proffesiynol sy'n cael mwy o gyswllt â phobl sy'n defnyddio cyffuriau opioid.

Yn 2018-19, roedd 24% (n=315) o'r unigolion newydd y cafodd THN eu cyflenwi iddynt naill ai'n deulu neu'n ofalmwyr am berson 'mewn perygl' (8%) neu'n weithwyr proffesiynol (16%). Roedd y dosbarthiad i'r grwpiau hyn yn gyfrannol debyg i'r 23% a gofnodwyd y flwyddyn flaenorol. Mae nifer yr unigolion newydd sy'n cael eu hystyried i fod 'mewn perygl' ac y cafodd THN ei gyflenwi iddynt yn 2018-19 yn debyg i'r nifer flaenorol, gyda 1,035 o unigolion wedi eu cyflenwi â THN (**Error!**

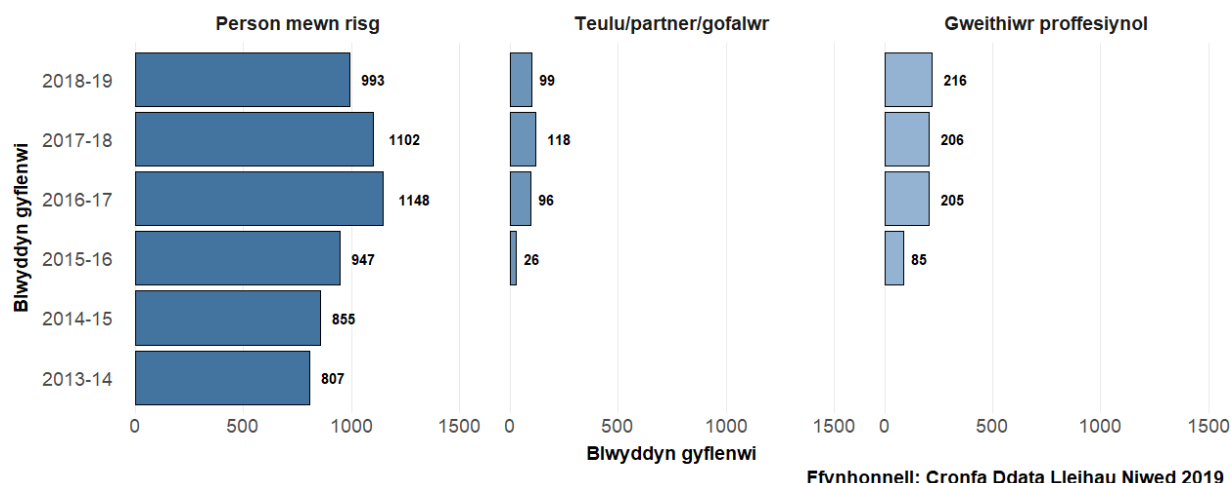
Reference source not found.).

Dros y flwyddyn ddiwethaf, gwnaed diwygiadau pellach i Reoliadau'r Ddeddf Meddyginiaethau Pobl i gyflwyno THN drwy'r trwyn yn lle'r dull paratoi o'i gyflenwi¹². Mae'r diwygiad hwn yn rhoi cyfle i ehangu dosbarthu THN i grwpiau proffesiynol a chyd-ddefnyddwyr, yn enwedig mewn achosion lle ystyriwyd bod chwistrellu'n rhwystr i'w ddefnyddio.

¹¹ Rheoliadau Deddf Meddyginiaethau Pobl (Diwygiad) (Rhif 3) (2015) www.legislation.gov.uk/ukxi/2015/1503/made

¹² Public Health England (2018). Guidance on widening the availability of naloxone.

<https://www.gov.uk/government/publications/widening-the-availability-of-naloxone/widening-the-availability-of-naloxone#products-that-drug-services-can-supply>

Ffigwr 6 - Nifer yr unigolion newydd y cyflenwyd THN iddynt yn ôl rôl, rhwng 2013-14 a 2018-19, Cymru

2.3.3 Demograffeg unigolion mewn perygl y cyflenwyd THN iddynt o'r newydd

Mae unigolion mewn perygl yn cynnwys rhai sy'n debygol o fod yn dyst neu o weld digwyddiad o wenwyno opioid yn ogystal ag unigolion sy'n chwistrellu neu'n defnyddio cyffuriau opioid gan gynnwys heroin a / neu sy'n derbyn cyfnewidion opioid (OST) fel methadon neu bwprenorffin.

- Mae'r oed a'r ystod oed cyfartalog, cyfran yr unigolion 50+ oed, ac am ba hyd y mae pobl yn chwistrellu wedi cynyddu ers 2014-15 (Tabl 8). Mae'r data hwn yn gyson â chohort hŷn o PWID yn cymryd cyffuriau opioid ac yn defnyddio gwasanaethau NSP yng Nghymru.¹⁰
- Mae'r dosbarthiad rhwng y rhywiau wedi aros yn weddol gyson dros y tair blynedd diwethaf gyda merched yn cyfrif am 37% o'r rhai a dderbyniodd THN.
- Mae cyfran y rhai sy'n dweud bod ganddynt llety ansicr / dim cartref sefydlog (NFA) i lawr o flwyddyn i flwyddyn, o 38% yn 2015-16 i 31% yn 2018-19. Ond mae'r duedd hon yn groes i'r hyn a adroddir gan wasanaethau NSP sef bod cynnydd wedi bod yn nifer yr unigolion gyda llety ansicr / dim cartref sefydlog sy'n defnyddio cyffuriau opioid ers 2015-16.¹³
- Mae'r risg uchaf o wenwyno opioid ymhlith rhai sydd wedi ymatal yn ddiweddar rhag defnyddio cyffuriau opioid, yn benodol rhai newydd eu rhyddhau o'r carchar neu o wasanaethau dadwenwyno / adsefydlu. Mae cyfran yr unigolion a dderbyniodd THN ar ôl cael eu rhyddhau'n ddiweddar o'r carchar yn duedd bryderus.

¹³ Iechyd Cyhoeddus Cymru (2019). Cronfa Ddata Lleihau Niwed Cymru: Atal a chanfod afiechydon heintus ymhlith pobl sy'n defnyddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau. Adroddiad Blyneddol 2018-19

Tabl 4 - Demograffeg unigolion newydd a ystyrir i fod 'mewn perygl' o wenwyno opioid ac a dderbyniodd THN, rhwng 2015-16 a 2018-19, Cymru

	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19
Unigolion newydd wedi eu cyflenwi	1,058	1,449	1,426	1,308
Person 'mewn perygl' o wenwyn opioid	90%	79%	77%	76%
% Dynion	71%	63%	62%	63%
% Dan 25 oed	8%	8%	8%	7%
% Dros 50 oed	8%	8%	9%	11%
Oed canolrifol	36	37	38	38
Prif ffactor risg*				
Aml-gyffur	55%	63%	65%	63%
Newydd adael dadwenwyno	11%	11%	11%	11%
Newydd adael y carchar	19%	12%	13%	12%
Defnyddiwr opioid newydd	15%	15%	11%	14%
% Byw mewn llety ansicr / dim cartref sefydlog*	38%	36%	35%	31%
% Hanes o wenwyn opioid (unrhyw adeg)*	45%	43%	37%	39%

*Cyfran yr unigolion lle cofnodwyd data ar yr HRD. Wele'r Atodiad am grynodedb o gyflawnder y data

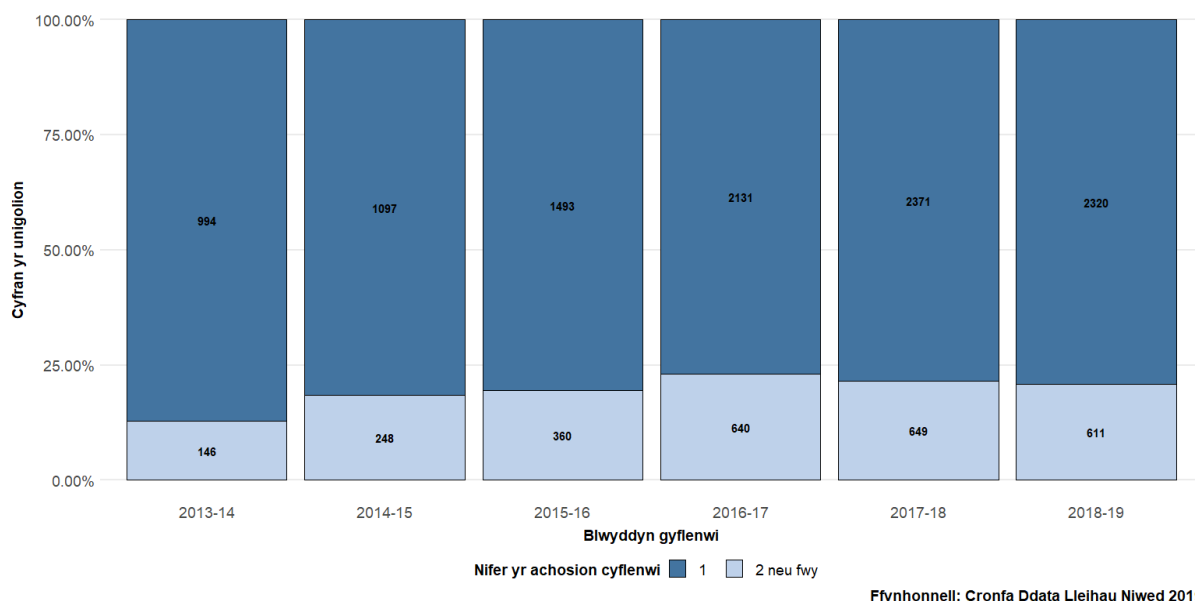
2.4 Ailgyflenwi THN

Gall unigolion sy'n cario THN nôl pecynnau ailgyflenwi neu ychwanegol gan y gwasanaethau SMS. Yn 2018-19 cafodd THN ei gyflenwi mewn 2,556 o achosion ar draws Cymru, i 1,755 o unigolion gwahanol, sy'n 2% yn llai o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol. Dyma oedd y flwyddyn gyntaf a welodd leihad mewn achosion ailgyflenwi ers dechrau'r rhaglen.

O'r holl unigolion a dderbyniodd THN yn 2018-19:

- Cafodd THN ei gyflenwi i 79% (n=2,320) unwaith
- Cafodd THN ei gyflenwi i 14% (n=407) ddwywaith
- Cafodd THN ei gyflenwi i 7% (n=204) dair gwaith neu fwy

Mae'r ffigurau hyn yn gyson â rhai mewn blynyddoedd blaenorol fel y gwelwn yn **Error! Reference source not found.**

Ffigur 7 - Cyfran yr unigolion wedi eu hailgyflenwi â THN nifer o weithiau mewn un flwyddyn, rhwng 2013-14 a 2018-19, Cymru

2.4.1 Rheswm am ailgyflenwi

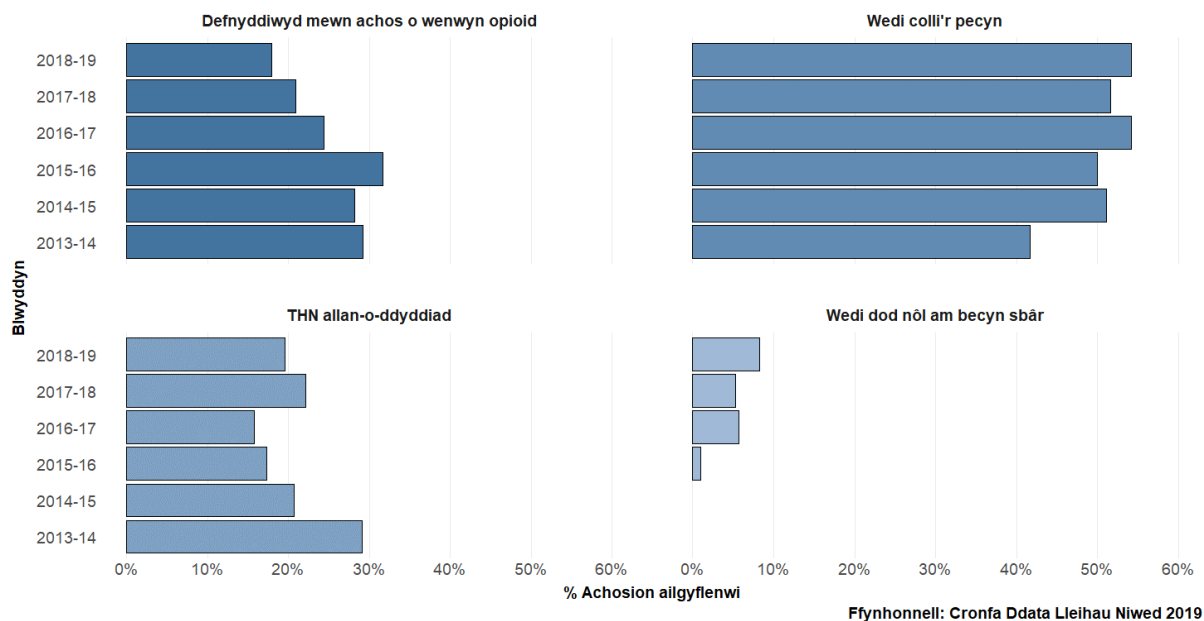
Cafodd rheswm am ailgyflenwi ei roi ym mhob achos o ailgyflenwi. Fel mewn blynyddoedd blaenorol, y rheswm mwyaf cyffredin am ailgyflenwi oedd 'colli pecyn', a gofnodwyd mewn 54% (n=1,377) o achosion yn 2018-19. Mae'r cyfraddau hyn wedi aros yn gyson ers 2014-15.

Dywedodd 18% (n= 457) arall eu bod eisoes wedi defnyddio eu pecyn THN mewn achos o wenwyno cyffuriau. Roedd canran yr unigolion hyn i lawr o 32% yn 2015-16. Nid yw'n bosib dangos tystiolaeth o faint o becynnau a gyflenwyd a allai fod wedi cael eu defnyddio mewn achosion gwenwyno opioid os nad yw'r unigolyn yn dod yn ôl am becyn arall.

Mae unigolion sy'n cael eu cyflenwi â THN yn cael eu hannog i ddod yn ôl am ailgyflenwad yn ôl y 'dyddiad dod-i-ben' ar y pecyn¹⁴. Yn 2018-19 cafodd 20% o'r unigolion eu hailgyflenwi oherwydd pecyn 'allan-o-ddyddiad', i lawr fymryn o 22% y flwyddyn cynt. Mae ailgyflenwi oherwydd pecyn 'allan-o-ddyddiad' wedi amrywio dros y blynyddoedd diwethaf. Felly mae angen gwneud mwy o waith i ailgysylltu ag unigolion sy'n agosáu at y 'dyddiad dod-i-ben' neu sy'n cario pecynnau 'allan-o-ddyddiad' i sicrhau eu bod yn effeithiol pan fo'u hangen.

Roedd yr 8% arall o achosion ailgyflenwi'n rhai i roi pecyn sbâr i unigolion i sicrhau bod ganddynt becyn THN ym mhob lleoliad y gallai fod ei angen arnynt.

¹⁴ Tua 2-3 blynedd o'r dyddiad cyflenwi

Ffigwr 8 - Rhesymau am ailgyflenwi fel y cawsant eu hadrodd, rhwng 2013-14 a 2018-19, Cymru

2.5 Dosbarthiad THN yn ôl bwrdd iechyd

Yn 2018-19, y gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR)¹⁵ ar gyfer pawb y cafodd THN ei gyflenwi iddynt yng Nghymru oedd 160 am bob 100,000 o bobl, a 70 o unigolion newydd am bob 100,000 o bobl. Mae cymariaethau daearyddol rhwng y byrddau iechyd (**Error! Reference source not found.**, Ffigwr 9, Tabl 6, Ffigwr 10) yn dangos amrywiad o ran yr unigolion y cafodd THN ei gyflenwi iddynt.

Yr holl unigolion y cafodd THN ei gyflenwi iddynt

- Cofnodwyd y cyfraddau uchaf o gyflenwi THN yn 2018-19 ym Myrddau Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro (155 am bob 100,000 o bobl) ac Abertawe Bro Morgannwg (136 am bob 100,000 o bobl), gyda'r cyfraddau isaf ym Myrddau Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan (75 am bob 100,000 o bobl) a Betsi Cadwaladr (64 am bob 100,000 o bobl).
- Gwelodd Byrddau Iechyd Caerdydd a'r Fro, Hywel Dda a Bwrdd Iechyd Addysgu Powys i gyd gyfradd uwch o unigolion yn derbyn THN yn 2018-19 o'i gymharu â'r flwyddyn cynt.

Unigolion newydd y cafodd THN ei gyflenwi iddynt

- Cafodd y cyfraddau uchaf o gyflenwi THN i unigolion newydd yn 2018-19 ei weld ym Myrddau Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro (62 am bob 100,000 o bobl) a Hywel Dda (59 am bob 100,000 o bobl), gyda'r cyfraddau isaf ym Myrddau Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan (33 am bob 100,000 o bobl) a Chwm Taf (32 am bob 100,000 o bobl).

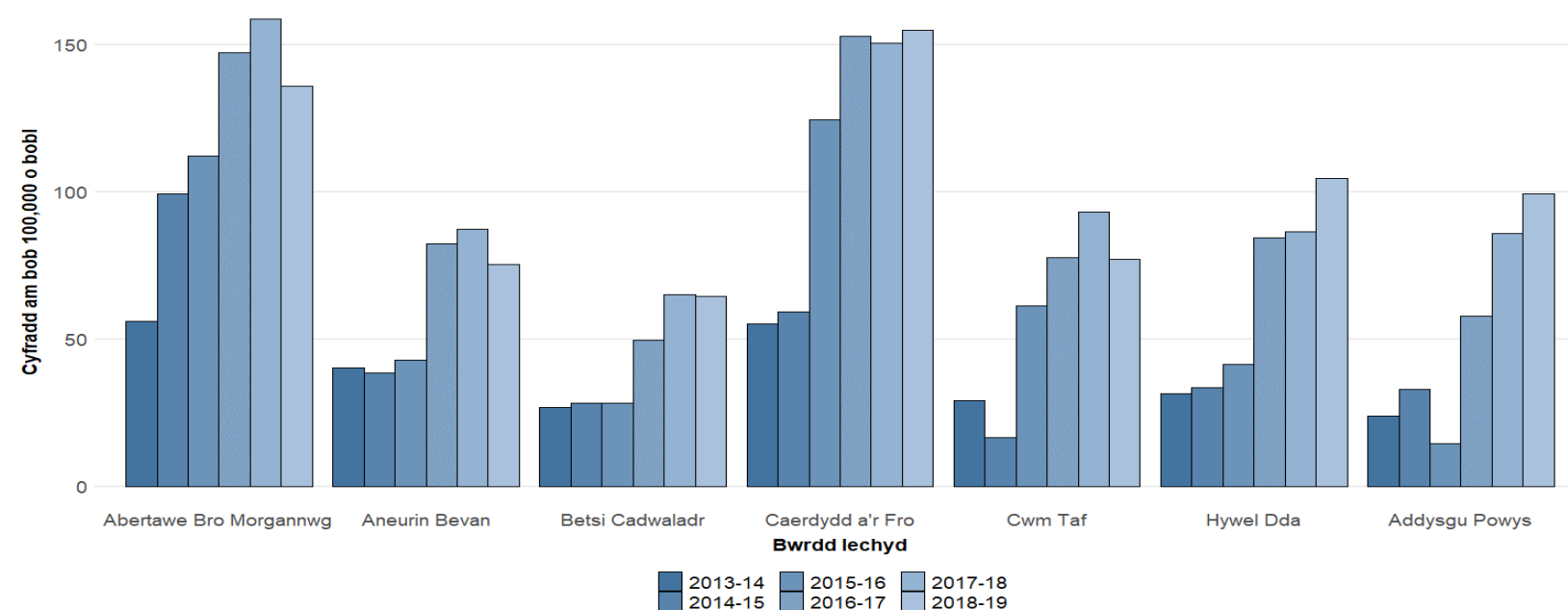
¹⁵ Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS): Implementing the 2013 European Standard Population: the impact of selected upper age limits on mortality statistics. <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160106020035/http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/user-guidance/health-and-life-events/revised-european-standard-population-2013-2013-esp-/index.html>

Tabl 5 - Nifer y safleoedd, unigolion a phecynnau THN wedi eu cyflenwi gan ardaloedd Bwrdd Iechyd yng Nghymru, ochr yn ochr â'r gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR) am bob 100,000 o bobl – yr holl unigolion y cafodd THN eu cyflenwi iddynt, rhwng 2013-14 a 2018-19¹⁶

	Safleoedd yn cyflenwi THN 2018-19	Unigolion wedi eu cyflenwi 2018-19	Nifer pecynnau wedi eu cyflenwi 2018-19	EASR 2013-14	EASR 2014-15	EASR 2015-16	EASR 2016-17	EASR 2017-18	EASR 2018-19
ABMU*	13	678	983	86.7	153.8	173.6	227.4	244.8	210.3
Aneurin Bevan	9	410	608	62.3	59.7	66.6	127.5	135.0	116.1
BCU*	8	390	486	41.5	43.7	44.0	76.7	100.4	99.7
Caerdydd a'r Fro*	9	735	997	85.4	91.7	191.8	237.0	232.6	238.9
Cwm Taf	7	219	308	45.4	25.7	94.8	119.2	142.7	118.5
Hywel Dda	6	333	415	49.0	52.1	64.3	130.3	132.5	161.1
Addysgu Powys	4	102	187	37.1	51.3	22.5	89.5	133.3	153.9
Cymru†	58	2,931	4,224	61.6	72.7	100.8	150.5	163.9	159.8

* Yn cynnwys THN wedi'i gyflenwi gan garchardai o fewn y Bwrdd Iechyd

†Yn cynnwys safleoedd y tu allan i Gymru wedi eu hariannu gan y rhaglen THN genedlaethol yn adrodd eu bod wedi cyflenwi i bobl yng Nghymru (n=2)

Ffynhonnell: Cronfa Ddata Lleihau Niwed 2019

Ffigwr 9 - EASR ar gyfer unigolion unigryw y cafodd THN ei gyflenwi iddynt yn ôl Bwrdd Iechyd / ardal APB, rhwng 2013-14 a 2018-19

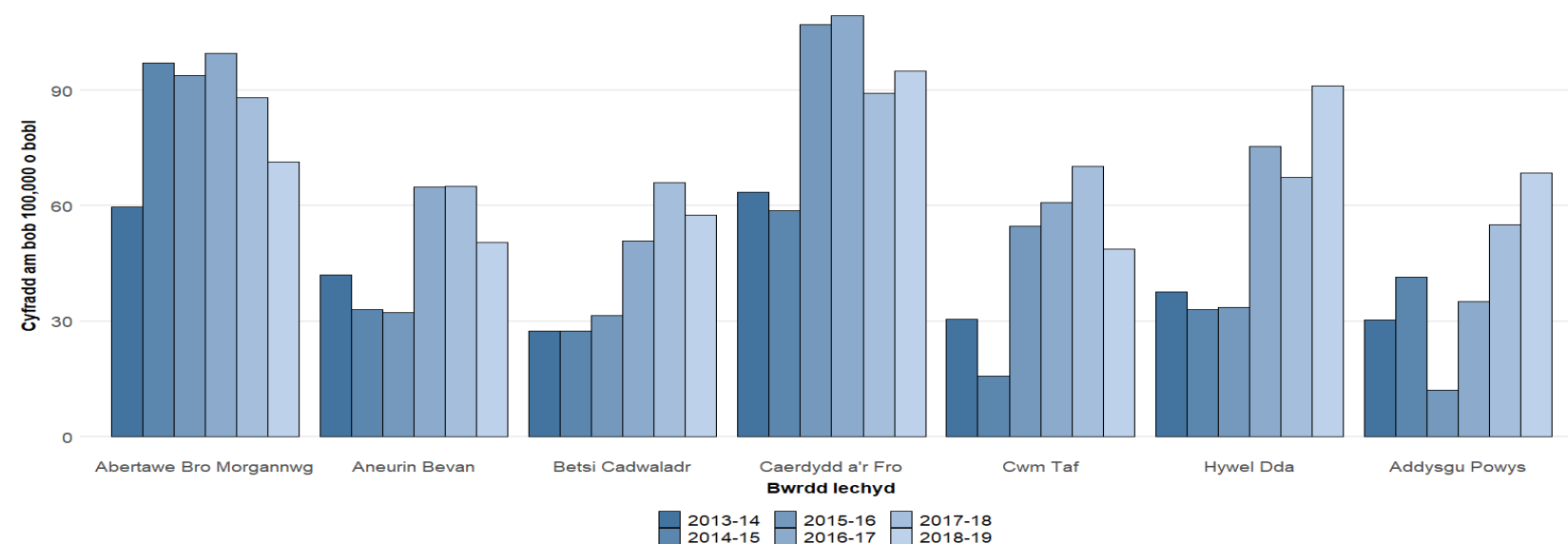
¹ Cafodd y gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (15-64 oed) ei chyfrifo'n defnyddio amcangyfrifon poblogaeth canol blwyddyn (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018) Stats Cymru.

Tabl 6 - Cyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR) am bob 100,000 o bobl – unigolion newydd y cafodd THN ei gyflenwi iddynt yn ôl ardal Bwrdd Iechyd yng Nghymru, rhwng 2013-14 a 2018-19⁹

	Unigolion newydd wedi eu cyflenwi 2018-19	EASR 2013-14	EASR 2014-15	EASR 2015-16	EASR 2016-17	EASR 2017-18	EASR 2018-19
ABMU*	235	59.8	97.1	93.9	99.7	88.0	71.4
Aneurin Bevan	182	42.1	33.1	32.3	64.9	65.2	50.5
BCU*	230	27.5	27.5	31.5	50.8	66.0	57.7
Caerdydd a'r Fro*	296	63.5	58.8	107.1	109.4	89.2	95.1
Cwm Taf	90	30.6	15.7	54.7	60.9	70.3	48.7
Hywel Dda	194	37.6	33.1	33.6	75.4	67.4	91.2
Addysgu Powys	48	30.4	41.5	12.1	35.1	55.2	68.5
Cymru†	1,308	43.6	45.9	57.3	78.1	76.1	70.2

* Yn cynnwys THN wedi'i gyflenwi gan garchardai o fewn y Bwrdd Iechyd

† Yn cynnwys safleoedd y tu allan i Gymru wedi eu hariannu gan y rhaglen THN genedlaethol yn adrodd eu bod wedi cyflenwi i bobl yng Nghymru (n=2)

Ffynhonnell: Cronfa Ddata Lleihau Niwed 2019

Ffigwr 10 - Y gyfradd EASR o unigolion newydd y cafodd THN ei gyflenwi iddynt yn ôl Bwrdd Iechyd, rhwng 2013-14 a 2018-19

2.6 Dosbarthiad THN – Carchar a Chymuned

Ar ôl eu rhyddhau o'r carchar, mae gan ddefnyddwyr cyffuriau opioid risg uwch o wenwyno marwol a di-farwol o ganlyniad i gyffuriau. Ar hyn o bryd cyflenwir THN ar ôl rhyddhau mewn pedwar allan o'r chwe charchar yng Nghymru. Yn 2018-19 cafodd cyflenwi a hyfforddiant THN ei ddarparu yn HMP Berwyn, sydd ar hyn o bryd yn cadw dynion gyda dedfrydau hirdymor dan glo. Mae dau garchar arall ar y ffin rhwng Cymru a Lloegr, lle mae pobl o Gymru dan glo, hefyd wedi eu cynnwys yn y rhaglen THN ac yn adrodd drwy'r HRD.

Ers gweithredu'r rhaglen THN genedlaethol:

- **Mae THN wedi'i gyflenwi** 3,116 o weithiau, naill ai i unigolion newydd neu wedi'i ailgyflenwi mewn carchar.
- Cafodd THN ei gyflenwi i 1,190 o unigolion **am y tro cyntaf** pan oeddent yn y carchar.

Yn 2018-19:

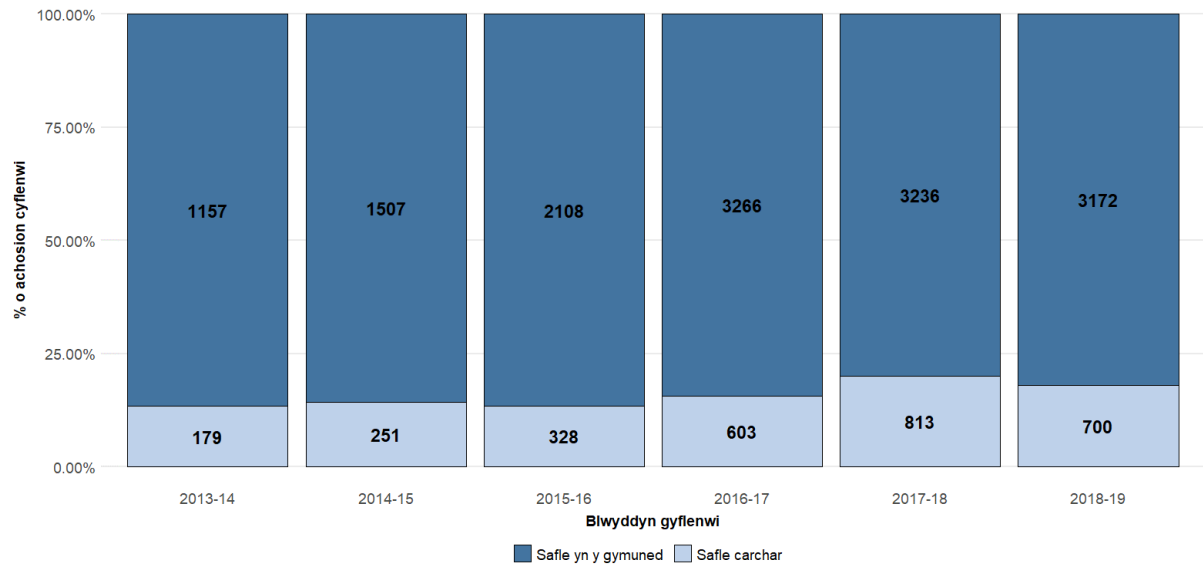
- Cafodd THN **ei gyflenwi yn y carchar** 700 o weithiau (18% o'r holl achosion cyflenwi) naill ai i unigolion newydd neu fel ailgyflenwad, sy'n 14% i lawr ar y flwyddyn flaenorol.
- Cafodd THN ei gyflenwi i 581 o unigolion pan oeddent yn y carchar, **9% yn llai** o'i gymharu â'r 640 o unigolion y cawsant eu cyflenwi yn 2016-17.
- Derbyniodd 169 o unigolion THN **am y tro cyntaf** sy'n 12.7% o'r holl unigolion newydd y cafodd THN ei gyflenwi iddynt ar draws Cymru.

Er bod yr ystad garchardai'n parhau i fod yn lleoliad hanfodol i sicrhau bod THN yn cael ei gyflenwi i unigolion newydd drwy Gymru, dyma'r flwyddyn gyntaf ers dechrau gweithredu'r rhaglen a welodd leihad yn y gyfradd gyflenwi.

Tabl 7 - Nifer yr achosion o gyflenwi THN yn y carchar, yn ôl gwahanol garchardai a blwyddyn

	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19
HMP Berwyn	-	-	-	-	10	19
HMP Caerdydd	96	85	152	305	257	204
HMP Eastwood Park*	0	0	0	116	201	238
HMP Parc	60	81	38	26	92	80
HMP Stoke Heath*	-	-	-	-	2	2
HMP Abertawe	23	85	138	156	251	157
Cyfanswm	179	251	328	603	813	700

* THN wedi'i gyflenwi i breswylwyr Cymru yn y carchar

Ffigwr 11 - Cyfran yr achosion o gyflenwi THN yn y carchar o'i gymharu ag yn y gymuned, rhwng 2013-14 a 2018-19

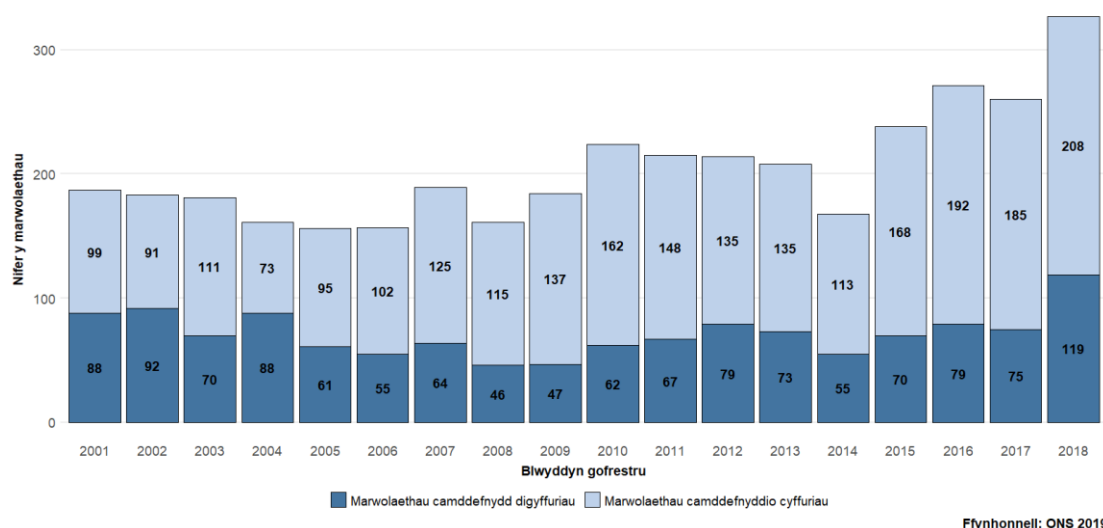
3 Marwolaethau cyffuriau yng Nghymru

3.1 Marwolaethau gwenwyno

Yn 2018, cofrestrwyd 327 o farwolaethau o ganlyniad i wenwyn cyffuriau yng Nghymru, cynnydd o 26% o'i gymharu â'r flwyddyn galendr flaenorol. O'r marwolaethau gwenwyn cyffuriau, diffiniwyd 64% fel marwolaethau camddefnyddio cyffuriau, yn benodol yn ymwneud â chyffuriau anghyfreithlon a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971 a deddfwriaeth arall gysylltiedig.¹⁷

Roedd 60% yn fwy o achosion gwenwyn cyffuriau na chawsant eu dosbarthu fel marwolaethau camddefnyddio cyffuriau (marwolaethau camddefnyddio di-gyffuriau), i fyny o 75 yn 2017 i 119 yn 2018.

Roedd 12% yn fwy o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau, i fyny o 185 yn 2017 i 208 yn 2018 (Ffigwr 12). Dros y cyfnod adrodd hwn, mae nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau a marwolaethau camddefnyddio di-gyffuriau ar eu uchaf erioed yn ôl yr ONS.

Ffigwr 12 – Marwolaethau gwenwyn cyffuriau yng Nghymru yn ôl blwyddyn eu cofrestru a statws camddefnyddio cyffuriau, 2001-2018

Mae'r gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR)^{18 19}, am bob miliwn o bobl, o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru i fyny o 56% dros y 10 mlynedd diwethaf, o 46 marwolaeth am bob miliwn o bobl yn 2009 i 72 am bob miliwn yn 2018.

Ac eithrio mewn dwy flynedd, yn hanesyddol mae gan Gymru gyfradd uwch o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau na Lloegr (Ffigwr 13). Roedd y cyfraddau yn Lloegr yn 2018 yn 49 am bob miliwn o bobl, gydag amrywiadau rhanbarthol sylweddol. Mae'r gyfradd marwolaethau camddefnyddio cyffuriau i fyny yn y ddwy wlad dros y degawdau diwethaf.²⁰

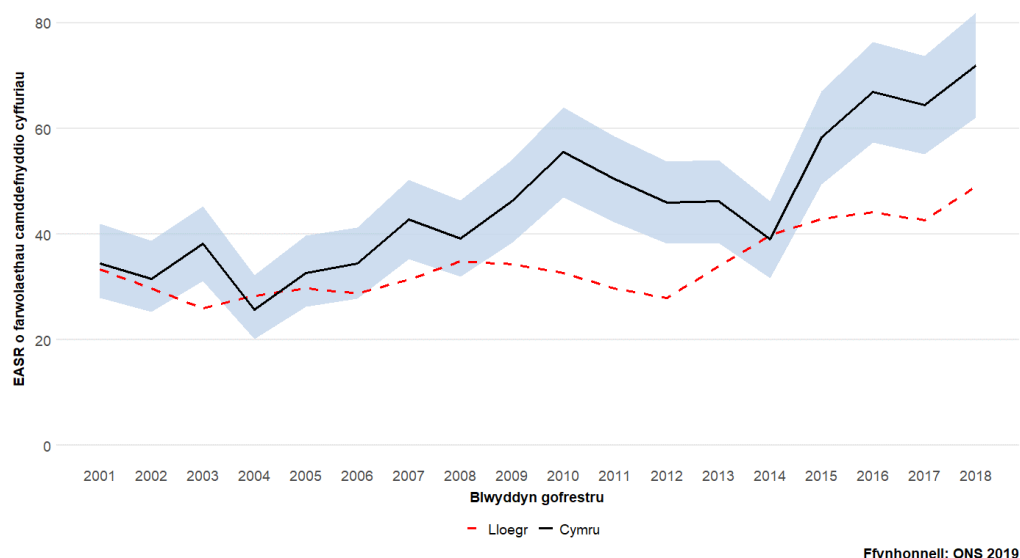
17 Marwolaeth lle mai'r achos oedd naill ai camddefnyddio cyffuriau neu gaethiwd i gyffuriau, neu lle mai'r achos oedd gwenwyn cyffuriau'n ymwneud ag unrhyw un o'r sylweddau a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971.

18 Eurostats: diwygio'r boblogaeth safoniedig Ewropeaidd – adroddiad tasglu Eurostats – rhifyn 2013. Ar gael yn: <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-RA-13-028>

19 Data amcan-boblogaeth wedi'i gyrchu gan Stats Cymru: <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue>

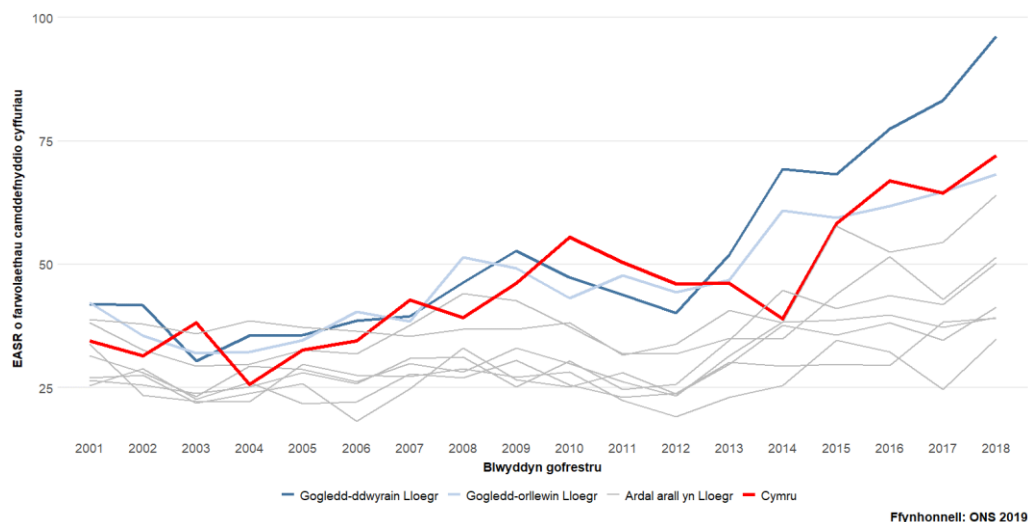
20 Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (2019). Marwolaethau'n ymwneud â gwenwyn cyffuriau yng Nghymru a Lloegr: cofrestrïadau yn 2018. Ar gael yn

Dylid gochel rhag cymharu'n uniongyrchol â marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn yr Alban oherwydd y dulliau gwahanol o gasglu data a'r oedi rhwng dyddiad y marwolaethau a chofrestru'r marwolaethau. Fodd bynnag, mae'r gyfradd marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n uwch yn yr Alban nag yng Nghymru, gyda'r Alban yn adrodd 231 o farwolaethau am bob miliwn o bobl yn 2018²¹.

Ffigwr 13 – Y gyfradd oed wedi'i safoni, am bob miliwn o bobl, o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru a Lloegr yn ôl blwyddyn cofrestru'r farwolaeth, gyda lwfans hyder o 95%, 2001-2018

Dengys cymharu rhwng rhanbarthau Cymru a Lloegr fod gan Gymru yn 2018 yr ail gyfradd uchaf o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau am bob miliwn o bobl, ar ôl gogledd-ddwyrain Lloegr.

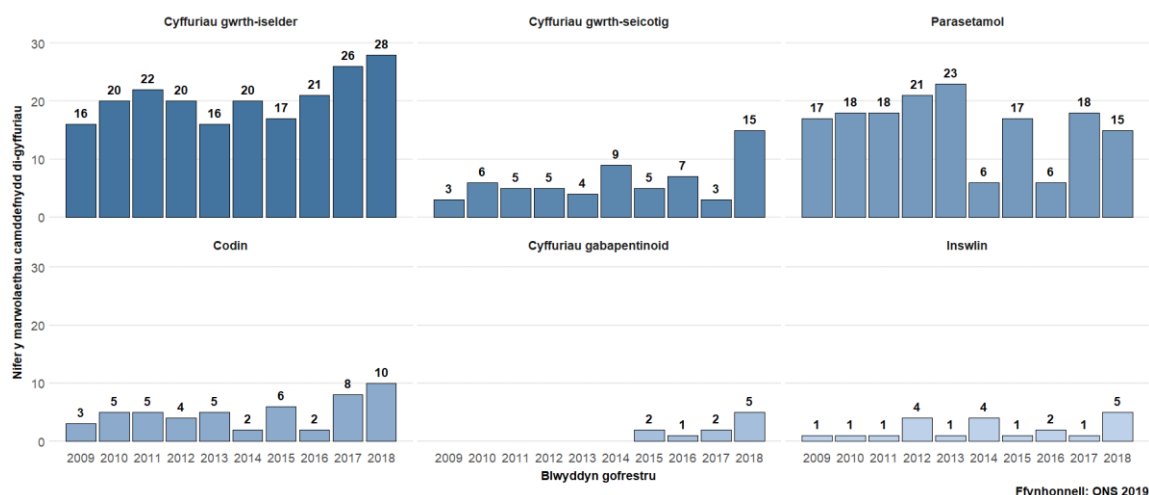
Ffigwr 14 – Y gyfradd marwolaethau camddefnyddio cyffuriau am bob miliwn o bobl yng Nghymru o'i gymharu â rhanbarthau penodedig yn Lloegr, 2001-2018

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/deathsrelatedtodrugpoisoninginenlandandwales/2018registrations>

²¹ Cofnodion Cenedlaethol yr Alban (2019). Drug-related Deaths in Scotland in 2018. Ar gael yn <https://www.nrscotland.gov.uk/statistics-and-data/statistics/statistics-by-theme/vital-events/deaths/drug-related-deaths-in-scotland/2018>

3.2 Marwolaethau camddefnyddio di-gyffuriau - trosolwg

Yn 2018, cofrestrwyd 119 o achosion gwenwyn cyffuriau yng Nghymru nad oedd yn unol â diffiniad yr ONS o farwolaeth camddefnyddio cyffuriau²². Mae hyn yn gynydd o'r 75 a gofrestrwyd y flwyddyn cynt (**Error! Reference source not found.**) a'r nifer uchaf i gael ei gofnodi yn y deng mlynedd diwethaf. Yr oed canolrifol yn marw oedd 48 oed (ystod oed 18-89) gyda 51% yn ddynion (n = 61).

Ffigwr 15 – Nifer yr achosion o wenwyno di-gyffuriau yng Nghymru'n ymwneud â'r 5 prif sylwedd a gofnodwyd, 2009-2018

Y sylwedd mwyaf cyffredin a gofnodwyd oedd parasetamol, oedd yn bresennol mewn 13% o'r marwolaethau gwenwyn cyffuriau (n = 15) (**Error! Reference source not found.**). Y grŵp sylweddau mwyaf cyffredin oedd cyffuriau gwrth-iselder a adroddwyd mewn 28 o farwolaethau, i fyny am y drydedd flwyddyn. Nid oedd cynnydd mewn marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau gwrth-seicotig a chodin, fodd bynnag nid yw cynnydd mewn un flwyddyn yn ddigon i roi hyder gyda disgrifiad tuedd newydd. Dros y cyfnod hwn, cofnodwyd 'dim sylwedd penodedig' mewn 53 o farwolaethau camddefnyddio di-gyffuriau.

²² Marwolaeth lle mai'r achos oedd naill ai camddefnyddio cyffuriau neu gaethiwd i gyffuriau, neu lle mai'r achos oedd gwenwyn cyffuriau'n ymwneud ag unrhyw un o'r sylweddau a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971.

Tabl 8 – Data demograffig a chyfraddau gwenwyno di-gyffuriau, 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Cymru					
Nifer y marwolaethau camddefnyddio digyffuriau	55	70	79	75	119
EASR am bob 100,000 o bobl	1.8	2.4	2.7	2.5	4.0
Oed canolrifol	47	44.5	46	49	48
Ystod oed	15 - 76	15 - 91	18 - 95	19 - 97	18 - 89
% Dynion	53%	60%	65%	53%	51%
EASR Byrddau Iechyd (n)					
ABMU	0.6 (3)	1.8 (9)	1.7 (9)	3.3 (17)	4.7 (24)
Aneurin Bevan	0.7 (4)	1.8 (10)	2.3 (13)	2.9 (17)	4.7 (27)
BCU	3.2 (21)	2.6 (19)	2.3 (15)	2.1 (15)	4.4 (29)
Caerdydd a'r Fro	2.3 (10)	1.4 (6)	1.7 (8)	1 (5)	2.3 (11)
Cwm Taf	3.7 (11)	2.8 (8)	2.6 (7)	2.9 (8)	5.3 (16)
Hywel Dda	1.8 (6)	5.7 (17)	7.6 (26)	3.3 (11)	2.9 (10)
Addysgu Powys	0 (0)	0.6 (1)	1 (1)	1.7 (2)	1.3 (2)

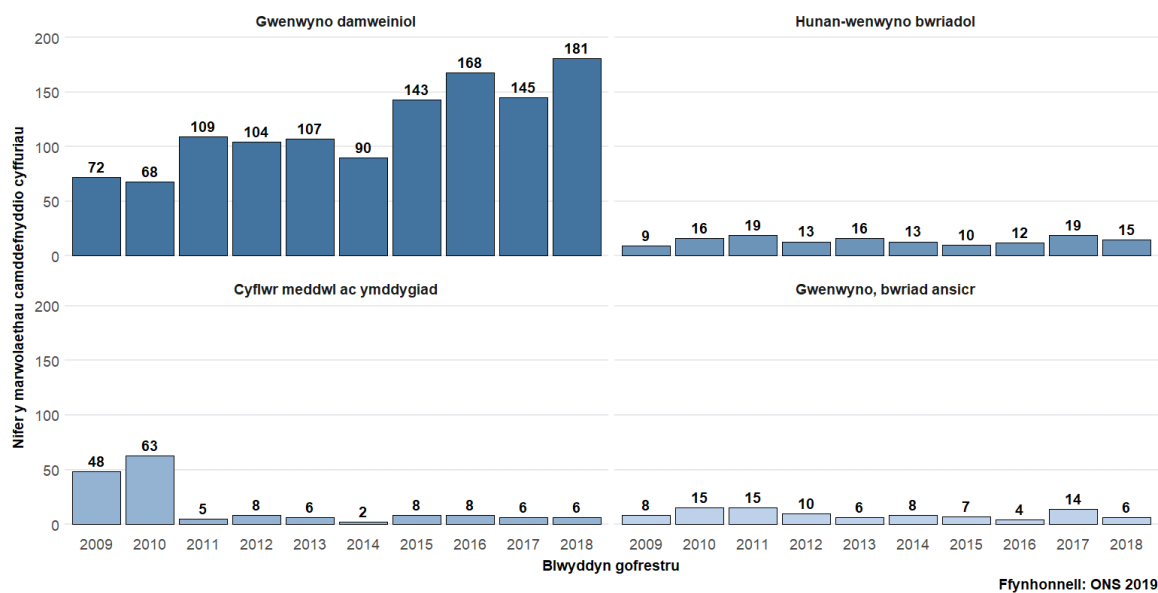
3.3 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau - trosolwg

Bydd gweddill yr adran hon yn crynhoi dim ond achosion gwenwyn cyffuriau a ddiffinnir gan yr ONS fel marwolaethau camddefnyddio cyffuriau.²³ Marwolaeth camddefnyddio cyffuriau yw gwenwyn cyffuriau lle dosbarthwyd yr achos sylfaenol fel:

- Camddefnyddio cyffuriau
- Caethiwed i gyffuriau
- Gwenwyn cyffuriau'n ymwneud ag unrhyw un o'r sylweddau a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971

Yr achos mwyaf cyffredin o farwolaeth a gofrestrwyd yn 2018 oedd gwenwyno damweiniol, gan gyfrif am 87% (n = 181) o'r holl farwolaethau yn 2018 (**Error! Reference source not found.**). Cafodd pob marwolaeth camddefnyddio cyffuriau ei chynnwys yn y dadansoddiad, p'un ai'n fwriadol neu beidio.

23 Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (2019). Deaths related to drug poisoning in England and Wales: 2018 registrations. Ar gael yn <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/deathsrelatedtodrugpoisoninginenglandandwales/2018registrations>

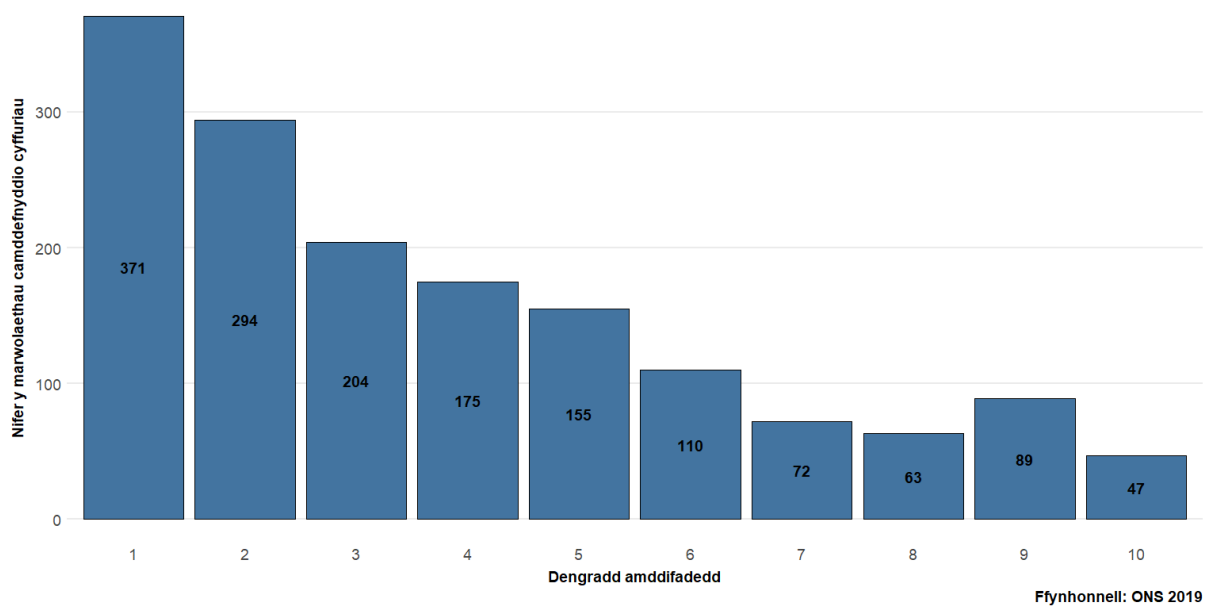
Ffigwr 16 – Prif achosion marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru yn ôl blwyddyn eu cofrestru, 2009-2018

3.4 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau - demograffeg

3.4.1 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru

Mae niwed cyffuriau fel arfer yn gysylltiedig ag amddifadedd cymdeithasol ac economaidd. O'r 1,583²⁴ o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru yn y pum mlynedd diwethaf, roedd 42% yn yr 20% o ardaloedd mwyaf difreintiedig (dengraddau 1-2) (**Error! Reference source not found.**). Roedd marwolaethau camddefnyddio cyffuriau felly'n bum gwaith yn uwch i rai'n byw yn y cwintel mwyaf difreintiedig o'i gymharu â'r cwintel lleiaf difreintiedig.

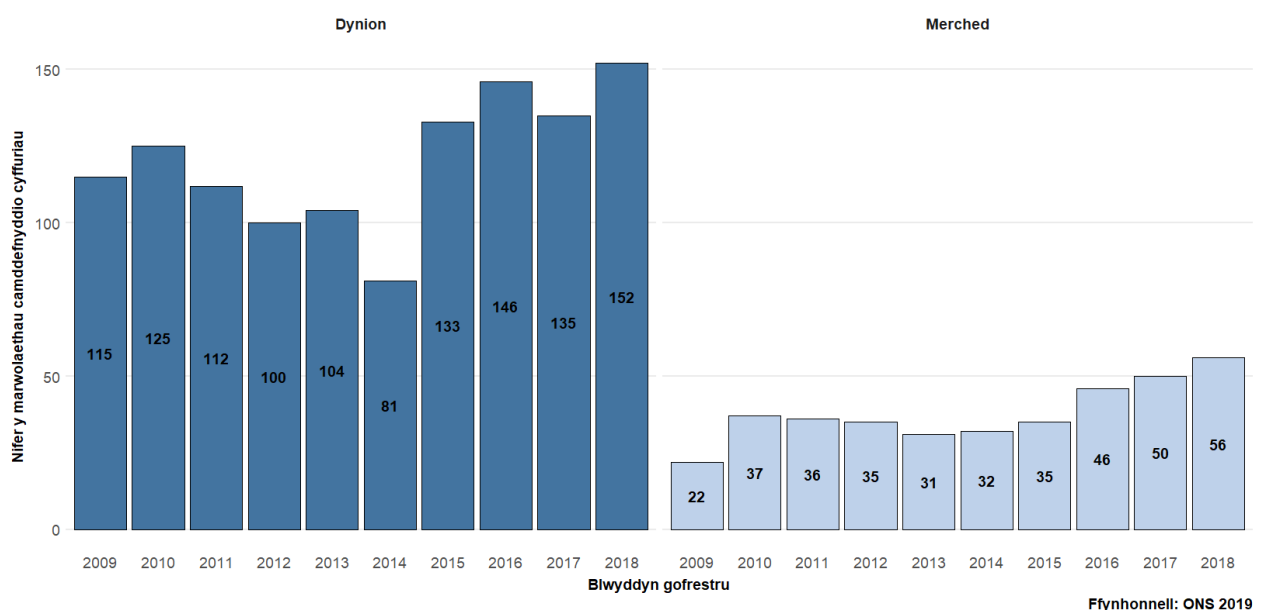
24 Roedd tair marwolaeth lle na ellid sefydlu sgôr o dan Fynegai Amddifadedd Lluosog Cymru (WIMD).

Ffigwr 17 – Nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl dengraddau amddifadedd, 2009-2018 (1= sgôr amddifadedd uchaf / 10 = sgôr amddifadedd isaf)

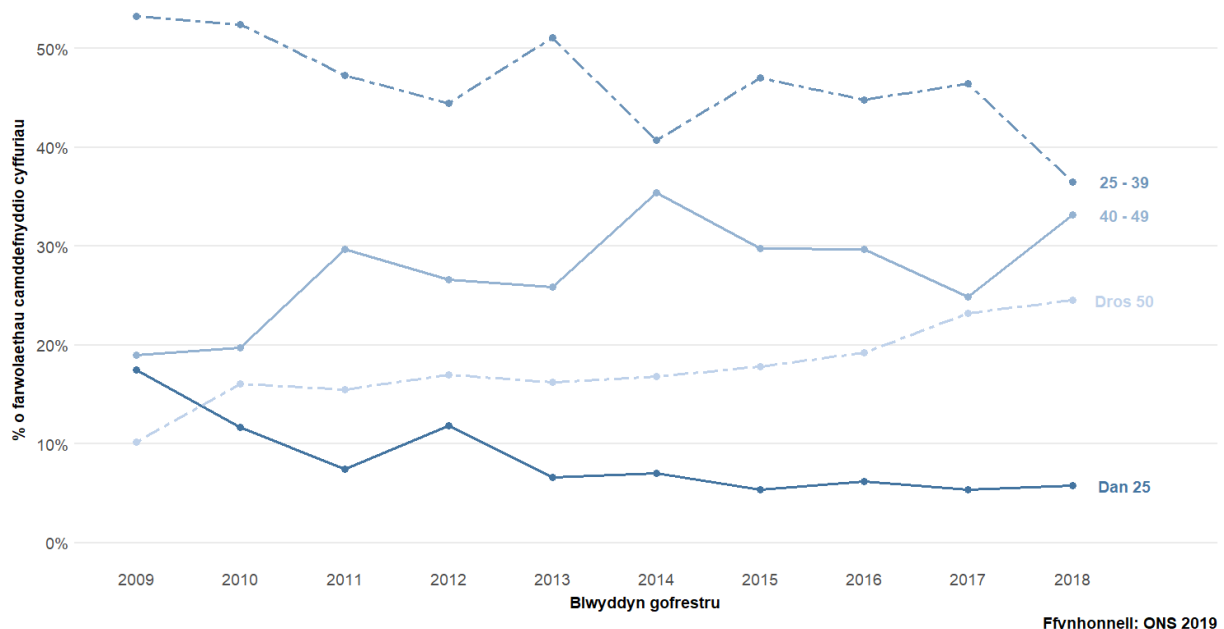
3.4.2 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl rhywedd ac oed

Error! Reference source not found. yn nodi nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl rhywedd. Yn 2018, roedd y gymhareb farwolaethau rhwng dynion a merched tua 3:1, 71% (n=152) yn ddynion a 27% (n=56) yn ferched. Mae marwolaethau camddefnyddio cyffuriau ymhlith merched i fyny pob blwyddyn ers 2013 ac erbyn hyn ar ei uchaf erioed yn ôl ystadegau'r ONS.

Ffigwr 18 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl rhywedd a blwyddyn gofrestru, 2009-2018, Cymru

Yn 2018, oed canolrifol y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau oedd 42 oed (ystod oed 15-91), cynnydd o dair blynedd o'i gymharu â 2017 a'r tro cyntaf i'r oed canolrifol yn marw godi ers 2015. Roedd yr oed canolrifol yn marw ar gyfer merched yn uwch, ar 43.5 oed (ystod oed 15-91), nag ar gyfer dynion ar 41 oed (ystod oed 15-81). Mae'r bwloch oed wedi culhau, gydag oed canolrifol dynion yn marw i fyny o dair blynedd o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

Ffigwr 19 – Cyfran y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl grwpiau oed, 2009-2018, Cymru

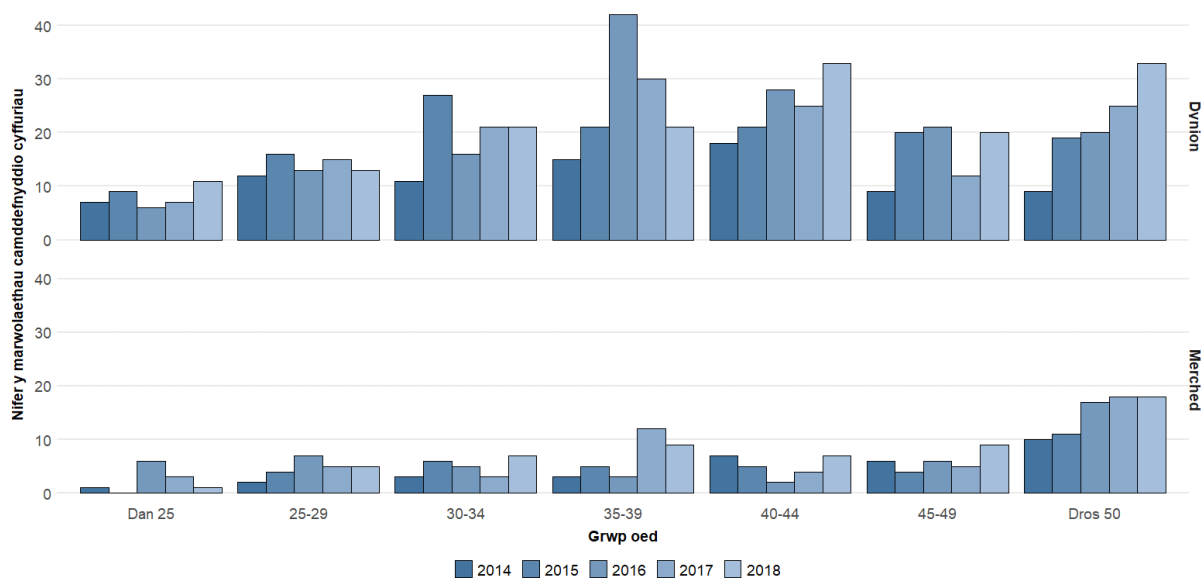
Error! Reference source not found. a Ffigwr 20 yn dangos cyfran a nifer y marwolaethau yn ôl grwpiau oed, ac yn ôl grwpiau oed a rhywedd.

Roedd y rhan fwyaf o farwolaethau yn 2018 yn y grŵp 40-44 oed gan gyfrif am 19% o'r holl farwolaethau cyffuriau (n = 40). Roedd 12 o farwolaethau cyffuriau ymhlith pobl dan 25 oed, gan gyfrif am 5.8% o'r marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn 2018.

O'i gymharu â 2017 mae cynnydd wedi bod mewn marwolaethau ymhlith pobl o dan 25 oed a hefyd pobl dros 50, yn enwedig ymhlith dynion:

- Ymhlith pobl ifanc, roedd y cynnydd mewn marwolaethau oherwydd cymryd naill ai MDMA neu gocên ar eu pen eu hunain.
- Ar gyfer pobl dros 50 oed, roedd y cynnydd yn ymwneud â chymryd opioidau eraill (nid heroin / morffin), gan gyfrif am 39.2% o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn y grŵp 50+ oed o'i gymharu â 25% mewn pobl iau na 50 oed. Roedd cynnydd hefyd yn nifer y marwolaethau oherwydd cymryd heroin / morffin yn y grŵp oed hwn, sef 22 marwolaeth yn 2018 o'i gymharu â 14 yn 2017.

Rhoddir dadansoddiad o'r sylweddau unigol yn adran 3.5 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau – sylweddau.

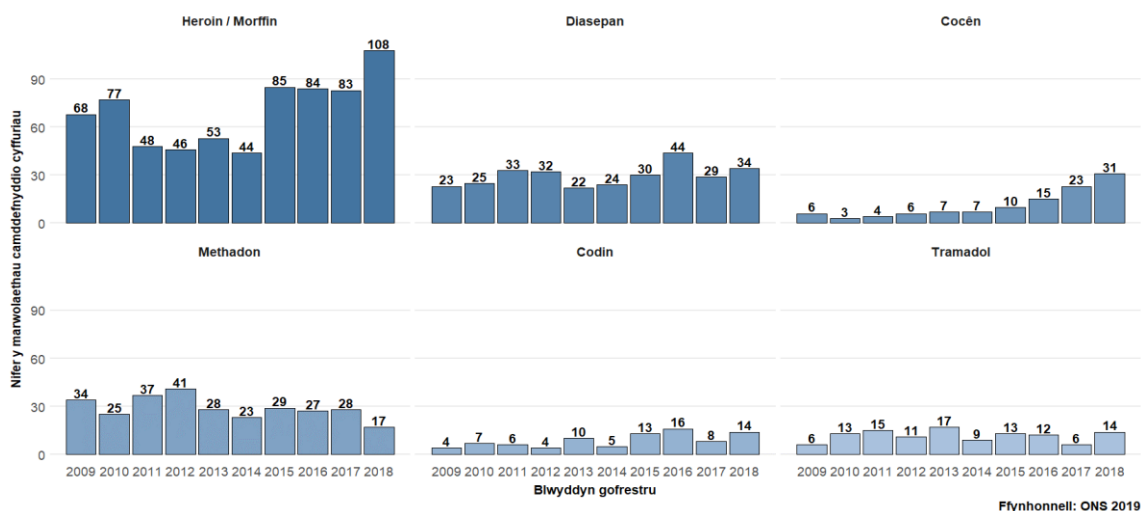
Ffynhonnell: ONS 2019

Ffigwr 19 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl grŵp oed, rhywedd a blwyddyn gofrestru, 2014-2018

3.5 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau - sylweddau

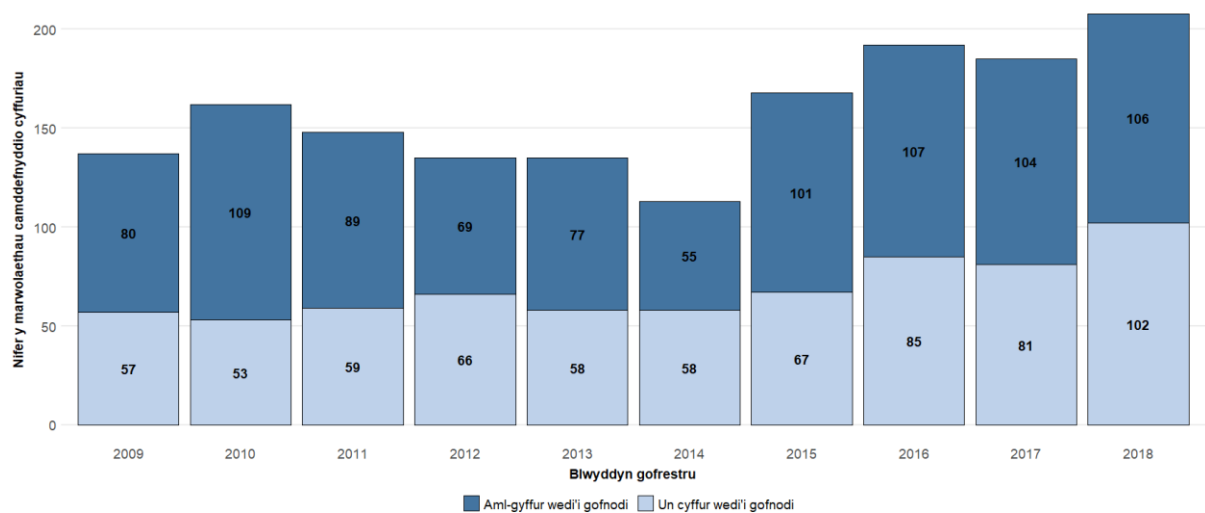
Yn 2018 ac yn gyson â blynyddoedd blaenorol, y sylwedd mwyaf cyffredin i gael ei gofnodi mewn marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru oedd heroin / morffin, mewn 52% o farwolaethau (n=108). Roedd sylweddau cyffredin eraill yn cynnwys:

- **Diazepam** (16%, n= 34)
- **Cocên** (15% n=31)
- **Methadon** (8%, n= 17)
- **Codin** (7%, n= 14)
- **Tramadol** (7%, n = 14)

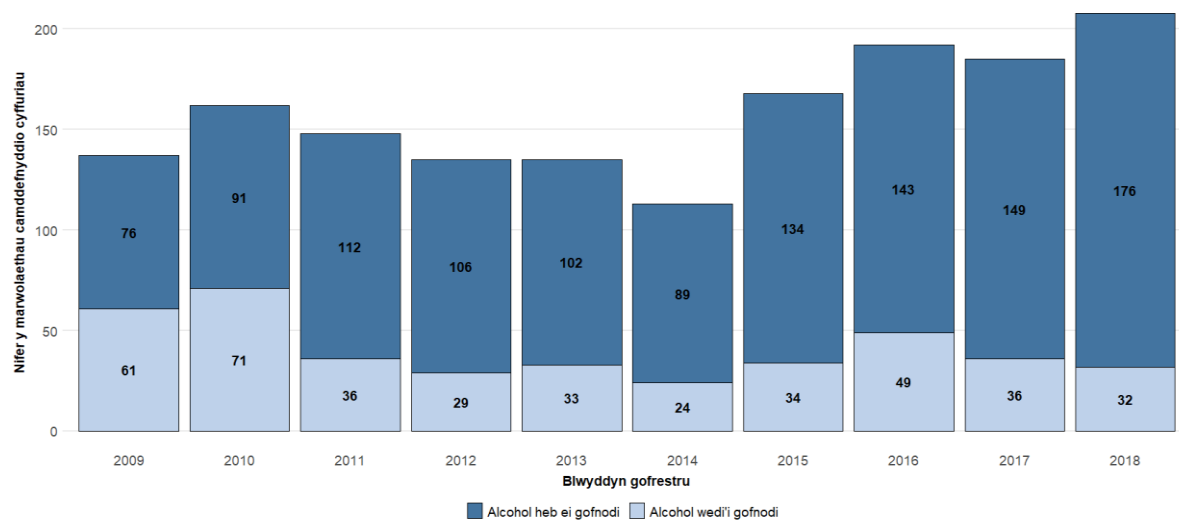
Ffigwr 21 – Y chwe sylwedd mwyaf cyffredin mewn marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru, 2009-2018

Mae marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n aml yn cynnwys cyfuniad o sylweddau, gan gynnwys alcohol a meddyginiaethau presgripsiwn yn unig (POM), neu feddyginiaethau dros-y-cownter (OTC) lle defnyddir amryw o gyffuriau (aml-gyffur). Yn 2018, roedd mwy nag un sylwedd wedi'i gofnodi mewn 49% (n=102) o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau, cynnydd o'i gymharu â 44% y flwyddyn cynt ac fel y gwelwn yn Ffigyrau 22, 23 a 24. Efallai fod sylweddau eilaidd yn cael eu tan-adrodd oherwydd nid yw pob sylwedd sy'n cael ei adnabod gan sgrinio tocsicolegol yn cael eu cofnodi ar y dystysgrif farwolaeth bob tro.

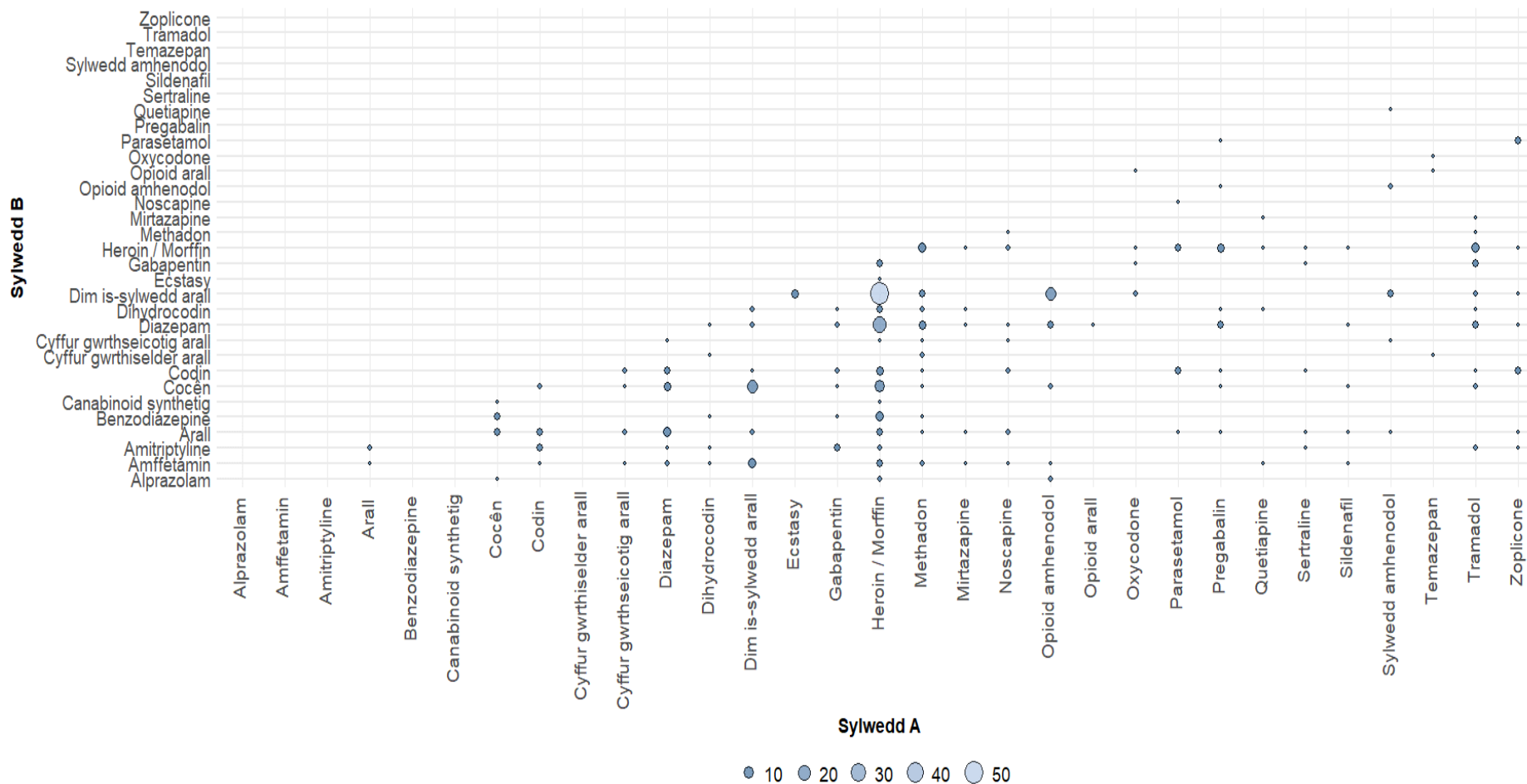

Ffigwr 22 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru lle cofnodwyd aml-gyffur, 2009-2018

Gall alcohol gyfrannu at farwolaeth camddefnyddio cyffuriau oherwydd yr effaith gyfunol o arafu anadlu, yn enwedig o'i yfed ochr yn ochr â chymryd cyffuriau opioid a / neu bensodiasepin. Yn 2018 roedd tystiolaeth ddocsicolegol o alcohol mewn 15% (n = 32) o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau, lleihad o'i gymharu â'r 20% a gofnodwyd y flwyddyn cynt ac fel y gwelwn yn Ffigwr 23.

Ffigwr 23 – Marwolaethau camddefnyddio sylweddau'n cynnwys alcohol yng Nghymru, 2009-2018

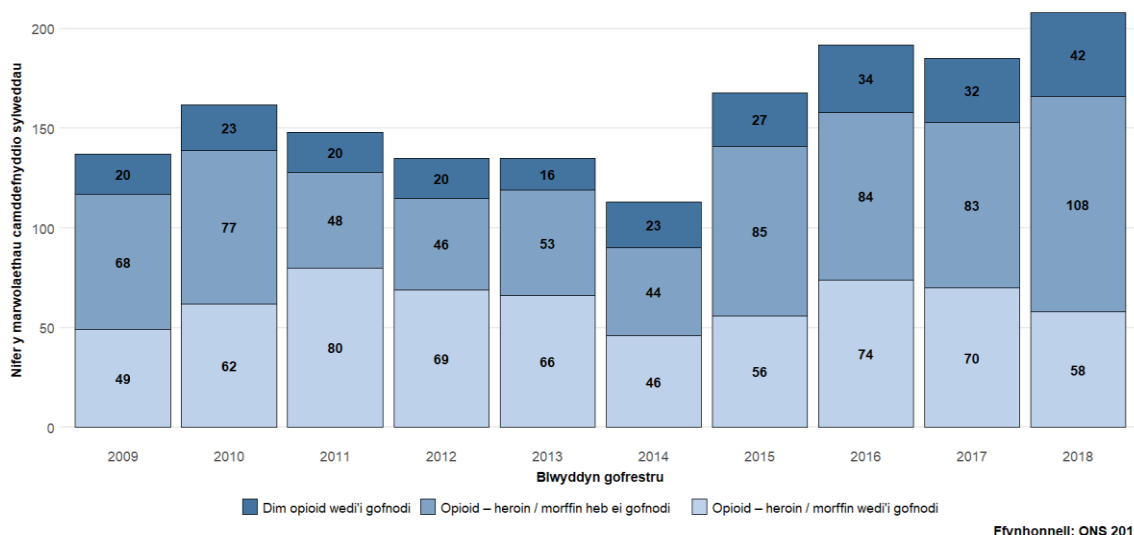
Ffynhonnell: ONS 2019

Ffigwr 24 – Nifer gymharol y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau lle cafodd un cyffur neu gyfuniad o gyffuriau eu hadnabod gyda'i gilydd a'i gofnodi ar y dystysgrif farwolaeth yng Nghymru, 2018²⁵

²⁵ Mae sylweddau 'eraill' yn cynnwys unrhyw sylwedd gyda dim ond 1 farwolaeth wedi'i chofnodi ac nad oedd yn disgyn i unrhyw gategori arall.

3.5.1 Cyffuriau opioid – heroin a morffin

Cyffuriau opioid yw'r grŵp sylweddau mwyaf cyffredin i gael ei gofnodi mewn marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru. Yn 2018 roedd 79% o farwolaethau'n ymwneud ag opioid (n = 166) o'i gymharu â 82.7% y flwyddyn cynt. O'r 166 o farwolaethau opioid, roedd 65% yn ymwneud â heroin / morffin (n = 108), cynnydd o 10% o'i gymharu â'r flwyddyn cynt. Roedd y 58 marwolaeth arall yn ymwneud ag o leiaf un opioid arall fel methadon, codin neu tramadol.

Ffigwr 20 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl grŵp sylweddau a blwyddyn gofrestru, 2009-2018, Cymru

Oed canolrifol marwolaeth heroin / morffin oedd 40.5 oed, sy'n gyson â'r dystiolaeth o gohort hŷn yn chwistrellu cyffuriau ac yn unol ag adroddiadau blaenorol.^{26,27} Mae nifer y marwolaethau ymhlith dynion i fyny o 55 yn 2017 i 83 yn 2018. Mae nifer y marwolaethau ymhlith merched fymryn i lawr o 28 yn 2017 i 25 yn 2018. Dangosir y data demograffig ar gyfer marwolaethau heroin / morffin yn Nhabl 9.

Roedd Bwrdd Iechyd Prifysgol Abertawe Bro Morgannwg (ABMU) yn cyfrif am 31% o farwolaethau'n ymwneud â heroin / morffin yng Nghymru. Fodd bynnag, roedd yr EASR un flwyddyn am bob 100,000 o bobl ar gyfer yr ardal hon i lawr ar y flwyddyn flaenorol. Cafodd y cynnydd mwyaf mewn EASR am bob 100,000 o bobl ei weld yn ardal Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf.

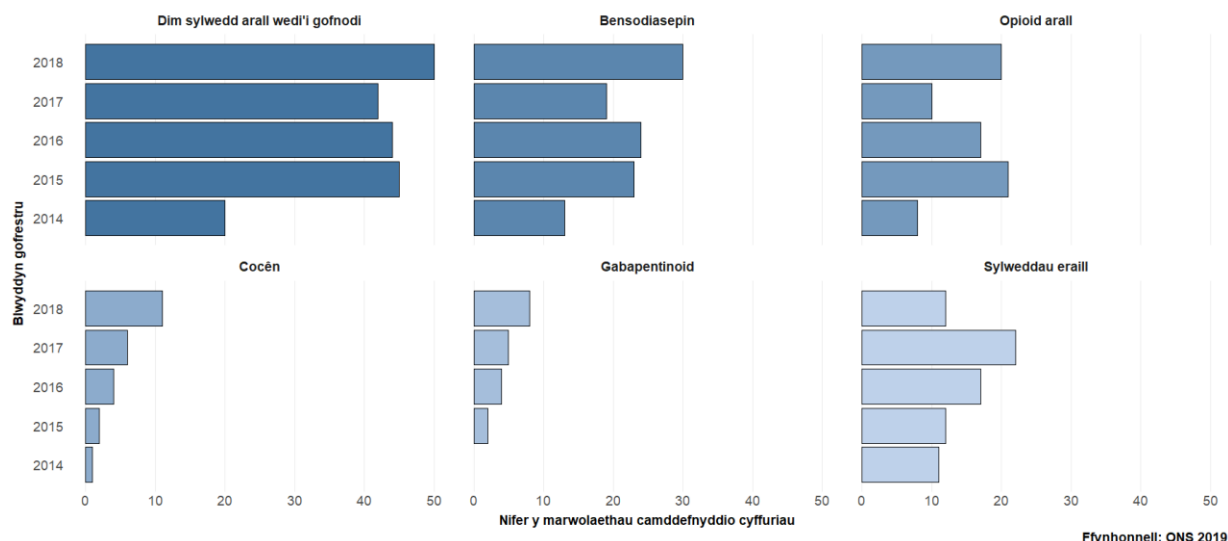
26 Iechyd Cyhoeddus Cymru (2019). Cronfa Ddata Lleihau Niwed Cymru: Atal a chanfod afiechydon heintus ymhlith pobl yn defnyddio gwasanaethau camddefnyddio sylweddau. Adroddiad Blynnyddol 2018-19

27 Iechyd Cyhoeddus Cymru (2019). Cloddio data Cymru: Proffil blynnyddol camddefnyddio sylweddau 2017-18. Ar gael yn: <http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/888/FINAL%20Annual%20Profile%20for%20Substance%20Misuse%202017-181.pdf>

Tabl 9 – Crynodeb o'r data demograffig ar farwolaethau'n ymwneud â heroin / morffin yn ôl Bwrdd Iechyd, gan gynnwys y gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR) am bob 100,000 o bobl (nifer y marwolaethau mewn cromfachau), 2014-2018, Cymru

	2014	2015	2016	2017	2018
Cymru					
Nifer y marwolaethau camddefnyddio digyffuriau	44	85	84	83	108
EASR am bob 100,000 o bobl	1.5	3.0	3.0	2.9	3.7
Oed canolrifol	38.5	36	38.5	39	40.5
Ystod oed	23 - 72	18 - 78	22 - 64	14 - 69	21 - 84
% Dynion	73%	85%	83%	66%	77%
EASR Byrddau Iechyd (n)					
ABMU	2.3 (12)	5.4 (27)	5.8 (28)	7.7 (38)	6.5 (33)
Aneurin Bevan	1.1 (6)	2.2 (12)	1.3 (7)	1.2 (6)	1.7 (9)
BCU	0.9 (5)	1.4 (9)	1 (7)	2 (12)	2.3 (15)
Caerdydd a'r Fro	2.3 (10)	2.9 (13)	3.1 (15)	1.7 (8)	3.5 (16)
Cwm Taf	2.2 (6)	5.5 (15)	5 (14)	2 (6)	5.2 (15)
Hywel Dda	1.6 (5)	2 (7)	4.1 (13)	4.1 (13)	5.4 (18)
Addysgu Powys	0 (0)	2.1 (2)	0 (0)	0 (0)	2.2 (2)

Yn 2018, cofnodwyd 46% o farwolaethau heroin / morffin (n=50) fel rhai heb gynnwys unrhyw sylwedd arall. Mae hyn yn wahanol i ddata o'r Alban lle'r oedd 90% o farwolaethau heroin, dros yr un cyfnod, yn cynnwys sylwedd arall²⁸ sy'n awgrymu bod angen ymchwilio mwy i'r gwahaniaethau posib rhwng gwahanol ddulliau ymchwilio tocsicolegol neu o gofnodi marwolaethau heroin. Roedd y 54% arall (n=58) o farwolaethau'n cynnwys o leiaf un sylwedd arall (Ffigwr 26).

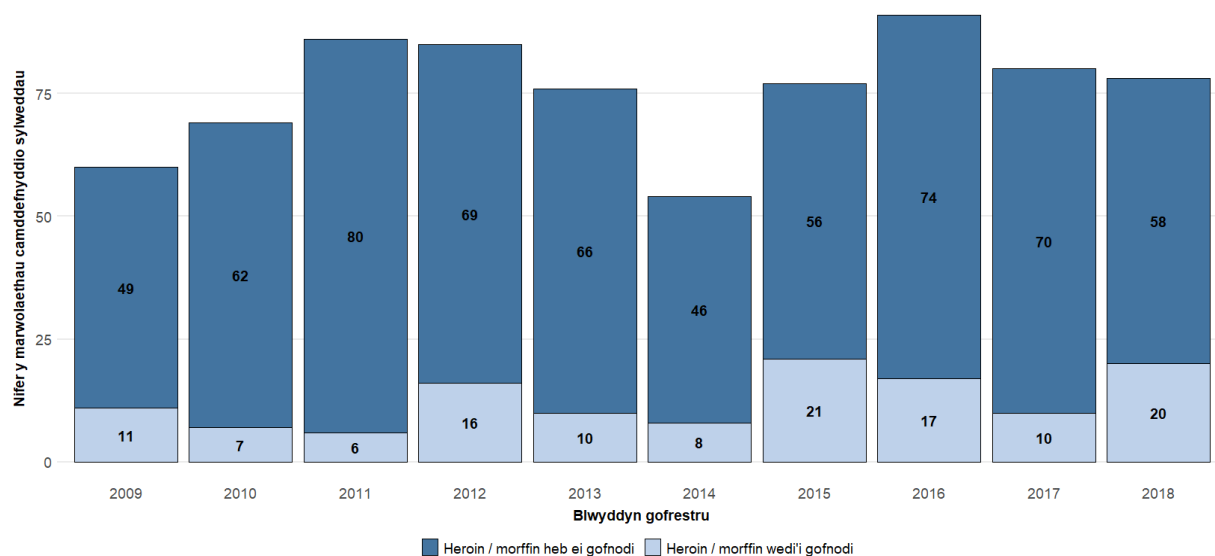

Ffigwr 26 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau heroin / morffin yn cynnwys gwahanol grwpiau sylweddau yn ôl blwyddyn eu cofrestru, 2014-2018

28 Cofnodion Cenedlaethol yr Alban (2019). Drug-related Deaths in Scotland in 2018. Ar gael yn <https://www.nrscotland.gov.uk/statistics-and-data/statistics/statistics-by-theme/vital-events/deaths/drug-related-deaths-in-scotland/2018>

3.5.2 Cyffuriau opioid eraill – nid heroin / morffin

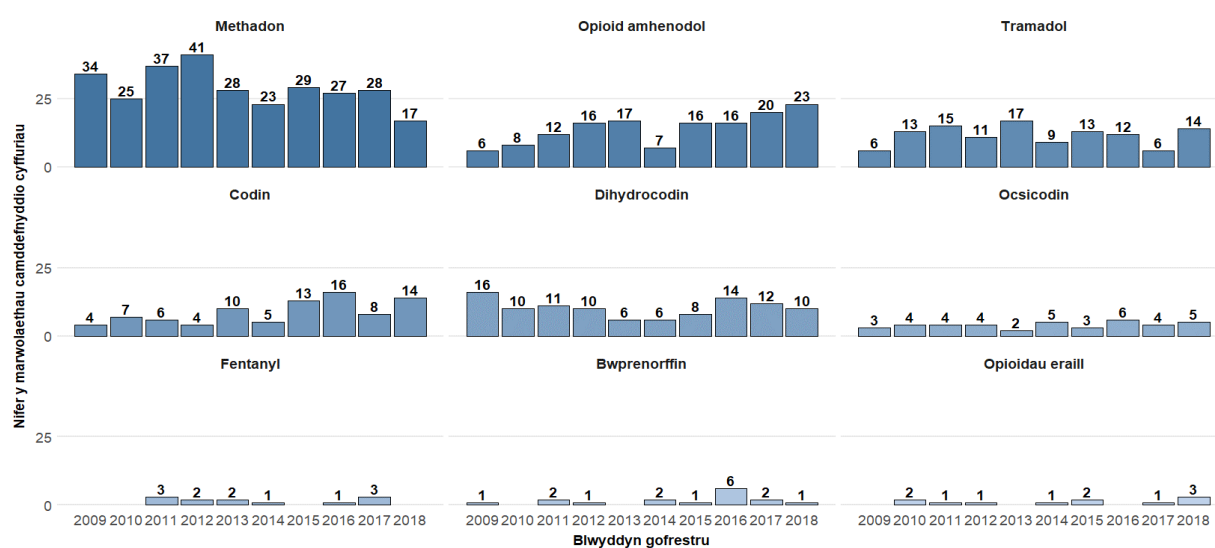
Cofnodwyd 78 o farwolaethau lle defnyddiwyd o leiaf un cyffur opioid ar wahân i heroin / morffin. Ymhlith y 10 sylwedd mwyaf cyffredin mewn marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn 2018, roedd 5 yn gyffuriau opioid ar wahân i heroin / morffin. Er bod cyfran o'r marwolaethau hyn hefyd yn cynnwys heroin / morffin, nid oedd y rhan fwyaf yn cynnwys y cyffuriau hyn (Ffigwr 27).

Ffynhonnell: ONS 2019

Ffigwr 27 – Marwolaethau camddefnyddio sylweddau'n cynnwys cyffuriau opioid eraill (nid heroin / morffin) yn ôl blwyddyn cofrestru'r farwolaeth, 2009-2018

Y cyffur opioid a gofnodwyd amlaf ar wahân i heroin / morffin oedd Methadon (Ffigwr 28). Mae nifer y marwolaethau'n ymwneud â methadon i lawr o'i anterth yn 2012. Cyffuriau opioid eraill cyffredin i gael eu cofnodi oedd Tramadol (n=14), Codin (n=14) a Dihydrocodin (n=10). Yn 2018, ni chofnodwyd unrhyw farwolaethau'n ymwneud â fentanyl. Dros y pum mlynedd diwethaf mae cynnydd wedi bod yn nifer y marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau opioid 'amhenodol', o 7 yn 2014 i 23 yn 2018.

Ffynhonnell: ONS 2019

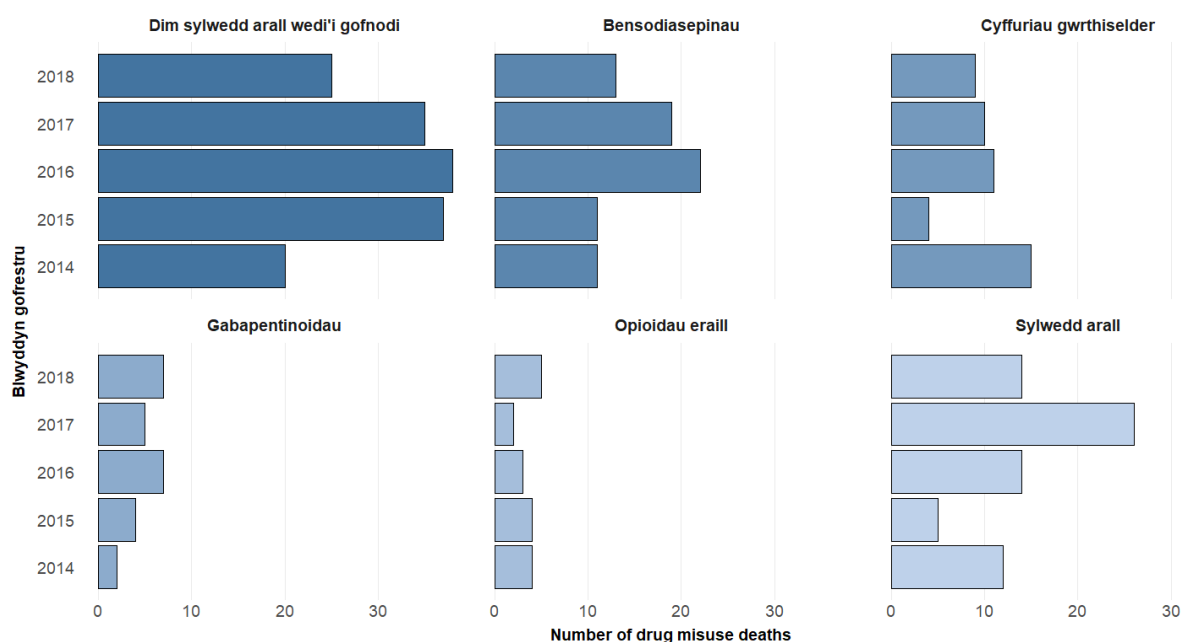
Ffigwr 28 – Marwolaethau camddefnyddio sylweddau'n ymwneud â chyffuriau opioid eraill (nid heroin / morffin) yn ôl blwyddyn cofrestru'r farwolaeth a sylwedd, 2009-2018

Tabl 10 – Crynodeb o'r data demograffig ar farwolaethau'n ymwneud â chyffuriau opioid eraill (nid heroin / morffin) yn ôl Bwrdd Iechyd, gan gynnwys y gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR) am bob 100,000 o bobl (nifer y marwolaethau mewn cromfachau), 2014-2018, Cymru

	2014	2015	2016	2017	2018
Cymru					
Nifer y marwolaethau camddefnyddio digyffuriau	46	56	74	70	58
EASR am bob 100,000 o bobl	1.6	1.9	2.5	2.4	2.0
Oed canolrifol	40	45	43.5	39.5	45
Ystod oed	18 -80	19 -71	18 -70	19 -91	24 -91
% Dynion	67%	68%	66%	77%	64%
EASR Byrddau Iechyd (n)					
ABMU	1.2 (6)	3 (15)	3.1 (16)	4.9 (25)	3.7 (18)
Aneurin Bevan	0.7 (4)	1.5 (8)	2 (11)	1.4 (8)	1.6 (9)
BCU	1.7 (11)	1.5 (10)	2.1 (14)	1.8 (12)	1.6 (11)
Caerdydd a'r Fro	1.8 (8)	1.8 (8)	3.1 (15)	1.8 (9)	1.6 (7)
Cwm Taf	4.3 (12)	2.9 (8)	1.9 (5)	3.5 (10)	3.2 (9)
Hywel Dda	1 (3)	1.2 (4)	2.6 (9)	1.7 (5)	1 (3)
Addysgu Powys	2.3 (2)	2.2 (3)	3.2 (4)	1.2 (1)	0.6 (1)

Oed canolrifol y marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau opioid eraill oedd 45 oed, o'i gymharu â marwolaethau heroin / morffin, ac roedd cyfran is ohonynt yn ddynion. Cafodd yr EASR uchaf o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud ag opioidau eraill ei chofnodi yn ABMU, gyda 3.7 o farwolaethau am bob 100,000 o bobl (Tabl 10).

O'r 58 o farwolaethau'n ymwneud ag opioidau eraill, roedd 43% (n=25) heb gofnodi unrhyw sylwedd arall. O'r 33 o farwolaethau eraill, roedd y sylweddau a gofnodwyd ochr yn ochr ag opioidau'n cynnwys cyffuriau bensodiasepin (14), gwrth-iselder (9), gabapentinoid (7) ac o leiaf un opioid arall (5).

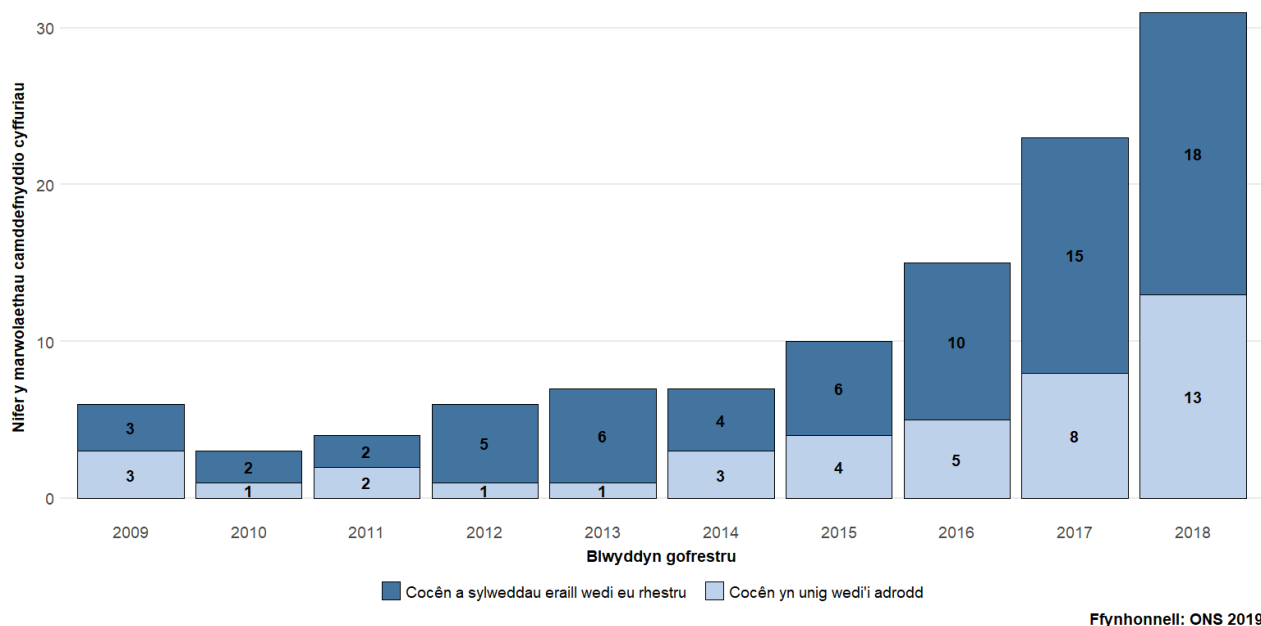

Ffynhonnell: ONS 2019

Ffigwr 29 – Marwolaethau opioid eraill yn ymwneud â gwahanol grwpiau sylweddau yn ôl blwyddyn eu cofrestru, 2014-2018

3.5.3 Cocên

Yn 2018 cofnodwyd cocên mewn 31 marwolaeth, 15% o'r holl farwolaethau camddefnyddio cyffuriau. Mae cynnydd o dros bedair gwaith wedi bod yn nifer y marwolaethau'n gysylltiedig â chocên dros y pum mlynedd diwethaf. Mae'r duedd hon yn cyd-ddigwydd â'r cynnydd yn y nifer sy'n cael eu derbyn i'r ysbyty oherwydd cocên, ac mewn unigolion yn cyflwyno am driniaeth i'r gwasanaethau camddefnyddio sylweddau²⁹. Oherwydd dulliau adrodd presennol, nid yw'n bosib gwahaniaethu rhwng marwolaethau crac-cocên a chocên powdr.

Ffigwr 30 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â chocên fel yr unig sylwedd, a chocên ochr yn ochr ag o leiaf un sylwedd arall, yn ôl blwyddyn gofrestru, 2009-2018

Mae cynnydd wedi bod yn nifer y marwolaethau lle'r oedd ond cocên wedi'i restru, ac mewn marwolaethau lle'r oedd o leiaf un sylwedd arall wedi'i restru (Ffigwr 30). Y sylweddau cyffredin a restrir ochr yn ochr â chocên yw heroin / morffin (11) a chyffuriau bensodiasepin (10) (Ffigwr 31).

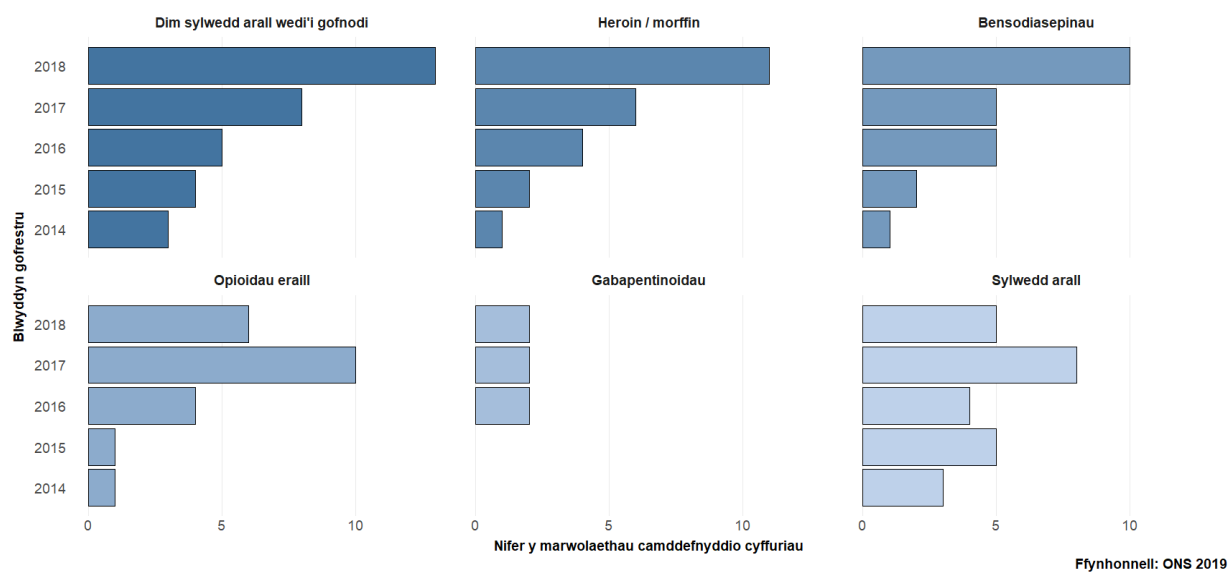
Oed canolrifol y marwolaethau cocên yn 2018 oedd 35 oed (Tabl 11). Dengys dadansoddiad pellach wahaniaeth rhwng oed canolrifol rhai a fu farw lle'r oedd cocên yn unig yn bresennol³⁰ (28 oed) o'i gymharu â marwolaethau lle'r oedd sylweddau eraill wedi eu rhestru ochr yn ochr â chocên (42 oed).

29 Iechyd Cyhoeddus Cymru (2018). Cloddio data Cymru: Proffil blynyddol ar gyfer camddefnyddio sylweddau 2017-18. Ar gael yn <http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/888/FINAL%20Annual%20Profile%20for%20Substance%20Misuse%202017-181.pdf>

30 Ac eithrio asiantau swmpus cyffredin

Tabl 11 – Crynodeb o'r data demograffig ar farwolaethau'n ymwneud â chocên yn ôl Bwrdd Iechyd, gan gynnwys y gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR) am bob 100,000 o bobl (nifer y marwolaethau mewn cromfachau), 2014-2018, Cymru

	2014	2015	2016	2017	2018
Cymru					
Nifer y marwolaethau camddefnyddio digyffuriau	7	10	15	23	31
EASR am bob 100,000 o bobl	0.2	0.3	0.5	0.8	1.1
Oed canolrifol	40	29.5	37	38	35
Ystod oed	19 - 48	22 - 55	27 - 51	24 - 57	23 - 56
% Dynion	86%	80%	100%	87%	87%
EASR Byrddau Iechyd (n)					
ABMU	0.2 (1)	0.2 (1)	1.2 (6)	0.6 (3)	2.3 (12)
Aneurin Bevan	0.2 (1)	0 (0)	0.2 (1)	0.2 (1)	0.4 (2)
BCU	0.3 (2)	0.6 (4)	0.7 (5)	1.2 (7)	1.2 (7)
Caerdydd a'r Fro	0.7 (3)	0.5 (3)	0.3 (2)	1.4 (6)	0.9 (4)
Cwm Taf	0 (0)	0.3 (1)	0.4 (1)	0.7 (2)	1.3 (4)
Hywel Dda	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (3)	0.3 (1)
Addysgu Powys	0 (0)	1.1 (1)	0 (0)	1 (1)	1.2 (1)

Ffynhonnell: ONS 2019

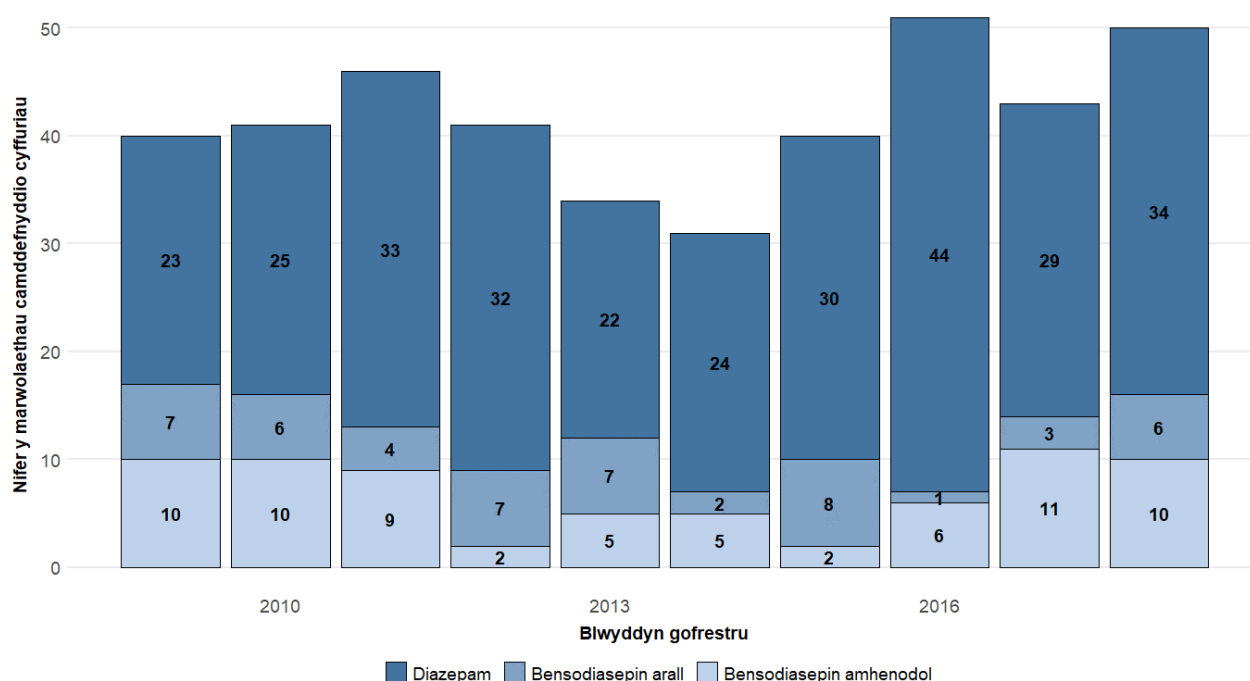
Ffigwr 31 – Marwolaethau'n ymwneud â chocên a gwahanol grwpiau sylweddau yn ôl blwyddyn eu cofrestru, 2014-2018, Cymru

3.5.4 Cyffuriau bensodiasepin

Adroddwyd bod cyffuriau bensodiasepin yn bresennol mewn 24% o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau a gofrestrwyd yn 2018 (n=24), sef yr ail grŵp sylweddau mwyaf cyffredin ar ôl opioidau. Mae cyfran y marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bensodiasepin wedi aros rhwng 20-30% ers 2009.

Y cyffur bensodiasepin mwyaf cyffredin oedd Diazepam, a adroddwyd mewn 34 o farwolaethau yn 2018 a'r ail sylwedd mwyaf cyffredin i gael ei adrodd. Roedd cyffuriau bensodiasepin eraill yn cynnwys Alprazolam (4) a Temazepam (2). Adroddwyd cyffuriau bensodiasepin amhenodol mewn 10 o farwolaethau cyffuriau.

Yn ôl adroddiadau diweddar cafwyd cynnydd mewn marwolaethau oherwydd cyffuriau bensodiasepin mewn rhannau eraill o'r DU. Gwelodd yr Alban yn enwedig cynnydd sylweddol ers 2014, ac yn enwedig marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bensodiasepin 'ffasiwn newydd' fel Etizolam.³¹ Er nad yw'r tueddiadau hyn i'w gweld yng Nghymru, efallai fod angen ymchwilio mwy i'r prosesau cofnodi a sgrinio tocsicolegol presennol.

Ffynhonnell: ONS 2019

Ffigwr 32 – Marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bensodiasepin yn ôl blwyddyn gofrestru a sylwedd, 2009-2018

Oed canolrifol y marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bensodiasepin oedd 38, gyda 84% yn ddynion (Tabl 12), cyfran sydd wedi cynyddu bob blwyddyn dros y pum mlynedd diwethaf. Cafodd y gyfradd EASR uchaf ei hadrodd yn ardal Bwrdd Iechyd ABMU gan gyfrif am 52% o'r holl farwolaethau bensodiasepin.

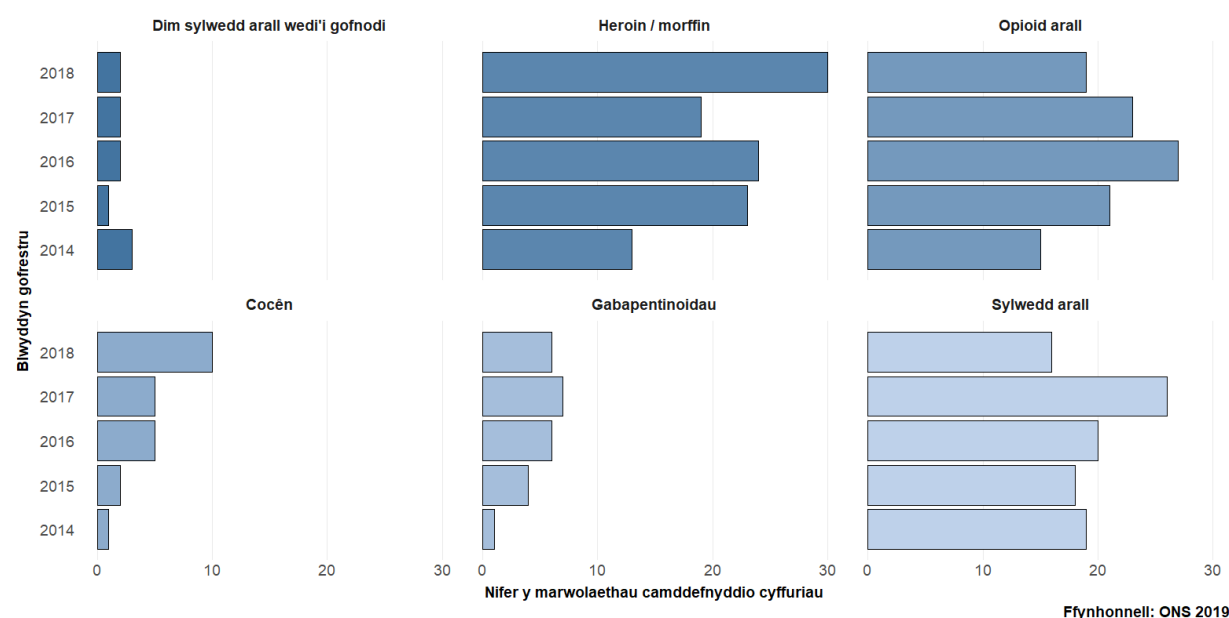
31 Cofnodion Cenedlaethol yn yr Alban (2019). Drug related deaths in Scotland in 2018. Ar gael yn <https://www.nrscotland.gov.uk/files/statistics/drug-related-deaths/2018/drug-related-deaths-18-pub.pdf>

Tabl 12 – Crynodeb o'r data demograffig ar farwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bensodiasepin, yn ôl Bwrdd Iechyd, gan gynnwys y gyfradd oed wedi'i safoni Ewropeaidd (EASR) am bob 100,000 o bobl (nifer y marwolaethau mewn cromfachau), 2014-2018, Cymru

	2014	2015	2016	2017	2018
Cymru					
Nifer y marwolaethau camddefnyddio digyffuriau	31	37	50	42	50
EASR am bob 100,000 o bobl	1.1	1.3	1.8	1.5	1.8
Oed canolrifol	40	39	39	37	38
Ystod oed	22 - 70	19 - 68	18 - 59	21 - 80	21 - 79
% Dynion	68%	70%	82%	81%	84%

EASR Byrddau Iechyd (n)					
ABMU	1 (5)	2.9 (14)	3.8 (19)	3.6 (18)	5.2 (26)
Aneurin Bevan	1.1 (6)	0.8 (4)	1 (5)	1.5 (8)	0.5 (3)
BCU	0.4 (3)	0 (0)	0.1 (1)	0 (0)	0.5 (3)
Caerdydd a'r Fro	0.9 (4)	2.3 (10)	2.2 (11)	0.8 (4)	1.6 (7)
Cwm Taf	1.1 (3)	1 (3)	1.9 (5)	0.7 (2)	0.8 (2)
Hywel Dda	3 (10)	1.2 (4)	3 (9)	3.2 (10)	2.5 (8)
Addysgu Powys	0 (0)	1.2 (2)	0 (0)	0 (0)	1.2 (1)

Roedd bron yr holl farwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bensodiasepin (96%) yn cynnwys sylweddau eraill, yn enwedig cyffuriau opioid. O'r 50 o farwolaethau cyffuriau bensodiasepin, rhestrwyd 43 ochr yn ochr ag o leiaf un opioid, 5 ochr yn ochr â chyffuriau di-opioid yn unig (Ffigwr 33). Roedd dwy farwolaeth yn rhestru Diazepam yn unig.

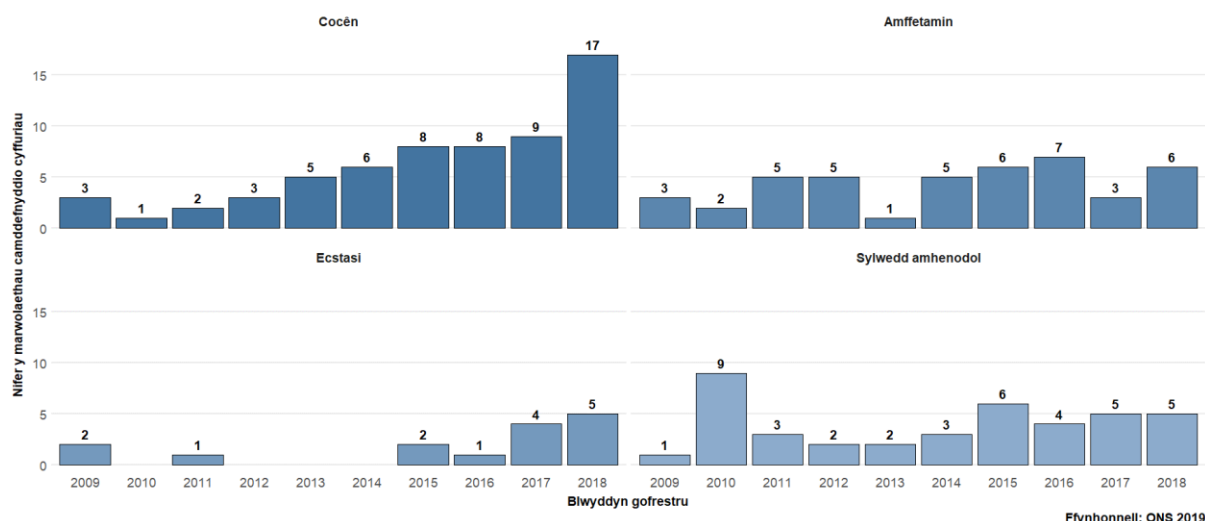

Ffigwr 33 – Marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bensodiasepin a grwpiau sylweddau eraill, yn ôl blwyddyn gofrestru, 2014-2018, Cymru

3.5.5 Cyffuriau bywiogi a sylweddau eraill

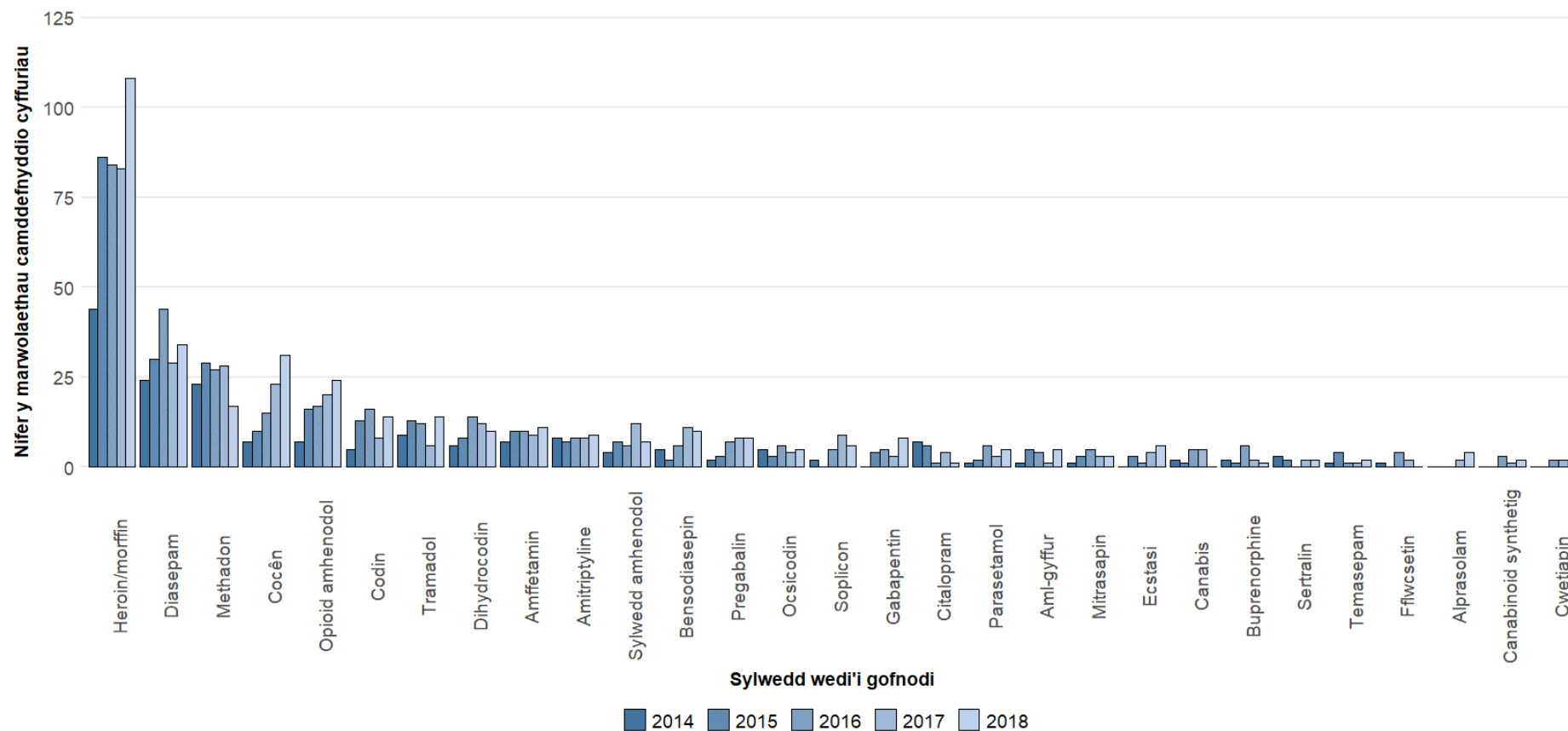
Yn 2018 roedd 20% o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â sylweddau di-opioid (n=42). Er bod y gyfran yma wedi aros yr un fath dros y 5 mlynedd diwethaf (rhwng 17-20%), mae nifer y marwolaethau di-opioid wedi cynyddu pob blwyddyn ers 2013, ac eithrio yn 2017 (Ffigwr 25).

Dros y degawd diwethaf, cofnodwyd Ecstasy/MDMA mewn 15 o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau, 12 ohonynt ers 2015. Mae tystiolaeth gan WEDINOS a gwasanaethau profi cyffuriau eraill ar draws Ewrop yn dangos bod ystodau dos cyfartalog tabledi MDMA wedi bod yn cynyddu ers rhai blyneddau, gydag amrywiadau dos yn gyffredin rhwng tabledi a sypiau MDMA.³²

Ffigwr 34 – Marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau bywiogi a sylweddau amhenodol, yn ôl sylwedd a blwyddyn cofrestru'r farwolaeth, 2014-2018, Cymru

³² Iechyd Cyhoeddus Cymru. Adroddiad blynyddol PHILTRE o ganfyddiadau WEDINOS. 2017-18. Ar gael yn: https://www.wedinos.org/resources/downloads/Philtre_Annual_Report_2016-17.pdf

Ffynhonnell: ONS 2019

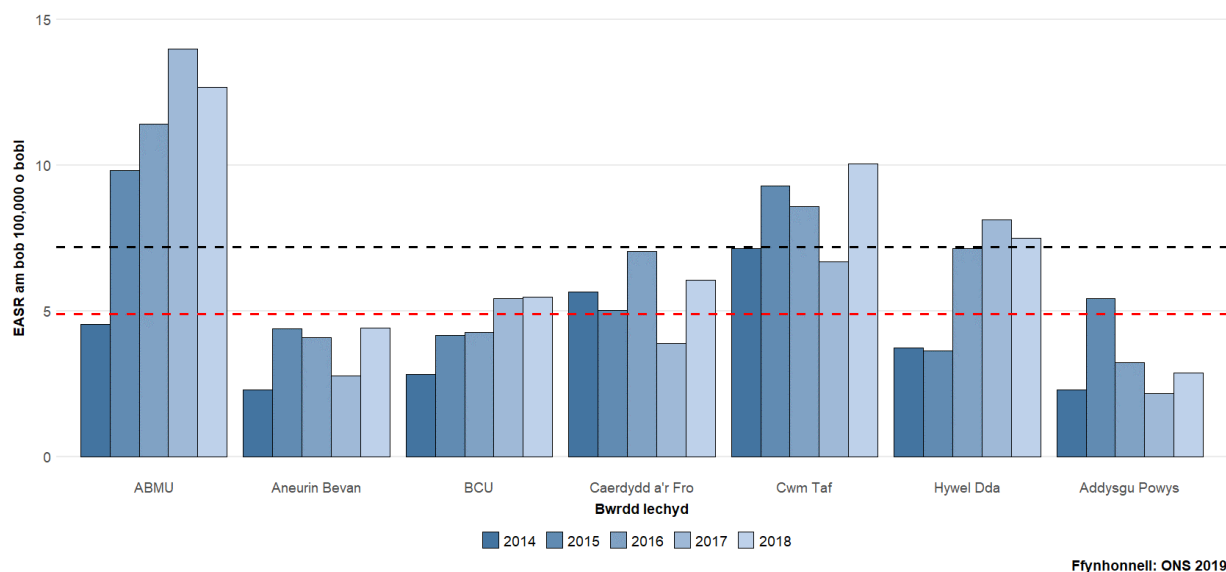
Ffigwr 21 – Nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl sylwedd, 2014-2018, Cymru³³

³³ Lle cafodd ei adrodd gan yr ONS. Gall marwolaethau cyffuriau gynnwys mwy nag un sylwedd a bydd wedi cael ei adrodd ar gyfer pob un.

3.6 Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau – dadansoddiad daearyddol

Mae'r holl gyfraddau marwolaeth yn yr adran hon wedi eu cyfrifo fel EASR am bob 100,000 o bobl. ^{34,35}

Yn 2018, roedd yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru'n 7.2 marwolaeth am bob 100,000. Dros y cyfnod hwn cafodd y cyfraddau uchaf eu gweld ym Mwrdd Iechyd ABMU gyda 12.7 marwolaeth am bob 100,000 o bobl (Ffigwr 36 a Thabl 13), a'r duedd hon yn gyson ers 2015. Cafodd y cyfraddau marwolaeth isaf eu gweld ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan (ABUHB) gyda 4.4 marwolaeth am bob 100,000 o bobl, a Bwrdd Iechyd Addysgu Powys (PTHB) gyda 2.8 marwolaeth am bob 100,000 o bobl.

Ffigwr 36 – Yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau am bob 100,000 o bobl yn ôl bwrdd iechyd, 2014-2018, a chyfraddau Cymru (du) a Lloegr (coch)

Yr awdurdod lleol gyda'r cyfraddau uchaf oedd Abertawe (15.6 marwolaeth am bob 100,000 o bobl) a Chastell Nedd Port Talbot (14.3 marwolaeth am bob 100,000 o bobl) (Ffigwr 37). Cafodd y cyfraddau isaf eu gweld yn Sir Fynwy (1.39 marwolaeth am bob 100,000 o bobl), Powys (2.8 marwolaeth am bob 100,000 o bobl) a Blaenau Gwent (3.9 marwolaeth am bob 100,000 o bobl).

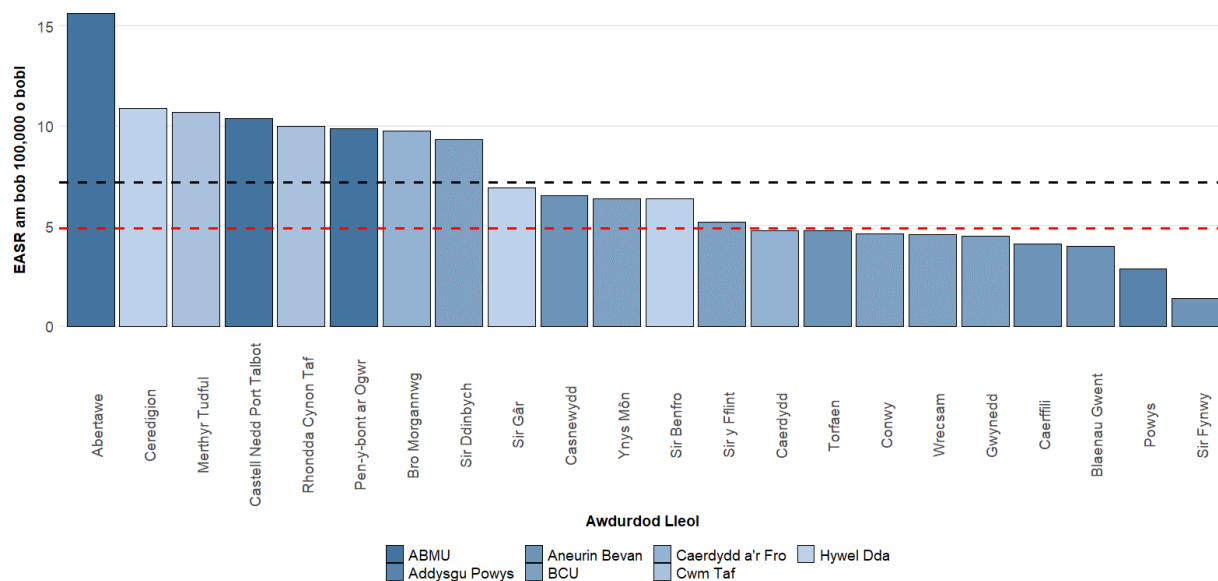
Mae'r ONS yn cyhoeddi cyfartalog treigl tair blynedd i bob awdurdod lleol fel rhan o'u proses adrodd flynyddol. Mae hyn yn cyfuno EASR y tair blynedd diwethaf i adnabod tueddiadau hirdymor ac i gyfrif am amrywiadau blynyddol mewn marwolaethau.³⁶ Drwy ddefnyddio'r mesur hwn, cafodd y gyfradd uchaf o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru ei chofnodi yn Abertawe a Chastell Nedd Port Talbot (Ffigwr 38), oedd â'r ail a'r drydedd gyfradd uchaf ar draws holl awdurdodau Cymru a Lloegr.

34 Eurostats: diwygio'r boblogaeth safonedig Ewropeaidd – adroddiad gan dasglu Eurostats – rhifyn 2013. Ar gael yn:

<http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-RA-13-028>

35 Data amcan-boblogaeth wedi'i gyrcu gan Stats Cymru: <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue>

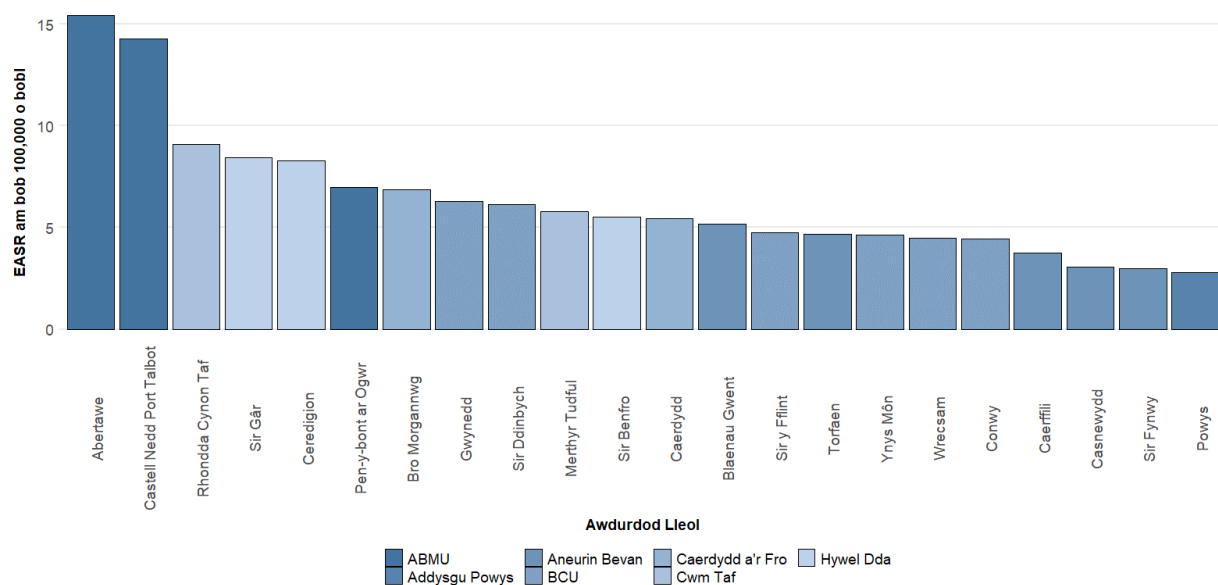
36 Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (2019). Marwolaethau gwenwyn cyffuriau yng Nghymru a Lloegr: cofrestradau 2018. Ar gael yn <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/deathsrelatedtodrugpoisoninginenglandandwales/2018registrations>

Ffynhonnell: ONS 2019

Ffigwr 37 – Yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau am bob 100,000 o bobl yn ôl awdurdod lleol, 2018, a chyfraddau cenedlaethol Cymru (du) a Lloegr (coch)

Dylid nodi bod cyfartalog treigl tair blynedd yn cymryd amser i addasu i unrhyw duedd newydd. Mae hyn, ynghyd â'r oedi mewn adrodd marwolaethau camddefnyddio cyffuriau, yn golygu na fydd effaith ymyriadau diweddar ers y cyhoeddiad diwethaf i'w weld yn y data.

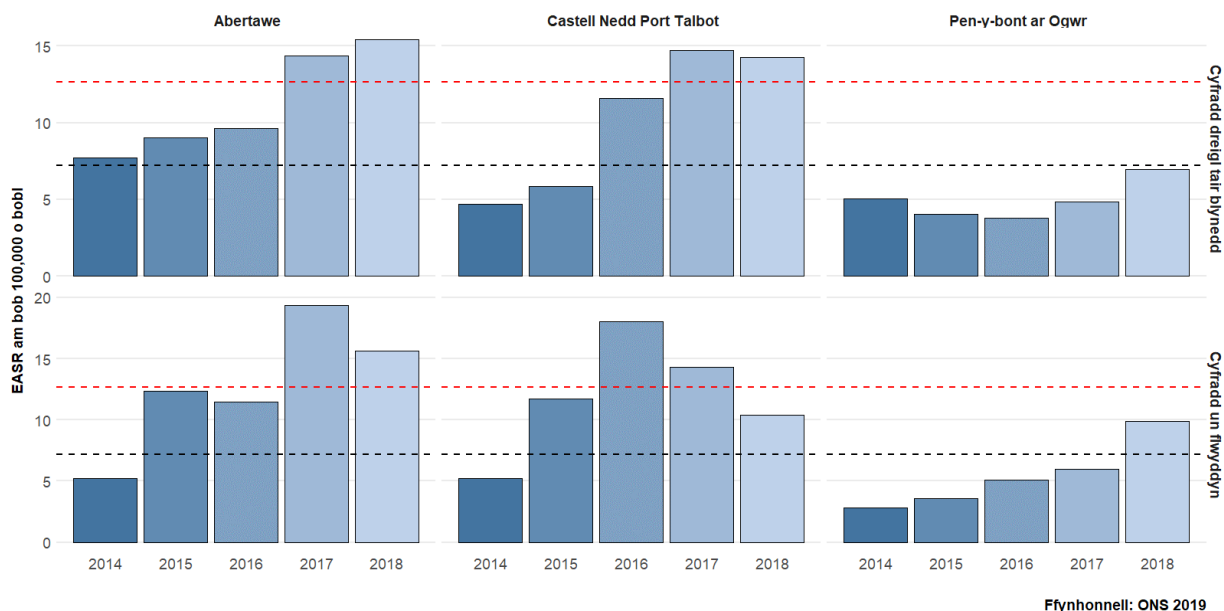

Ffynhonnell: ONS 2019

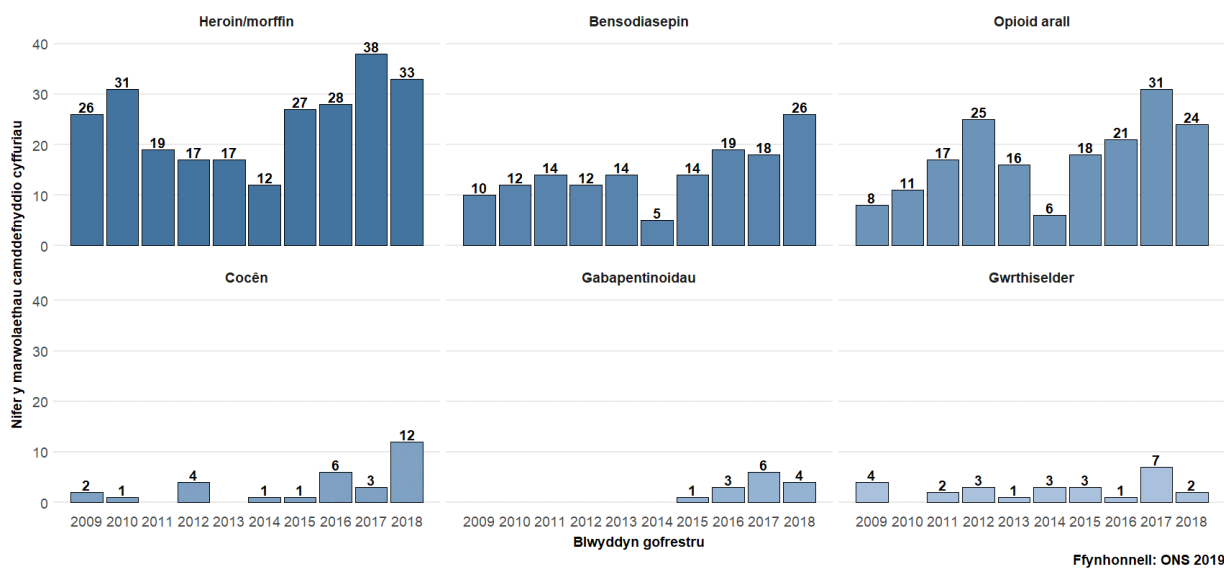
Ffigwr 38 – Yr EASR cyfartalog treigl tair blynedd, am bob 100,000, o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru yn ôl awdurdod lleol, 2016-18

3.6.1 Bwrdd Iechyd Prifysgol Abertawe Bro Morgannwg (ABMUHB)

Yn 2018, roedd yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau, am bob 100,000 o bobl, yn ABMU i lawr o 14 yn 2017 i 12.7 o farwolaethau am bob 100,000 o bobl. Er hyn, mae'r gyfradd farwolaethau yn yr ardal hon yn parhau i fod yr uchaf yng Nghymru, gyda phob un o'r tri awdurdod lleol gyda chyfraddau uwch na'r cyfartalog drwy Gymru (Ffigwr 39).

Ffigwr 39 – Am bob 100,000 o bobl, yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau mewn awdurdodau lleol yn ABMUHB, yn ôl blwyddyn, wedi'i chyfrifo'n defnyddio un a thair blynedd o ddata, 2014-2018. Dengys y llinellau'r EASR un flwyddyn am y bwrdd iechyd (coch) a Chymru (du)

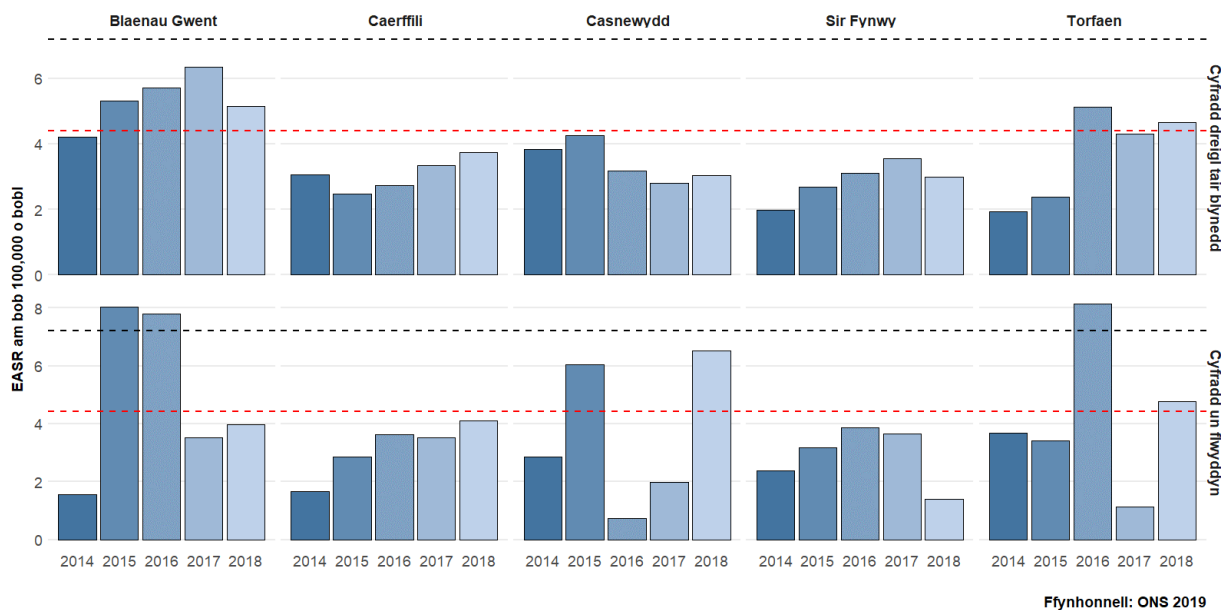

Ffigwr 40 – Nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â'r chwe grŵp sylweddau mwyaf cyffredin yn ABMU, yn ôl blwyddyn, 2009-18

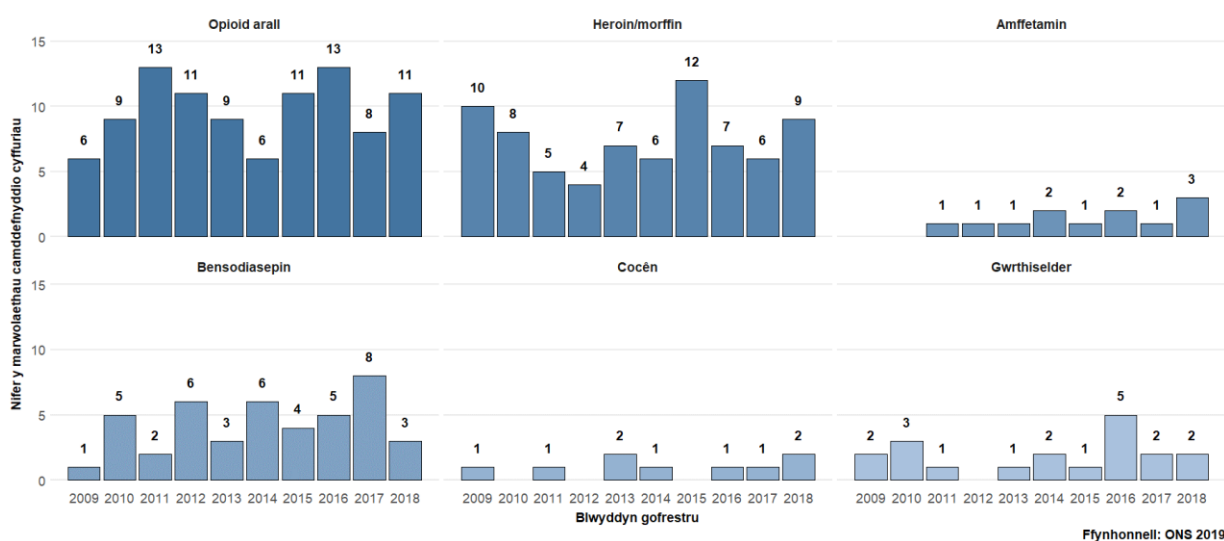
3.6.2 Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan (ABUHB)

Yn 2018 roedd y gyfradd marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ABUHB yn 4.4 marwolaeth am bob 100,000 o bobl, sy'n is na'r cyfartalog cenedlaethol. Mae'r gyfradd yn uwch o'i chymharu â'r flwyddyn cynt, ond yn gymharol â chyfraddau 2015 a 2016. Yn 2018, roedd yr holl awdurdodau lleol yn ABUHB o dan y cyfartalog cenedlaethol (Ffigwr 41).

ABUHB yw'r unig fwrdd iechyd lle mae nifer y marwolaethau heroin / morffin yn is na marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau opioid eraill (nid heroin /morffin).

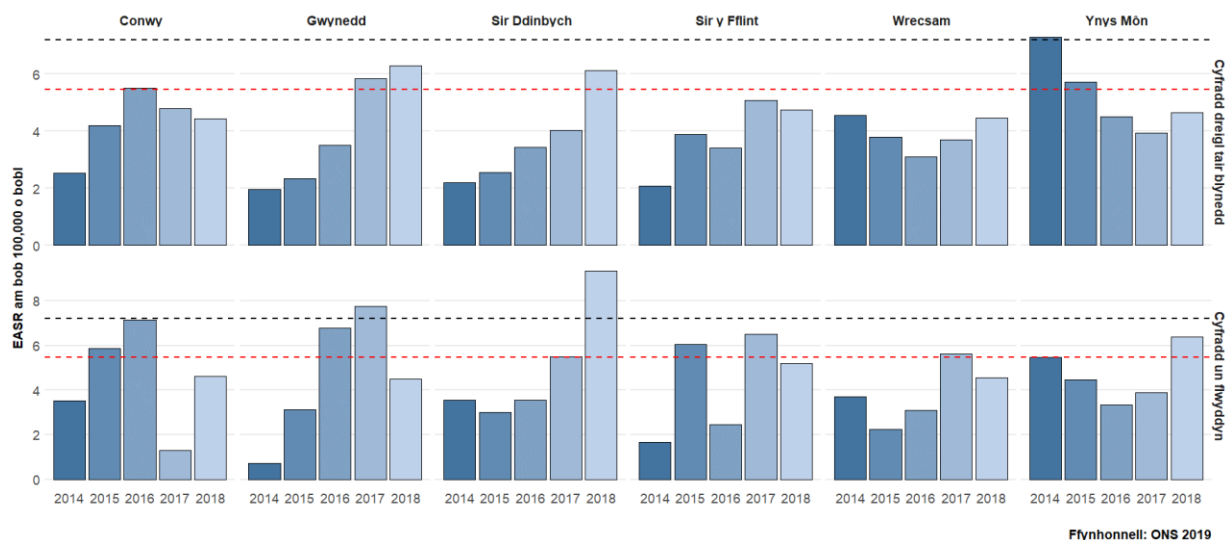
Ffigwr 41 – Am bob 100,000 o bobl, yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau mewn awdurdodau lleol yn ABUHB, yn ôl blwyddyn, wedi'i chyfrifo'n defnyddio un a thair blynedd o ddata, 2014-2018. Dengys y llinellau yr EASR un flwyddyn ar gyfer y bwrdd iechyd (coch) a Chymru (du)

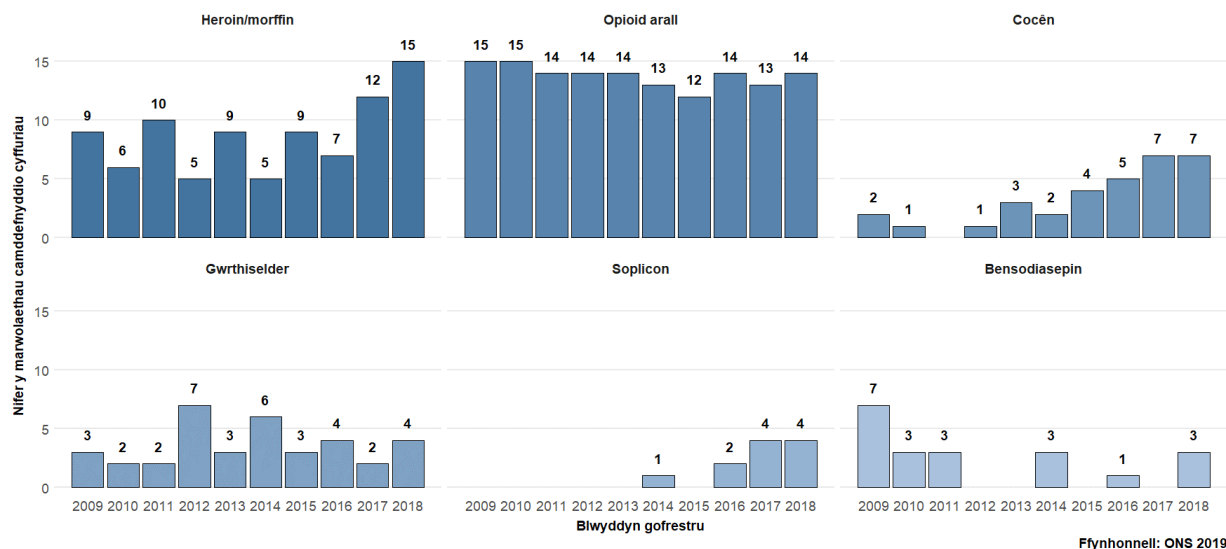
Ffigwr 42 – Nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â'r chwe grŵp sylweddau mwyaf cyffredin yn ABUHB, yn ôl blwyddyn, 2009-18

3.6.3 Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr (BCUHB)

Yn 2018, cofnodwyd cyfradd o 5.5 o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau am bob 100,000 o bobl yn BCUHB, mymryn yn uwch na'r flwyddyn cynt. Roedd y gyfradd farwolaethau yn Sir Ddinbych yn uwch na'r cyfartalog drwy Gymru. Dengys yr EASR cyfartalog treigl tair blynedd fod y cyfraddau yn Sir Ddinbych a Gwynedd yn cynyddu (Ffigwr 43).

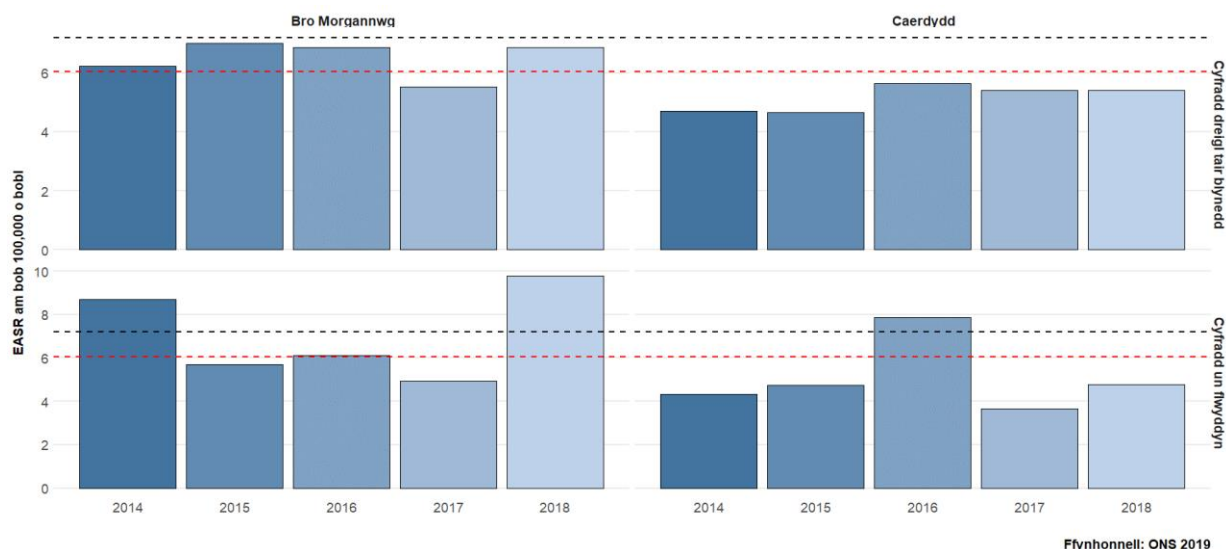
Ffigwr 43 – Am bob 100,000 o bobl, yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau mewn awdurdodau lleol yn BCUHB, yn ôl blwyddyn, wedi'i chyfrifo'n defnyddio un a thair blynedd o ddata, 2014-2018. Dengys y llinellau yr EASR un flwyddyn ar gyfer y bwrdd iechyd (coch) a Chymru (du)

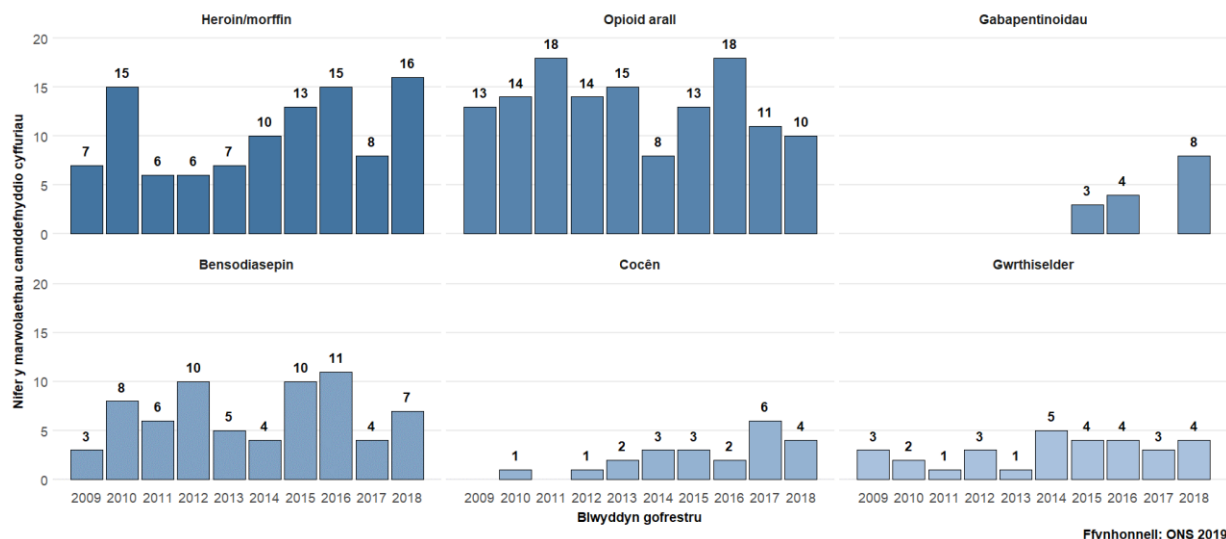
Ffigwr 44 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â'r chwe grŵp sylweddau mwyaf cyffredin yn BCU, yn ôl blwyddyn, 2009-18

3.6.4 Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro (CVUHB)

Yn 2018 cofnodwyd 6 marwolaeth am bob 100,000 o bobl yng Nghaerdydd a'r Fro, sy'n is na'r cyfartalog Cymru gyfan. Yn 2018 roedd y cyfraddau marwolaeth a gofnodwyd ym Mro Morgannwg yn uwch na'r cyfartalog drwy Gymru (Ffigwr 45). Dengys y cyfartalog treigl tair blynedd fod y gyfradd farwolaeth ym Mro Morgannwg yn uwch nag yng Nghaerdydd.

Ffigwr 45 – Am bob 100,000 o bobl, yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau mewn awdurdodau lleol yn CVUHB, yn ôl blwyddyn, wedi'i chyfrifo'n defnyddio un a thair blynedd o ddata, 2014-2018. Dengys y llinellau yr EASR un flwyddyn ar gyfer y bwrdd iechyd (coch) a Chymru (du)

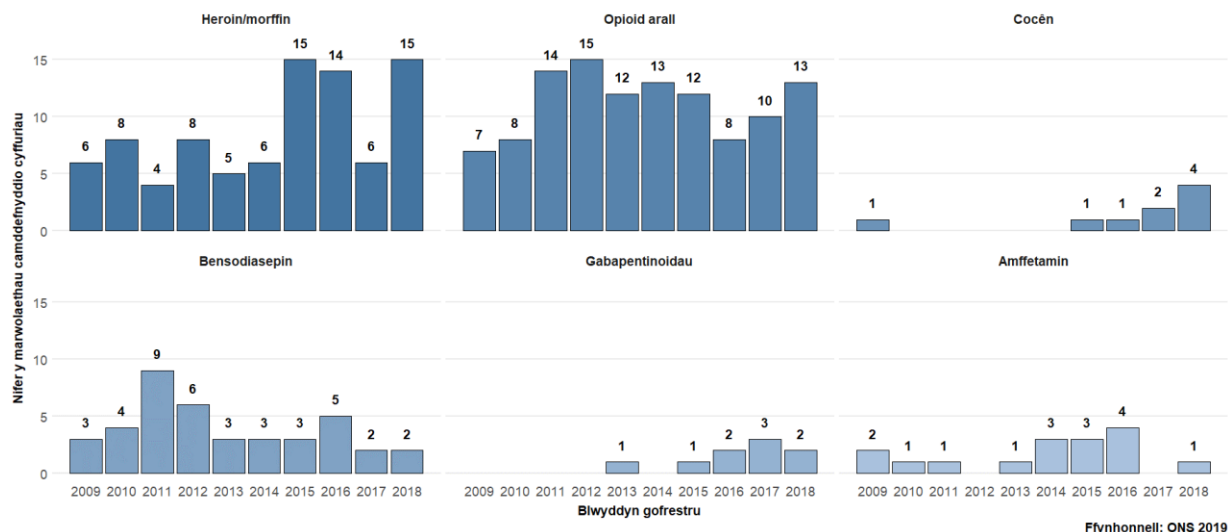
Ffigwr 46 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â'r chwe grŵp sylweddau mwyaf cyffredin yng Nghaerdydd a'r Fro, yn ôl blwyddyn, 2009-18

3.6.5 Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf (CTUHB)

Yn 2018 roedd cyfradd marwolaethau camddefnyddio cyffuriau Cwm Taf yn 10 am bob 100,000 o bobl ac yn uwch na'r cyfartalog Cymru gyfan. Roedd gan Ferthyr Tudful a Rhondda Cynon Taf gyfraddau uwch o farwolaethau na'r cyfartalog drwy Gymru, ac ymhlith y pum cyfradd uchaf yng Nghymru (Ffigwr 47). Dengys y cyfartalog treigl tair blynedd fod marwolaethau yn Rhondda Cynon Taf wedi bod yn cynyddu'n raddol yn y blynyddoedd diwethaf.

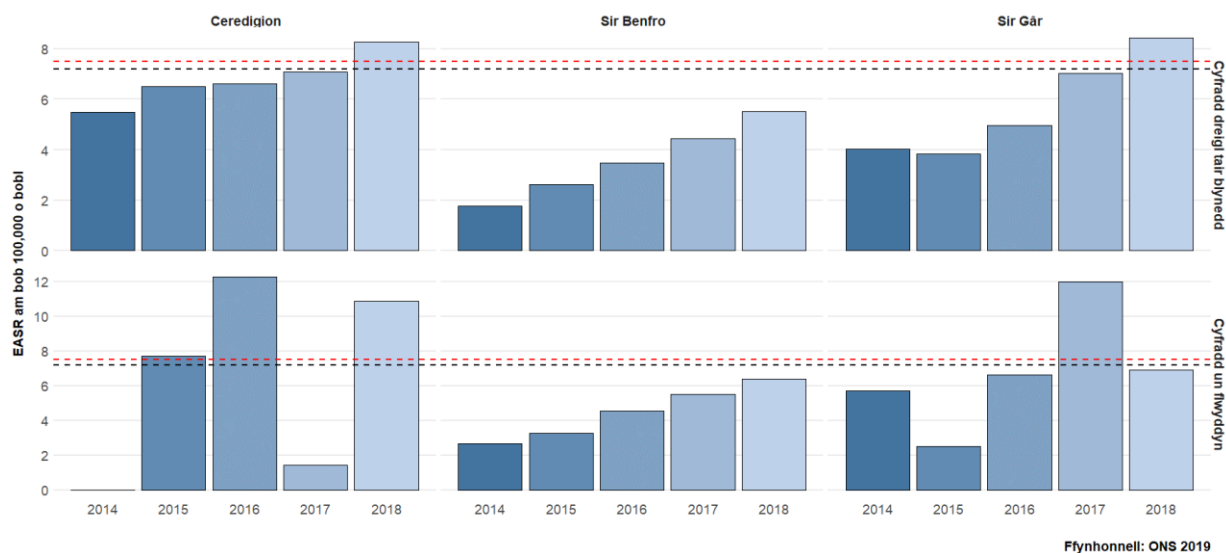
Ffigwr 47 – Am bob 100,000 o bobl, yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau mewn awdurdodau lleol yn CTUHB, yn ôl blwyddyn, wedi'i chyfrifo'n defnyddio un a thair blynedd o ddata, 2014-2018. Dengys y llinellau yr EASR un flwyddyn ar gyfer y bwrdd iechyd (coch) a Chymru (du)

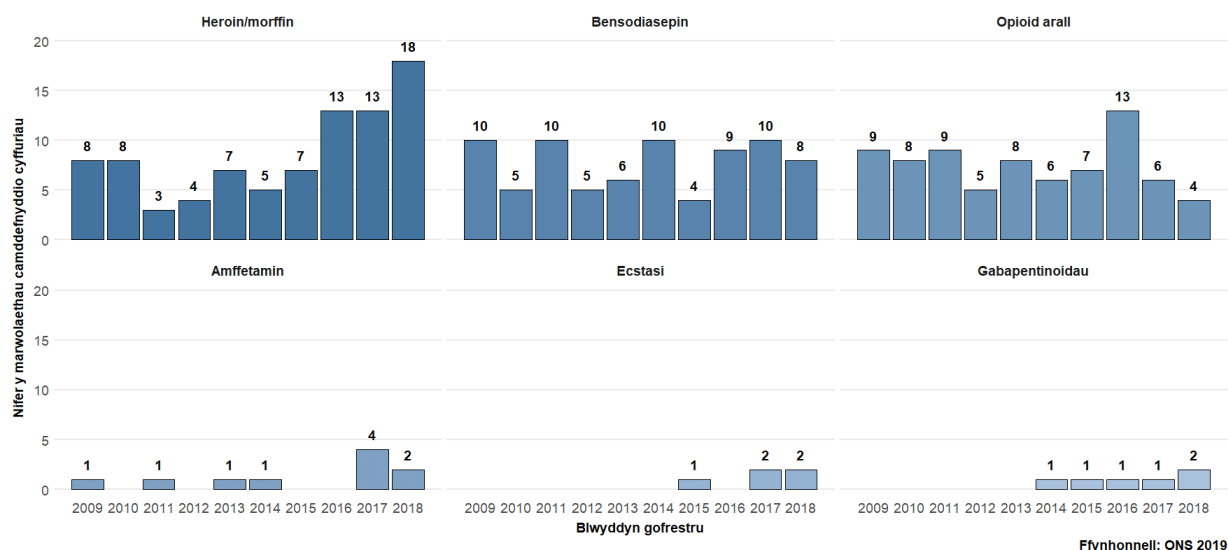
Ffigwr 48 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â'r chwe grŵp sylweddau mwyaf cyffredin yng Nghwm Taf, yn ôl blwyddyn, 2009-18

3.6.6 Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda (HDUHB)

Yn 2018, cofnodwyd 7.5 o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau am bob 100,000 o bobl yn Hywel Dda sy'n uwch na'r cyfartalog drwy Gymru. Mae'r cyfartalog treigl o farwolaethau ym mhob un o'r tri awdurdod lleol yn y bwrdd iechyd hwn wedi cynyddu ym mhob un o'r 5 mlynedd diwethaf (Ffigwr 49). Mae cyfraddau Ceredigion a Sir Gaerfyrddin ymhlith y pump uchaf yng Nghymru.

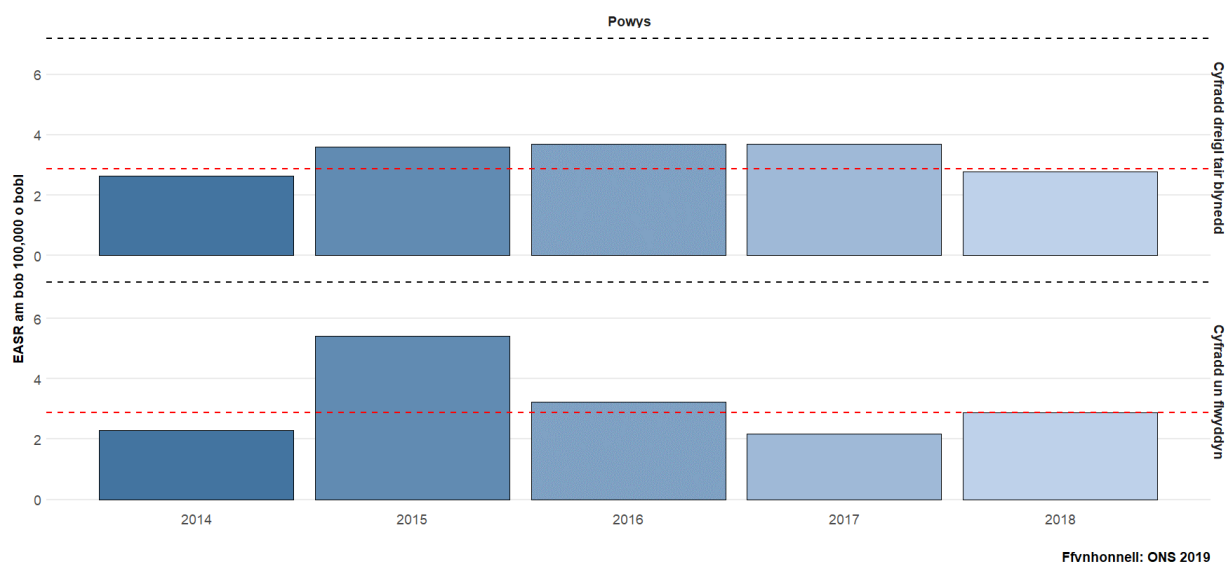
Ffigwr 49 – Am bob 100,000 o bobl, yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau mewn awdurdodau lleol yn HDUHB, yn ôl blwyddyn, wedi'i chyfrifo'n defnyddio un a thair blynedd o ddata, 2014-18. Dengys y llinellau yr EASR un flwyddyn ar gyfer y bwrdd iechyd (coch) a Chymru (du)

Ffigwr 50 – Marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n ymwneud â'r chwe grŵp sylweddau mwyaf cyffredin yn Hywel Dda, yn ôl blwyddyn, 2009-18

3.6.7 Bwrdd Iechyd Addysgu Powys (PtHB)

Yn 2018, cofnodwyd 2.9 o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau am bob 100,000 o bobl ym Mhowys, sy'n is na'r cyfartalog cenedlaethol (Ffigwr 51), oherwydd y nifer is o farwolaethau sy'n cael eu hadrodd am Bowys o'i gymharu â byrddau iechyd eraill. Roedd pob un o'r marwolaethau'n ymwneud ag opioidau a defnyddio aml-gyffur.

Ffigwr 51 – Am bob 100,000 o bobl, yr EASR o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau mewn awdurdodau lleol yn PTUHB, yn ôl blwyddyn, wedi'i chyfrifo'n defnyddio un a thair blynedd o ddata, 2014-18. Dengys y llinellau yr EASR un flwyddyn ar gyfer y bwrdd iechyd (coch**) a Chymru (du)**

Tabl 31 – Yr EASR am bob 100,000 o bobl a nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl bwrdd iechyd, awdurdod lleol a blwyddyn cofrestru'r farwolaeth Rhoddir nifer y marwolaethau mewn cromfachau.

	2014	2015	2016	2017	2018
ABMU	4.5 (23)	9.8 (49)	11.4 (57)	14 (70)	12.7 (64)
Pen-y-bont ar Ogwr	2.8 (4)	3.6 (5)	5.1 (7)	6 (8)	9.9 (14)
Castell Nedd Port Talbot	5.2 (7)	11.7 (15)	18 (24)	14.3 (19)	10.4 (14)
Abertawe	5.2 (12)	12.3 (29)	11.5 (26)	19.4 (43)	15.6 (36)
Aneurin Bevan	2.3 (13)	4.4 (24)	4.1 (22)	2.8 (15)	4.4 (24)
Blaenau Gwent	1.6 (1)	8 (5)	7.8 (5)	3.5 (2)	4 (3)
Caerffili	1.6 (3)	2.9 (5)	3.6 (6)	3.5 (6)	4.1 (7)
Sir Fynwy	2.4 (2)	3.2 (2)	3.9 (3)	3.7 (3)	1.4 (1)
Casnewydd	2.9 (4)	6 (9)	0.7 (1)	2 (3)	6.5 (9)
Torfaen	3.7 (3)	3.4 (3)	8.1 (7)	1.1 (1)	4.8 (4)
BCU	2.8 (18)	4.2 (27)	4.3 (28)	5.4 (34)	5.5 (36)
Conwy	3.5 (4)	5.9 (6)	7.1 (7)	1.3 (2)	4.6 (5)
Sir Ddinbych	3.5 (3)	3 (3)	3.6 (3)	5.5 (5)	9.3 (8)
Sir y Fflint	1.7 (2)	6.1 (9)	2.5 (4)	6.5 (9)	5.2 (8)
Gwynedd	0.7 (1)	3.1 (3)	6.8 (8)	7.7 (9)	4.5 (5)
Ynys Môn	5.5 (3)	4.5 (3)	3.3 (2)	3.9 (2)	6.4 (4)
Wrecsam	3.7 (5)	2.2 (3)	3.1 (4)	5.6 (7)	4.6 (6)
Caerdydd a'r Fro	5.7 (25)	5 (23)	7 (34)	3.9 (19)	6 (27)
Caerdydd	4.3 (14)	4.8 (16)	7.9 (27)	3.7 (13)	4.8 (15)
Bro Morgannwg	8.7 (11)	5.7 (7)	6.1 (7)	4.9 (6)	9.8 (12)
Cwm Taf	7.1 (20)	9.3 (26)	8.6 (24)	6.7 (19)	10 (29)
Merthyr Tudful	5.3 (3)	16.2 (9)	1.4 (1)	5.2 (3)	10.7 (6)
Rhondda Cynon Taf	7.6 (17)	7.5 (17)	10.3 (23)	7.1 (16)	10 (23)
Hywel Dda	3.7 (12)	3.6 (13)	7.1 (23)	8.1 (26)	7.5 (25)
Sir Gâr	5.7 (9)	2.5 (4)	6.6 (10)	12 (19)	6.9 (11)
Ceredigion	0 (0)	7.7 (5)	12.3 (8)	1.4 (1)	10.9 (7)
Sir Benfro	2.7 (3)	3.3 (4)	4.5 (5)	5.5 (6)	6.4 (7)
Addysgu Powys	2.3 (2)	5.4 (6)	3.2 (4)	2.2 (2)	2.9 (3)
Powys	2.3 (2)	5.4 (6)	3.2 (4)	2.2 (2)	2.9 (3)
Cymru	3.9 (113)	5.8 (168)	6.7 (192)	6.4 (185)	7.2 (208)

4 Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yng Nghymru

Mae adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol wedi eu gwneud yng Nghymru ers Mehefin 2014 yn unol â chanllawiau Llywodraeth Cymru (wele 5.2 Atodiad B – Canllawiau ar adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol). Hyd yma mae 452 o adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol a 611 o rai di-farwol wedi eu cyflawni ers gweithredu'r rhaglen (Tabl 14).

Er bod y broses adolygu gwenwyn cyffuriau marwol wedi'i gweithredu'n llawn ym mhob bwrdd iechyd, ar hyn o bryd dim ond un ardal sef Bwrdd Iechyd ABMU sy'n adolygu achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol yn rheolaidd. Mae prosiectau peilot i ddatblygu protocolau rhannu gwybodaeth a threfniadau adrodd wedi eu cyflawni mewn sawl ardal gan gynnwys yn ABUHB, AVUHB a CTUHB. Fodd bynnag, yn dilyn cyflwyno'r Rheoliad Cyffredinol Ar Ddiogelu Data ym Mai 2018, roedd angen diwygio'r prosesau rhannu gwybodaeth ymhellach i sicrhau trefniadau adrodd trylwyr a chyson rhwng gwasanaethau. Nid yw'r diwygio hwn wedi'i gwblhau eto.

Mae'r adran ganlynol yn rhoi data ar adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol ar draws Cymru yn ôl Cronfa Ddata Lleihau Niwed Cymru (HRD) rhwng 1 Ionawr a'r 31 Rhagfyr 2018.

Tabl 14 – Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yn ôl bwrdd iechyd (2014-18)

	Adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol	Adolygiadau gwenwyn cyffuriau di-farwol
ABMU	79	541
Aneurin Bevan†	80	7
BCU*	40	-
Caerdydd a'r Fro†	65	7
Cwm Taf	121	56
Hywel Dda	63	-
Addysgu Powys	4	-
Cymru	452	611

* Proses adolygu achosion gwenwyn cyffuriau marwol wedi'i gweithredu yn 2016

† Peilot adolygu achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol i brofi dulliau adrodd ac ymateb

4.1 Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol

Yn 2018, cafodd 135 adolygiad o achosion gwenwyn cyffuriau marwol eu cyflawni yn y saith ardal bwrdd iechyd yng Nghymru (Tabl 15). Mae hyn yn gynydd o 13% ar y flwyddyn flaenorol a dyma'r bedwaredd flwyddyn yn olynol ers gweithredu'r rhaglen a welodd nifer yr adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol yn cynyddu.

Dengys cymhariaeth â data Marwolaethau Camddefnyddio Cyffuriau (ONS, 2019) y cyfeiriwyd ato'n flaenorol yn yr adroddiad hwn fod y gyfran o adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol drwy Gymru yn 2018 yn debyg i'r cyfnod adrodd diwethaf sef 64.5% (Tabl 16). O gofio paramedrau'r broses adolygu (h.y. mae pob achos yn un gydag amheuaeth ddi-gadarnhad o wenwyn cyffuriau), byddid yn disgwyl i nifer yr achosion sy'n cael eu hadolygu'n flynyddol fod yn fwy na nifer y marwolaethau camddefnyddio cyffuriau sy'n cael eu hadrodd gan yr ONS.

Tabl 15 – Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol yn ôl bwrdd iechyd, yn ôl blwyddyn

	2014/15*	2016	2017	2018	Cyfanswm
ABMU	1	30	30	18	79
Aneurin Bevan	21	16	17	26	80
BCU†	-	7	17	16	40
Caerdydd a'r Fro	11	15	11	28	65
Cwm Taf	38	27	29	27	121
Hywel Dda	11	19	16	17	63
Addysgu Powys	1	0	0	3	4
Cymru	83	114	120	135	452

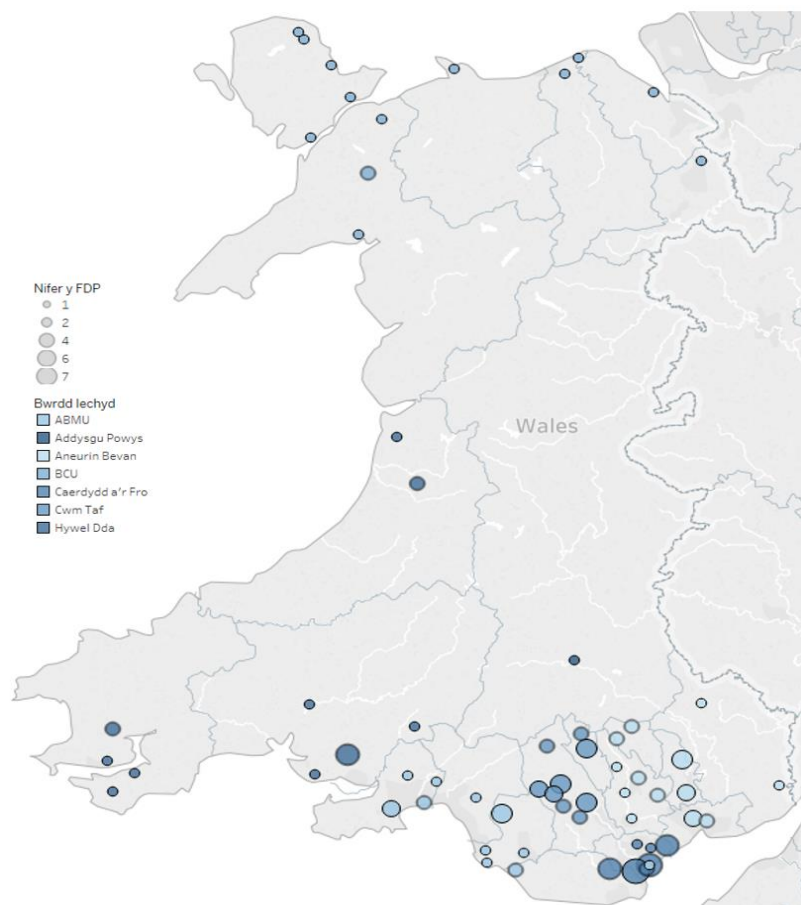
* Data wedi'i gofnodi ar HRD yn dilyn ymarfer ôl-boblogi

† Proses adolygu achosion gwenwyn cyffuriau marwol wedi'i gweithredu yn 2016

Tabl 16 – Nifer yr adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol, a marwolaethau camddefnyddio cyffuriau yn ôl data'r ONS, 2014-18

	2014	2015	2016	2017	2018
Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau marwol	29	54	114	120	135
Marwolaethau cyffuriau wedi'u hadrodd gan yr ONS (blwyddyn gofrestru)†	113	168	192	185	208
Marwolaethau cyffuriau wedi'u hadrodd gan yr ONS (blwyddyn marwolaeth)†	153	186	181	171	-
% adolygiadau achos v marwolaethau gan yr ONS (blwyddyn gofrestru)	25.6%	32.1%	59.4%	64.9%	64.9%
% adolygiadau achos v marwolaethau gan yr ONS (blwyddyn marwolaeth)	19.0%	29.0%	63.0%	70.2%	-

†Swyddfa Ystadegau Gwladol (2019). Marwolaethau gwenwyn cyffuriau yng Nghymru a Lloegr: cofrestrïadau 2018

Ffigwr 52 – Lleoliad achosion o wenwyn cyffuriau marwol (Ionawr – Rhagfyr 2018)

4.1.1 Demograffeg

Mae proffiliau demograffeg y 135 o adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol drwy Gymru yn 2018 ar gael yn Nhabl 17.

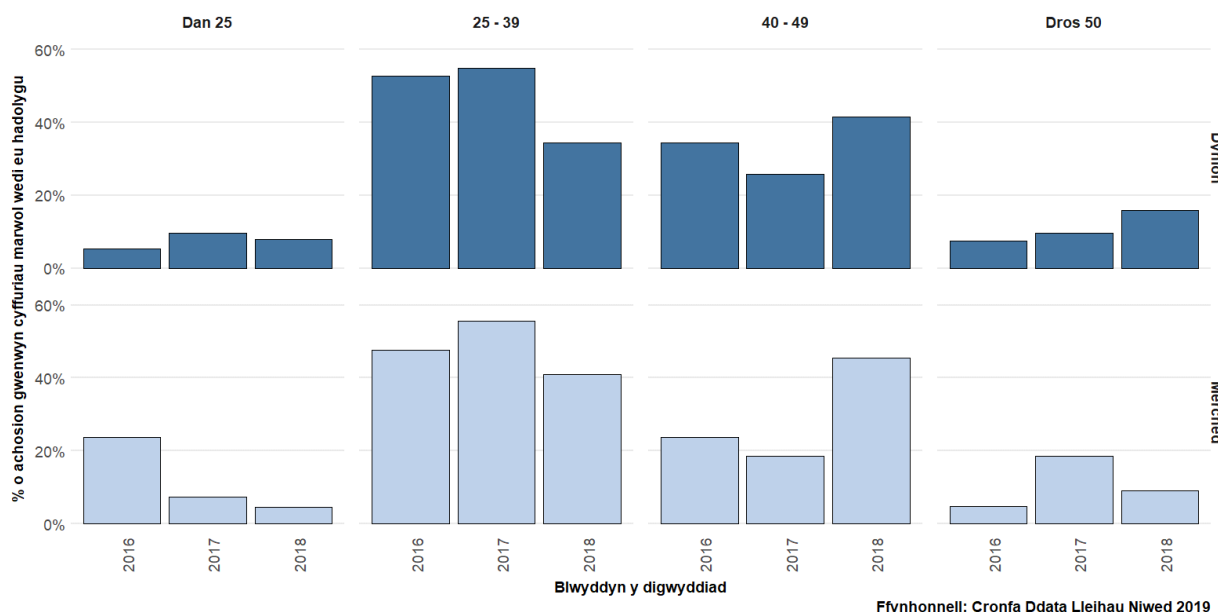
Tabl 17 – Demograffeg adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol: Cymru gyfan, 2016-18

	2016	2017	2018
Achosion gwenwyn cyffuriau marwol wedi eu hadolygu	114	120	135
% Dynion	82%	78%	84%
Oed canolrifol	37.5	36.5	41
Oed ieuengaf	19	16	15
Oed hynaf	56	78	65
% dan 25 oed	9%	9%	7%
% dros 50 oed	7%	12%	15%
% yn byw mewn llety ansicr / heb gartref sefydlog*	37%	24%	30%

*Cyfran yr unigolion lle cafwyd data gan wasanaethau a'i gofnodi ar yr HRD

Y grŵp oed mwyaf cyffredin oedd 40-44 oed gan gynrychioli 27% (n=36) o'r holl achosion a adolygwyd. Ers 2016 mae oed canolrifol a chyfran yr achosion 50+ oed a adolygwyd wedi cynyddu. Mae'r canfyddiadau hyn yn gyson â phroffil demograffig y data ar Farwolaethau Camddefnyddio Cyffuriau (ONS, 2018) y cyfeiriwyd ato'n flaenorol yn yr adroddiad hwn.

Roedd cymariaethau rhwng oed canolrifol a dosbarthiad grwpiau oed (Ffigwr 53) rhwng dynion a merched yn debyg, gydag oed canolrifol o 41 oed ar gyfer y ddau ryw.

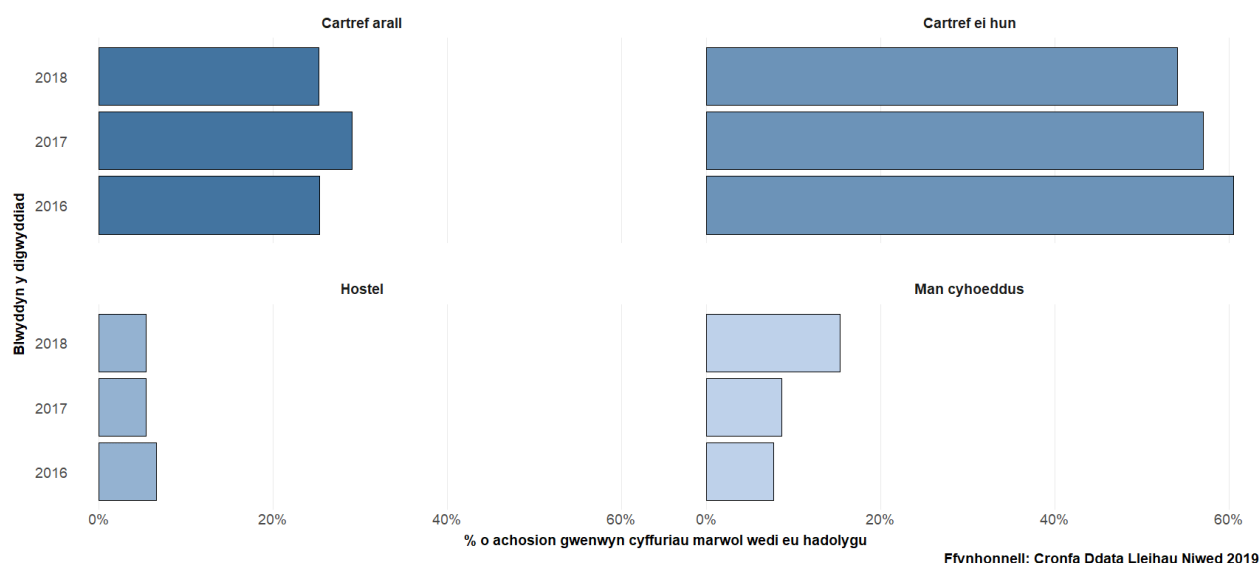
Ffigwr 53 – Rhywedd ac ystod oed adeg y farwolaeth ar gyfer achosion gwenwyn cyffuriau marwol a adolygwyd yng Nghymru (Ionawr – Rhagfyr 2018)

Gofynnwyd am wybodaeth statws tai ym mhob achos a adolygwyd yn 2017. Lle'r oedd yn hysbys i'r gwasanaethau³⁷ rhestrwyd bron i draean o'r achosion fel pobl yn byw mewn llety ansicr (e.e. hostel) neu heb gartref sefydlog (e.e. digartref ar y stryd neu'n 'syrffio soffas') (Tabl 17). Mae cyfran yr achosion o bobl sy'n byw mewn llety ansicr neu heb gartref sefydlog wedi amrywio pob blwyddyn ers dechrau adolygu achosion o wenwyn cyffuriau marwol. Gan hynny mae'n anodd ar hyn o bryd cadarnhau, ar sail y data hwn, beth yw cysylltiad digartrefedd â gwenwyn cyffuriau marwol. Fodd bynnag mae ystadegau diweddar gan yr ONS (2018) wedi dangos bod gwenwyn cyffuriau'n gyffredin iawn ymhlith y boblogaeth ddigartref gan gyfrif am bron i draean o'r marwolaethau ar draws Cymru a Lloegr bob blwyddyn³⁸.

4.1.2 Amgylchiadau a natur y marwolaethau

Lleoliad achosion o wenwyn cyffuriau marwol

Cofnodwyd lle bu'r farwolaeth mewn 83% (n=112) o'r holl achosion o wenwyn cyffuriau marwol a adolygwyd yn 2018. Tai preifat yw'r lleoliad mwyaf cyffredin o hyd ar gyfer gwenwyn cyffuriau marwol gan gyfrif am 79% o'r achosion a adolygwyd ar draws Cymru. O'i gymharu â blynyddoedd blaenorol, mae cyfran yr achosion o wenwyn cyffuriau marwol mewn tai preifat a hosteli wedi lleihau, gyda chynnydd wedi'i adrodd mewn mannau cyhoeddus dros y tri chyfnod adrodd diwethaf (Ffigwr 54). Mae'r canfyddiadau hyn yn gyson â'r cynnydd mewn defnyddio THN mewn mannau cyhoeddus fel y soniwn yn gynharach yn yr adroddiad hwn (wele 2.2.1 Canlyniad, lleoliad, pwy â'i derbyniodd a gweinyddwr THN).

Ffigwr 54 – Lleoliad achosion o wenwyn cyffuriau marwol a adolygwyd (Ionawr – Rhagfyr 2018)

Lle'r adroddwyd, cafodd 85% (n=95) o achosion gwenwyn cyffuriau marwol eu cyhoeddi'n farw yn y fan a'r lle, yn gyson â chanran y flwyddyn flaenorol. Cafodd y 15% o achosion eraill eu cyhoeddi'n farw mewn lle arall fel yr Uned A&E neu yn yr ysbyty.

³⁷ Wele **Error! Reference source not found.** Adborth gan wasanaethau

³⁸ Y Swyddfa Ystadegau Gwladol. (2018) Marwolaethau pobl ddigartref yng Nghymru a Lloegr: 2013-2017

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/deathsofhomelesspeopleinenglandandwales/2013to2017>

Ymdrechion i ddadebru

Yn 2018 roedd data ar ymdrechion i ddadebru ar gael mewn 73% o achosion (n=99) (Tabl 18). O'r rhain:

- Gwnaed ymdrech i ddadebru mewn 58% (n=57) o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a adolygwyd. Mae hyn yn llai na'r flwyddyn flaenorol pryd y gwnaed ymdrech i ddadebru mewn 77% o achosion.
- Lle gwnaed ymdrech i ddadebru, adroddwyd y defnyddiwyd THN mewn 21.1% o achosion (n=12), cynnydd o'i gymharu â blynyddoedd blaenorol.
- Lle na chafodd manylion dadebru eu hadrodd (naill ai 'ddim yn gwybod' neu 'dim ymdrech i ddadebru'), cafodd 98% (n=78) eu cyhoeddi'n farw yn y fan a'r lle gan awgrymu nad oedd ymdrechion i ddadebru efallai'n effeithiol pan ddaethpwyd o hyd iddynt.

Ar hyn o bryd nid oes modd o gasglu data i fesur faint o achosion gwenwyn cyffuriau marwol sy'n digwydd ar ôl cymryd sylwedd(au) naill ai ar eu pen eu hunain neu yng nghwmni eraill. Mae cymryd cyffuriau yng nghwmni pobl eraill ac mewn mannau sy'n hygyrch i bobl eraill wedi'i adnabod ers tro fel ffactorau gwarchodol i leihau achosion o wenwyn cyffuriau marwol³⁹ drwy alluogi defnyddio THN yn ddioed a galw'r gwasanaethau brys.

Tabl 18 – Cyfran yr achosion o wenwyn cyffuriau marwol lle gwnaed ymdrech i ddadebru, 2016-18

	2016	2017	2018
Achosion gwenwyn cyffuriau marwol wedi eu hadolygu	114	120	135
% o achosion lle adroddwyd ymdrech i ddadebru	67.5%	70.0%	73.3%
% lle gwnaed ymdrech i ddadebru	74.0%	77.4%	57.6%
% lle defnyddiwyd THN (lle cafwyd dadebru)	14.0%	12.3%	21.1%

Sylweddau wedi eu canfod

Fel rhan o'r broses adolygu mae gwybodaeth am y sylweddau, a'r geriach y daethpwyd o hyd iddynt lle bu'r farwolaeth, yn cael ei chasglu fel rhan o adrodd y farwolaeth. Yn 2018 casglwyd a chofnodwyd y wybodaeth yma mewn 83% o achosion (Tabl 19). Lle daethpwyd o hyd i sylweddau, adroddwyd amryw o sylweddau mewn 64% (n=27) o achosion sy'n awgrymu gwenwyn aml-gyffur a chynnydd o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

³⁹ Holloway K R, Bennett T H, & Hills R. (2016) Non-fatal overdose among opiate users in Wales: A national survey. *Journal of Substance Use*; Ar gael yn: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3109/14659891.2015.1063718>

Tabl 19 – Achosion gwenwyn cyffuriau marwol a adolygwyd lle daethpwyd o hyd i sylweddau a / neu geriach lle bu'r farwolaeth, 2016-18

	2016	2017	2018	Cyfanswm
Achosion gwenwyn cyffuriau marwol wedi eu hadolygu	114	120	135	369
% Achosion lle cofnodwyd bod sylweddau'n bresennol	81.6%	77.5%	83.0%	80.8%
% Lle daethpwyd o hyd i sylweddau lle bu'r farwolaeth	44.1%	51.6%	46.4%	47.3%
% Lle daethpwyd o hyd i amryw o gyffuriau	56.1%	52.1%	63.5%	57.5%
Sylweddau wedi eu canfod lle bu'r farwolaeth (amheuaeth)				
% Heroin / morffin	34.2%	27.1%	13.0%	24.1%
% Methadon / bwprenorffin	19.5%	14.6%	3.9%	12.1%
% Bensodiasepinau	22.0%	18.8%	17.3%	19.2%
% Tabledi / powdr gwyn	12.2%	39.6%	23.1%	25.5%
% Meddyginiaeth presgripsiwn yn unig (POM)	56.1%	33.3%	44.2%	44.0%
% Achosion lle cofnodwyd geriach cyffuriau'n bresennol	81.6%	77.5%	83.0%	80.8%
% Lle daethpwyd o hyd i geriach cyffuriau lle bu'r farwolaeth	53.8%	48.4%	41.1%	47.3%
% Lle daethpwyd o hyd i geriach chwistrellu	88.0%	64.4%	52.2%	68.8%

Er bod ystod eang o sylweddau'n parhau i gael eu canfod lle bu'r farwolaeth, Meddyginiaeth Presgripsiwn Yn Unig (POM) sy'n parhau i gael eu canfod yn amlaf nag unrhyw grŵp sylweddau arall oherwydd eu bod efallai'n haws i'w hadnabod oherwydd pecynnu cyffuriau. Mae cynnydd wedi bod mewn achosion gwenwyn cyffuriau (gan gynnwys POM) yn y 5 mlynedd diwethaf. Mae sylweddau eraill sy'n cael eu canfod lle bu'r farwolaeth yn cynnwys alcohol, canabis, samplau di-gadarnhad o heroin, tabledi a phowdrau gwyn, cyffuriau benzodiasepin a chyfnewidion opioid, e.e. methadon, bwprenorffin.

Adroddwyd geriach chwistrellu (e.e. nodwyddau, llwyau a hidlyddion) mewn dros hanner yr achosion lle daethpwyd o hyd i geriach lle bu'r farwolaeth.

4.1.3 Adborth gan wasanaethau

Fel rhan o adolygu achosion o wenwyn cyffuriau marwol, anfonir ceisiadau am wybodaeth i wasanaethau lleol gan y Cydlynnydd Adolygu Achosion (CRC) i sefydlu'r hanes cyswllt ac ymgysylltu, ac i ofyn am unrhyw wybodaeth i gynorthwyo'r adolygiad (wele 5.3.2 HRD: Modiwl cronfa ddata gwenwyn cyffuriau).

Ar gyfer yr achosion o wenwyn cyffuriau marwol a adolygwyd yn 2018, y nifer ganolrifol o wasanaethau y cysylltodd y CRC â nhw am wybodaeth bob tro oedd 16, cynnydd ar y flwyddyn cynt. Fodd bynnag mae nifer y gwasanaethau y cysylltir â nhw am wybodaeth yn parhau i amrywio ar draws ardaloedd APB (Tabl 20).

Mae gallu cyflawni adolygiadau ystyrlon a thrylwyr o achosion gwenwyn cyffuriau'n dibynnu ar ansawdd y wybodaeth a roddir am yr amgylchiadau a arweiniodd at yr hyn a ddigwyddodd, a hanes personol yr unigolion a allai fod wedi dylanwadu ar y digwyddiad gwenwyn cyffuriau. Felly mae cynnal rhwydweithiau gwasanaeth da fel rhan o bob panel adolygu'n hanfodol i sicrhau bod gwybodaeth gywir yn cael ei darparu'n amserol.

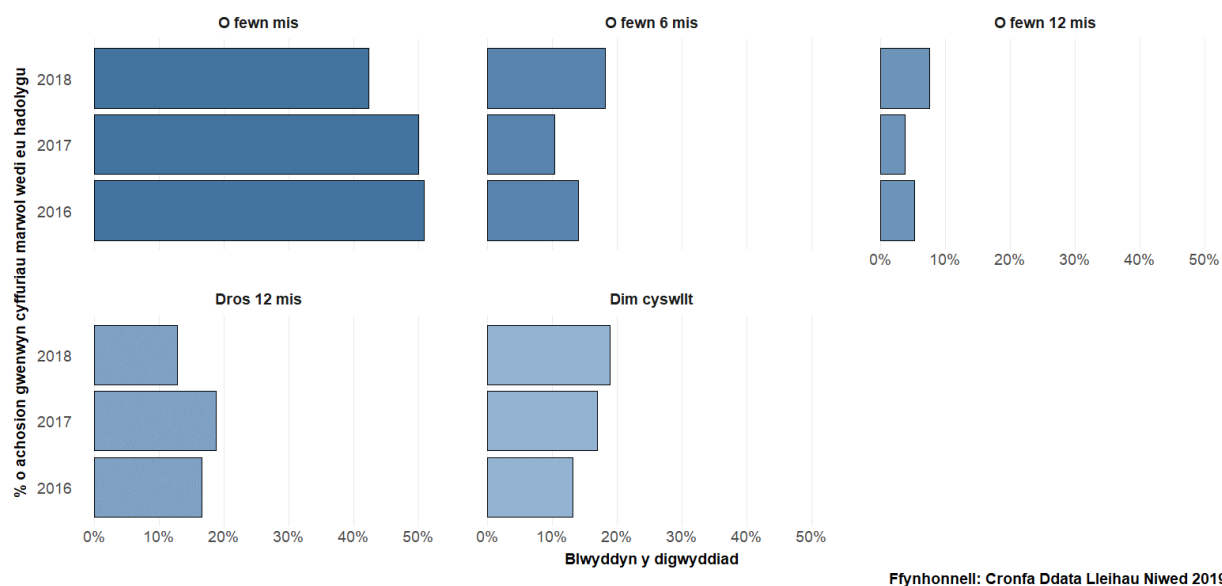
Tabl 20 – Nifer ganolrifol o wasanaethau y cysylltwyd â nhw drwy'r HRD am wybodaeth bob tro, yn ôl ardal APB, 2016-18

	2016	2017	2018
	<i>Oed canolrifol (Ystod)</i>	<i>Oed canolrifol (Ystod)</i>	<i>Oed canolrifol (Ystod)</i>
ABMU	11 (7-14)	13 (8-16)	18 (10-19)
Aneurin Bevan	22 (20-24)	19 (16-22)	17 (16-19)
BCU	9 (8-12)	11 (7-14)	8 (6-13)
Caerdydd a'r Fro	19 (16-20)	21 (18-21)	23 (1-27)
Cwm Taf	7 (4-8)	7 (5-8)	7 (4-8)
Hywel Dda	5 (4-6)	5 (5-10)	6 (5-7)
Addysgu Powys	-	-	33 (33-34)
Cymru	9 (4-24)	12 (5-22)	16 (1 - 34)

Cyswllt gwasanaeth hysbys

Yn y 135 o achosion gwenwyn cyffuriau marwol a adolygwyd yn 2018:

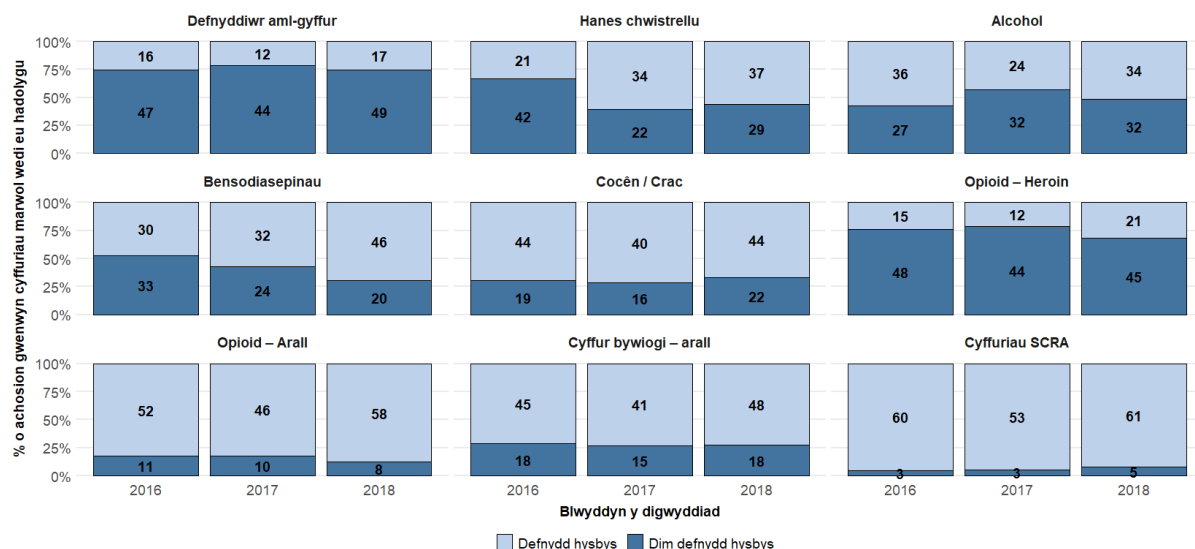
- Roedd yn hysbys bod 67% o'r achosion (n=90) wedi **cysylltu ag o leiaf un gwasanaeth yn y 12 mis** cyn eu marwolaeth, sy'n gyson â blynyddoedd blaenorol
- Roedd yn hysbys bod 62% o'r achosion (n=56) wedi **cysylltu ag o leiaf un gwasanaeth yn y mis** cyn eu marwolaeth, sy'n gyson â blynyddoedd blaenorol
- Roedd yn hysbys bod tua thraean o'r achosion heb gael '**dim cyswllt hysbys**' â gwasanaethau yn y 12 mis cyn eu marwolaeth
- Lle'r oeddent yn hysbys i wasanaethau lleol, roedd 80% (n=72) wedi cael **cyswllt â gwasanaeth camddefnyddio sylweddau** (gan gynnwys y Gwasanaeth Troseddwyr Integredig (IOS) **yn y 12 mis** cyn eu marwolaeth.

Ffigwr 55 – Faint o amser ers y cyswllt diwethaf ag unrhyw wasanaeth mewn achosion o wenwyn cyffuriau marwol, 2016-18

Hanes hysbys o ddefnyddio sylweddau

Roedd hanes o ddefnyddio sylweddau'n hysbys ac wedi'i adrodd mewn 92% (n=66) o adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol oedd wedi cysylltu â'r gwasanaethau yn y 12 mis cyn eu marwolaeth (Ffigwr 56). Fel mewn blynyddoedd blaenorol, adroddwyd hanes o aml-gyffuriau'n cael eu defnyddio, gyda heroin fel yr un mwyaf cyffredin. Adroddwyd hanes hysbys o chwistrellu cyffuriau mewn llai na hanner yr achosion a adolygwyd (44%).

Ffigwr 56 – Cyfran yr achosion o wenwyn cyffuriau marwol lle cafodd hanes sylweddau ei adrodd, yn ôl sylwedd

Iechyd meddwl

Yn 2018 adroddwyd hanes iechyd meddwl a chyflwr seiciatrig mewn 100% (n=90) o achosion marwol oedd wedi cael cyswllt â'r gwasanaethau 12 mis cyn eu marwolaeth. O'r rhain adroddwyd bod gan 60% (n=59) hanes o salwch meddwl neu ddiagnosis o gyflwr seiciatrig. Adroddwyd ymdrechion hysbys i ladd eu hunain, hunan-niwed neu feddwl am ladd eu hunain mewn traean o'r achosion gyda hanes o salwch meddwl.

Oherwydd strwythur a natur ansoddol y broses adrodd drwy'r HRD, ar hyn o bryd ni ellir rhoi dim mwy o fanylion yn yr adroddiad hwn am natur a pha mor ddiweddar oedd y salwch meddwl / ymddygiad hunan-niwed. Dylid nod y defnyddir y wybodaeth yma i gynorthwyo adolygiadau o wenwyn cyffuriau marwol ac i ddatblygu argymhellion ar lefel leol a rhanbarthol yng Nghymru, fesul achos.

4.1.4 Casgliadau a chanfyddiadau'r Crwner

Yn unol â'r canllawiau ar Adolygu Achosion o Wenwyn Cyffuriau Marwol / Di-farwol⁴⁰, mae Cronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau'r HRD yn fodd i gofnodi canfyddiadau terfynol y Crwner ym mhob adolygiad o achos gwenwyn cyffuriau marwol. Mae natur chwim y broses adolygu gwenwyn cyffuriau (h.y. sy'n cael ei chychwyn cyn y dyfarniad tocsicoleg neu ddyfarniad y crwner) yn golygu bod angen trin pob achos fel 'amheuaeth o wenwyn cyffuriau' hyd nes y cadarnheir fel arall. Felly mae'r broses o gysylltu canfyddiadau'r adolygiad i gasgliadau'r crwner yn rhan annatod o ddatblygu argymhellion manwl ac ar gyfer deall natur achosion o wenwyn cyffuriau'n well yng Nghymru.

Ers 2016 mae canfyddiadau'r crwner wedi eu cofnodi ar yr HRD (Tabl 21) mewn 48% (n=177) o achosion gwenwyn cyffuriau marwol. Mae'r cofnodion hyn wedi cynyddu o un flwyddyn i'r llall o 41% yn 2016 i 61% erbyn 2018, sy'n dangos y cynnydd mewn cydweithrediad rhwng timau adolygu gwenwyn cyffuriau lleol a swyddfeydd y crwner.

Tabl 21 – Nifer yr achosion adolygu gwenwyn cyffuriau marwol lle cafodd canfyddiadau'r crwner eu cofnodi ar yr HRD, yn ôl blwyddyn

	2016	2017	2018	Cyfanswm
Achosion gwenwyn cyffuriau marwol wedi eu hadolygu	114	120	135	369
Achosion lle cofnodwyd canfyddiad y crwner	47	48	82	177
% o achosion lle cofnodwyd canfyddiad y crwner	41.2%	40.0%	60.7%	48.0%

Lle rhestrwyd canfyddiadau'r crwner ar yr HRD, cafodd casgliad o 'gysylltiad cyffuriau' ei gadarnhau mewn 68% (n=121) o achosion (Tabl 22). Achos naturiol, damwain / anffawd, hunanladdiad a chasgliadau digategori a gofnodwyd yng ngweddill y 32% (n=56) o achosion. Mae hyn yn cadarnhau, er mwyn adolygu gymaint o achosion â phosib, y dylai nifer yr adolygiadau achosion blynyddol fod yn fwy na nifer y Marwolaethau Camddefnyddio Cyffuriau sy'n cael eu hadrodd gan yr ONS.

⁴⁰ Llywodraeth Cymru (2014). Canllawiau ar adolygu achosion o wenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yng Nghymru. Ar gael yn: <http://gov.wales/docs/dhss/publications/140701substanceen.pdf>

Tabl 22 – Cyfran yr achosion adolygu gwenwyn cyffuriau marwol gyda chofnod o ganfyddiadau gan y crwner, a'r gyfran gyda chasgliad o 'gysylltiad cyffuriau', yn ôl bwrdd iechyd, 2016-18

	Achosion gwenwyn cyffuriau marwol wedi eu hadolygu (2016-18)	% lle cofnodwyd canfyddiad y crwner	% gyda chasgliad 'cysylltiad â chyffuriau'
ABMU	78	21.8%	82.4%
Aneurin Bevan	59	69.5%	65.9%
BCU	40	32.5%	100.0%
Caerdydd a'r Fro	54	44.4%	45.8%
Cwm Taf	83	98.8%	68.3%
Hywel Dda	52	0.0%	-
Addysgu Powys	3	0.0%	-
Cymru	369	29.0%	68.4%

4.2 Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol

Mae achosion blaenorol o wenwyn cyffuriau di-farwol / gorddos cyffuriau'n darogan gwenwyn cyffuriau marwol i ddilyn. Mae adolygiad aml-ddisgyblaeth chwim o wenwyn cyffuriau di-farwol yn fodd i rywun a brofodd wenwyn cyffuriau di-farwol ac y cynigiwyd cymorth iddynt ymgysylltu â'r gwasanaethau trin cyffuriau.

Yn 2018 cafodd 144 adolygiad o achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol eu gwneud ar draws y byrddau iechyd sy'n rhan o'r rhaglen yng Nghymru (Tabl 23), cynnydd o 14% ar y flwyddyn flaenorol. Ar hyn o bryd nid yw'n bosib penderfynu ai oherwydd newidiadau i'r dulliau adrodd, neu fod mwy o achosion o wenwyn cyffuriau di-farwol yn digwydd.

Tabl 23 – Adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol yn ôl bwrdd iechyd, yn ôl blwyddyn

	2014-15*	2016	2017	2018	Cyfanswm
ABMU	146	132	121	143	541
Aneurin Bevan†	0	3	3	1	7
BCU	-	-	-	-	-
Caerdydd a'r Fro†	0	7	0	0	7
Cwm Taf	28	26	2	0	56
Hywel Dda	-	-	-	-	-
Addysgu Powys	-	-	-	-	-
Cymru	174	168	126	144	611

* Data wedi'i gofnodi ar y HRD yn dilyn ymarfer ôl-boblogi

† Peilot adolygu achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol i brofi dulliau adrodd ac ymateb

4.2.1 Demograffeg

Gellir gweld proffiliau demograffeg y 144 adolygiad o achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol, ochr yn ochr â blynyddoedd blaenorol, yn Nhabl 24.

Tabl 24 – Demograffeg adolygiadau gwenwyn cyffuriau di-farwol: Cymru Gyfan, 2016-18

	2016	2017	2018
Achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol wedi eu hadolygu	168	126	144
% Dynion	74%	77%	82%
Oed canolrifol	35	33	35
Oed ieuengaf	18	18	19
Oed hynaf	57	56	65
% Dan 25 oed	11%	9%	6%
% Dros 50 oed	5%	6%	12%
% Mewn llety ansicr / NFA	55%	52%	48%

*Cyfran yr unigolion lle cofnodwyd data gan wasanaethau ar HRD ar eu cyfer

Proffil oed

Mae cymariaethau demograffig rhwng achosion gwenwyn cyffuriau'n awgrymu bod yr achosion gwenwyn cyffuriau a adolygwyd yn gyson iau na'r achosion gwenwyn cyffuriau marwol (oed canolrifol 35 yn y naill achos a 41 yn y llall). Dengys ymchwil fod cyfradd yr achosion o wenwyn cyffuriau di-farwol, ymhlith unigolion gyda hanes oes o wenwyn cyffuriau, yn ddau ddigwyddiad di-farwol y flwyddyn⁴¹. Felly mae'n debyg y byddai gan achosion gwenwyn cyffuriau marwol hanes blaenorol o ddigwyddiadau gwenwyn cyffuriau di-farwol.

Er bod oed canolrifol yr achosion gwenwyn cyffuriau di-farwol wedi aros yn gyson dros y tair blynedd diwethaf, mae cyfran yr achosion dan 25 oed wedi gostwng ochr yn ochr â chynnydd yn y grŵp 50+ oed (Tabl 24).

Statws tai

Gofynnwyd am wybodaeth statws tai ym mhob achos a adolygwyd yn 2017. Lle'r oedd yn hysbys i'r gwasanaethau rhestrwyd bron i hanner yr achosion fel pobl yn byw mewn llety ansicr (e.e. hostel) neu heb gartref sefydlog (e.e. digartref ar y stryd neu'n 'syrffio soffas'). Mae cyfran yr achosion o bobl sy'n byw mewn llety ansicr neu heb gartref sefydlog wedi amrywio dros y tair blynedd diwethaf. Ar hyn o bryd mae'n anodd cadarnhau ydy'r newid hwn o ganlyniad i fwy o adrodd gan bobl yn byw mewn cartrefi sefydlog, neu oherwydd newid demograffig.

⁴¹ Holloway K R, Bennett T H, & Hills R (2016). Non-fatal overdose among opiate users in Wales: A national survey. *Journal of Substance Use*; Ar gael yn: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3109/14659891.2015.1063718>

5 Atodiadau

5.1 Atodiad A – Diffiniadau a nodiadau ar ddehongli data

5.1.1 'Marwolaethau cysylltiad cyffuriau' a 'marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'

Fel arfer mae 'marwolaethau cysylltiad cyffuriau' yn cwmpasu dau fesur. Disgrifir marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau cyfreithlon ac anghyfreithlon fel arfer fel 'marwolaethau gwenwyn cyffuriau'. Mae 'marwolaethau camddefnyddio cyffuriau', sef y mesur a ffafrir i ddadansoddi marwolaethau cyffuriau yng nghyd-destun camddefnyddio sylweddau, yn cynnwys dim ond cyffuriau anghyfreithlon (rhai a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971 a heb eu rhagnodi i'r unigolyn). Felly mae marwolaethau camddefnyddio cyffuriau'n is-set o 'farwolaethau gwenwyn cyffuriau' a 'marwolaethau cysylltiad cyffuriau'. Mae'r holl ffigyrau yn y ddogfen hon yn cyfeirio at farwolaethau camddefnyddio cyffuriau oni nodir yn wahanol.

Caiff marwolaethau gwenwyn cyffuriau a chamddefnyddio cyffuriau eu hadnabod drwy ddefnyddio 10fed rhifyn y codau Dosbarthiad Afiechydon rhyngwladol (ICD-10 codes). Lle mae'r hyn achosodd y farwolaeth yn cael ei ddosbarthu gan godau'n awgrymu:

- Cyflyrau meddwl ac ymddygiad oherwydd cyffuriau (ac eithrio alcohol a thybaco)
- Gwenwyn damweiniol gan gyffuriau, meddyginiaethau a sylweddau biolegol
- Hunan-wenwyno bwriadol gan gyffuriau, meddyginiaethau a sylweddau biolegol
- Gwenwyn gan gyffuriau, meddyginiaethau a sylweddau biolegol o fwriad ansicr
- Ymosodiad gan gyffuriau, meddyginiaethau a sylweddau biolegol

Mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS) yn dosbarthu'r farwolaeth fel un 'cysylltiad â chyffuriau'. Mae 'marwolaethau gwenwyn cyffuriau'n cynnwys pob marwolaeth wedi ei dosbarthu felly; mae 'marwolaethau camddefnyddio cyffuriau' yn cynnwys rhai lle mae sylwedd a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971 (MDA) wedi ei adnabod. Dylid nodi, oherwydd y gellir ychwanegu sylweddau at y diffiniadau yn y MDA drwy isdeddfwriaeth, y gall nifer y marwolaethau a gyhoeddwyd yn flaenorol gael eu diwygio. Hefyd, nid yw fel arfer yn bosib gwahaniaethu rhwng heroin a morffin mewn profion tocsicoleg ar bobl a fu farw, felly disgrifir marwolaethau'n ymwneud â'r sylweddau hyn fel arfer fel 'heroin / morffin'. Dylid nodi hefyd bod gwenwyno bwriadol a gwenwyno o fwriad ansicr yn cael eu categorio gan yr ONS fel achosion o 'hunanladdiad'

Adroddir ffigurau ar gyfer marwolaethau'n ymwneud â chyffuriau fel arfer yn ôl blwyddyn gofrestru'r farwolaeth. Cyfeirir pob marwolaeth lle ystyrir bod cyffuriau anghyfreithlon yn ffactor posib at y Crwner, sy'n arwain at oedi rhwng y farwolaeth a'i chofrestru. Yn ei dro mae'r oedi hwn yn golygu bod nifer sylweddol o farwolaethau'n cael eu cofrestru mewn blwyddyn wahanol i'r un pryd y bu'r bobl farw. Er bod adrodd yn ôl blwyddyn gofrestru'n hwyluso dadansoddi rhestr gynhwysfawr o farwolaethau a chymharu rhwng gwledydd y DU, gall amrywio ran faint o amser a gymerir i gofrestru marwolaethau camddefnyddio cyffuriau wyrdroi tueddiadau yn y data.

Rhoddir mwy o fanylion am y dulliau a ddefnyddir gan yr ONS i adnabod marwolaethau cyffuriau yn: <http://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/deathsrelatedtodrugpoisoninginenglandandwales/2015registrations#quality-and-methodology>

Mae'r ONS yn cyhoeddi ffigurau blynyddol ar gyfer marwolaethau cyffuriau, gyda'r adroddiad diweddaraf ar gael yn:

<http://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/deathsrelatedtodrugpoisoninginenglandandwales/2015registrations>

Cyflwynir y rhan fwyaf o'r ffigurau ar gyfer Cymru a Lloegr, gyda dim ond nifer fach o brif ffigurau'n cael eu grwpio'n flynyddol fesul gwahanol wledydd y DU. Mae'r tîm Marwoldeb yr ONS yn rhoi ffigurau manwl ar gyfer Cymru i lechyd Cyhoeddus Cymru, drwy drefniant arbennig. Lle nodir hynny yn y ddogfen hon, mae ffigurau ar gyfer Lloegr wedi eu cyfrifo drwy dynnu ffigurau ar gyfer Cymru o'r ffigurau ar gyfer Cymru a Lloegr. Disgwylir i'r dull hwn roi ffigurau cywir ond nid yw wedi'i groes-wirio gyda'r ONS.

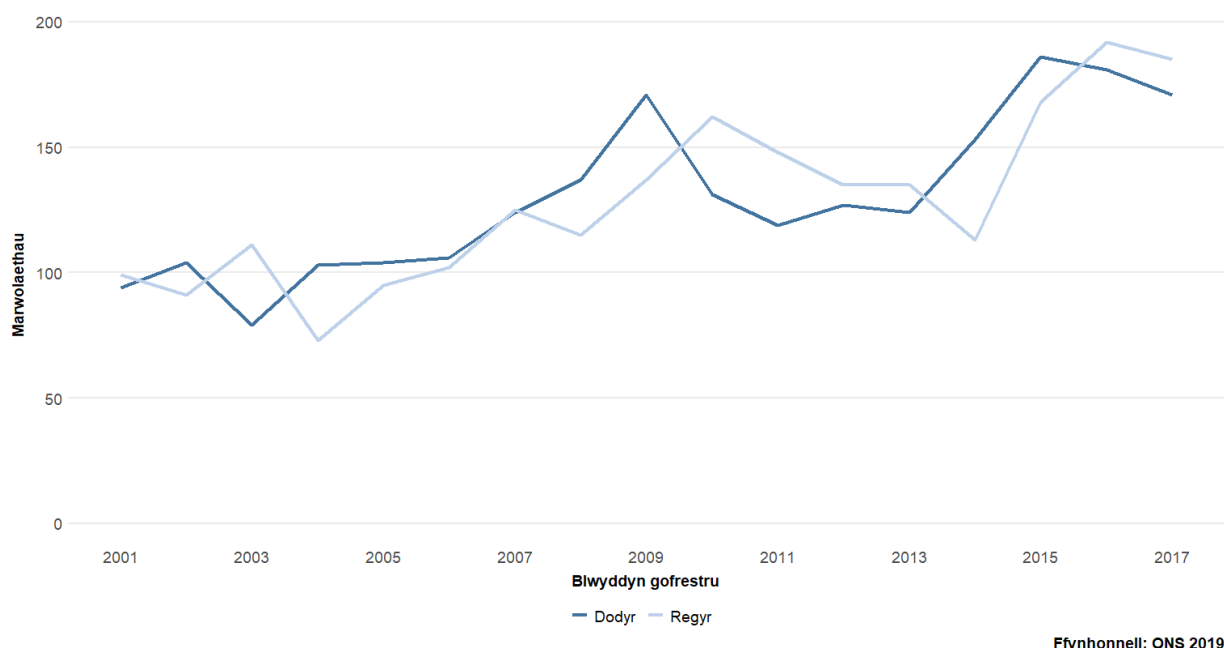
5.1.2 'Sylweddau Seicoactif Newydd' penodol ar gyfer dadansoddi marwolaethau camddefnyddio cyffuriau gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol

1-(benzofuran-5-yl)-N-methylpropan-2-amine	Clephedrone
1-(Benzofuran-5-yl)-propan-2-amine	Desoxypipradrol
1-(Benzofuran-6-yl)-propan-2-amine	Diclazepam
2-aminoindane	Diphenidine
2-(1H-Indol-5-yl)-1-methylethylamine	EAPB
25B-NBOMe	Ethylphenidate
25C-NBOMe	Etizolam
25I-NBOMe	Flubromazepam
2-diphenylmethylpyrrolidine	Flubromazolam
3-methoxyphencyclidine	Fluoromethamphetamine
3f-phenmetrazine	Fluoromethcathinone
4,4'-DMAR	Fluorophenmetrazine
4-Fluoroephedrine	GHB
4-Fluoromethcathinone	Khat
4-Methoxymethcathinone	MDDA
4-Methylamphetamine	MDMB-CHMICA
4-Methylethcathinone	Mephedrone
5-EAPB	Methiopropamine
5F-ADB	Methoxetamine
5F-AKB-48	Methoxphenidine
5F-PB-22	Methylenedioxypyrovalerone
AB-CHMINACA	Methylethcathinone
Acetylfentanyl	Methylone
AH-7921	Mexedrone
Alpha-methyltryptamine	N-Methyl-3-phenyl-norbornan-2-amine
Alpha-PVP	Phenazepam
APB	Pyrazolam
APDB	Canabinoid synthetig
Butylone	TFMPP
BZP	U-47700
Cathinone	

5.1.3 Marwolaethau cyffuriau: blwyddyn gofrestru a blwyddyn marwolaeth

Fel arfer adroddir marwolaeth gyffuriau yn ôl blwyddyn ei chofrestru. Y rheswm yw bod marwolaethau a ystyrir i fod yn ymwneud efallai â chyffuriau'n cael eu cyfeirio at grwner a gallai fod angen ymchwiliad, gan gynnwys cwest. Felly, efallai na fydd adrodd yn ôl blwyddyn marwolaeth yn cynnwys marwolaethau sydd wedi digwydd ond heb eu cofrestru eto, a gallai adrodd yn ôl blwyddyn gofrestru gynnwys marwolaethau a ddigwyddodd flwyddyn neu fwy cyn hynny. Yn 2018 roedd yr oedi canolrifol yn 181 diwrnod ar gyfer Lloegr, a 168 diwrnod ar gyfer Cymru.⁴²

Error! Reference source not found. yn dangos fod nifer y marwolaethau yn ôl blwyddyn gofrestru'n adlewyrchu nifer y marwolaethau yn ôl blwyddyn marwolaeth, gydag oedi bychan. Oherwydd y gallai nifer y marwolaethau yn 2018 fod yn anghyflawn, marwolaethau cyffuriau yn ôl blwyddyn gofrestru oedd y mesur a ddefnyddiwyd drwy gydol y ddogfen hon.

Ffigwr 57 – Nifer y marwolaethau camddefnyddio sylweddau yn ôl blwyddyn gofrestru a blwyddyn marwolaeth, 2001-2017

5.1.4 Byrddau Iechyd ac Awdurdodau Lleol

- Wrth gyfeirio at awdurdod lleol neu fwrdd iechyd, cafodd unigolyn eu cynnwys **ym mhob** ardal ddaearyddol lle cawsant o leiaf un cyswllt â'r gwasanaethau NSP. Roedd hyn er mwyn sicrhau bod unigolion yn cael eu dyrannu'n defnyddio un fethodoleg.
- Roedd Pen-y-bont yn cyfrif o dan ABMU yn ystod y cyfnod adrodd
- Cafodd unigolion a ddefnyddiodd wasanaethau NSP dim ond drwy unedau symudol NSP yn BCUIHB eu cyfrif o dan Wrecsam (Dwyrain), Sir Ddinbych (Canol) a Gwynedd (Gorllewin). O

⁴² Y Swyddfa Ystadegau Gwladol (2019). Marwolaethau gwenwyn cyffuriau yng Nghymru a Lloegr: cofrestrïadau 2018. Ar gael yn: <https://www.ons.gov.uk/releases/deathsrelatedtodrugpoisoninginenglandandwales2017registrations>

ganlyniad, gallai nifer yr unigolion 'unigryw' yn chwistrellu cyffuriau yn Ynys Môn, Conwy a Sir Fflint fod wedi cael eu tan-adrodd.

5.2 Atodiad B – Canllawiau ar adolygu achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol

Ym Mehefin 2014 cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllawiau'n amlinellu'r fframwaith a'r gweithdrefnau ar gyfer adolygu achosion o wenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yng Nghymru⁴³. Mae'r canllawiau, sydd wedi eu datblygu'n unol ag amcanion Cynllun Cyflawni Strategaeth Camddefnyddio Sylweddau Llywodraeth Cymru 2013-15 (Canlyniad 3.1)⁴⁴, yn rhoi arweiniad i'r holl randdeiliaid yng Nghymru gyda chylch gwaith o leihau achosion gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol o ganlyniad i gamddefnyddio sylweddau. Mae hyn yn cwmpasu pob cam o adolygu effeithiol gan gynnwys: ysgogi, gweithio'n amlddisgyblaethol a chasglu data, ynghyd ag adnabod, gweithredu a dosbarthu argymhellion a gwersi a ddysgwyd.

Mae gweithredu'r canllawiau'n disodli'r broses flaenorol o adolygu cyfrinachol⁴⁵ lle'r oedd achosion o wenwyn cyffuriau marwol yn cael eu hadolygu'n dilyn cwest y crwner. Gyda'r canllawiau newydd, cyflawnir 'adolygiad achos' yn lleol, wedi eu hysgogi cyn gynted â phosib yn dilyn y gwenwyn cyffuriau marwol. Mae hyn yn rhoi gwybodaeth fwy amserol am amgylchiadau'r farwolaeth ynghyd a lle mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod gwersi i'w dysgu (Ffigwr 58). Dangosodd y broses adolygu gyfrinachol fod angen Paneli Adolygu Marwolaethau Cyffuriau lle gallai gweithio gyda'r gymuned a mewn partneriaeth helpu i greu argymhellion er mwyn lleihau achosion lleol a chenedlaethol o wenwyn cyffuriau marwol a di-farwol.

Yn wahanol i'r canllawiau hanesyddol, mae'r rhai newydd yn rhagnodi nid yn unig bod angen adolygu achosion gwenwyn cyffuriau marwol ond hefyd rhai di-farwol (diffinnir yr achosion hyn yn y canllawiau). Y Cydlynnydd Adolygu Achosion (CRC) sy'n gyfrifol am adolygu'r ddau fath o wenwyn cyffuriau, wedi'i adnabod gan Grŵp Lleihau Niwed y Bwrdd Cynllunio Ardal (APB) lleol. Mae'r CRC yn cydlynu gweithio'n gydweithredol a mewn partneriaeth rhwng gwasanaeth y Crwner a'r gwasanaethau cymorth lleol er mwyn adnabod amgylchiadau'r farwolaeth a sicrhau bod gwybodaeth gywir ar gael i'w dadansoddi. Mae hyn yn cynnwys dosbarthu a chasglu ceisiadau am wybodaeth a sefydlu cyfarfodydd adolygu amlasiantaethol i asesu'r dystiolaeth a sefydlu pa wersi a ddysgwyd.

Er mwyn monitro cynnydd y canllawiau ar draws Cymru, sefydlwyd y Bwrdd Gweithredu Cenedlaethol ar gyfer Atal Gwenwyn Cyffuriau (NIBDPP) gyda'r cyfrifoldeb o sicrhau bod byrddau ieuchyd / byrddau cynllunio ardal (APB) a rhanddeiliaid eraill yn gweithredu'r argymhellion presennol ac unrhyw argymhellion a ddaw o'r adolygiadau. Mae gan y NIBDPP hefyd rôl o weithio ochr yn ochr â chyrrff aelodaeth proffesiynol, e.e. Coleg Brenhinol Ymarferwyr Cyffredinol Cymru, a chynnal cyswllt â'r holl gyrrff perthnasol eraill yn y DU ac yn Ewrop fel rhan o gylch gwaith i leihau marwolaethau cyffuriau a gwenwyn cyffuriau di-farwol.

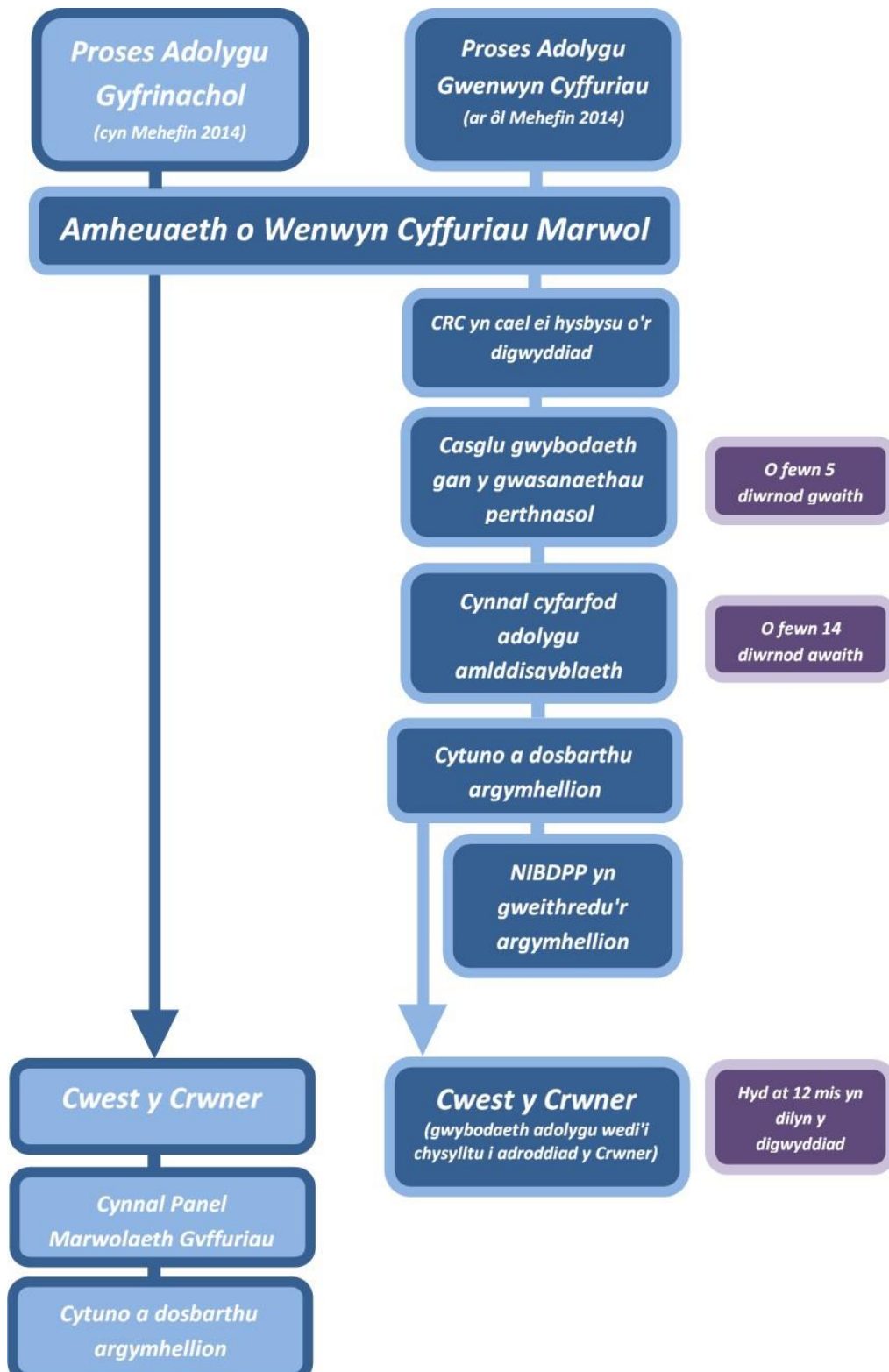
I sicrhau bod data ar adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yn cael ei gasglu'n gywir ac amserol, mae Llywodraeth Cymru ac Iechyd Cyhoeddus Cymru wedi cefnogi creu cronfa ddata

⁴³ Llywodraeth Cymru (2014). Canllawiau ar adolygu achosion o wenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yng Nghymru. Ar gael yn: <http://gov.wales/docs/dhss/publications/140701substanceen.pdf>

⁴⁴ Llywodraeth Cymru (2013). Gweithio Gyda'n Gilydd i Leihau Niwed – Cynllun Cyflawni Strategaeth Camddefnyddio Sylweddau 2013–2015 (Canlyniad 3.1). Ar gael yn: <https://gweddill.gov.wales/ds/jlg/publications/communitiesafety/strategy/strategygy.pdf?lang=cy>

⁴⁵ Llywodraeth Cynulliad Cymru (2005). Canllawiau ar ddatblygu adolygiadau cyfrinachol lleol o farwolaethau cyffuriau yng Nghymru. Ar gael yn: <https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2019-02/canllawiau-ar-gyfer-cynnal-adolygiadau-o-wenwyno-angheuol-ac-nad-ywn-angheuol-gan-gyffuriau-yng-nghymru.pdf>

gynhwysfawr drwy Gronfa Ddata Lleihau Niwed (HRD) Cymru (wele 5.3 – Atodiad C – Beth yw'r Gronfa Ddata Lleihau Niwed? am fwy o wybodaeth). Mae'r HRD yn cynnig system ganolog ar gyfer storio a chasglu data'n ddiogel, ynghyd â modd i'r CRC ofyn am wybodaeth gan yr holl randdeiliaid sy'n ymwneud ag adolygu achos o wenwyn cyffuriau.

Ffigur 58 – Cymharu proses ac amserlen rhwng y Broses Adolygu Gyfrinachol (cyn Mehefin 2014) a'r Broses Adolygu Gwenwyn Cyffuriau newydd (ar ôl Mehefin 2014)

5.3 Atodiad C – Beth yw'r Gronfa Ddata Lleihau Niwed?

Yn 2010 drwy'r Rhaglen Camddefnyddio Sylweddau, gweithredodd Iechyd Cyhoeddus Cymru'r Gronfa Ddata Lleihau Niwed (HRD), wedi'i hariannu gan Lywodraeth Cymru. Mae'r HRD yn adnodd modiwlaid ar y we ar gyfer cofnodi data demograffig, defnyddio sylweddau, risg a chanlyniad ar ystod o ymyriadau gan gynnwys:

- Rhaglenni Nodwyddau (NSP)
- Naloxone-i-fynd-adre (THN)
- Atal Cenedlu Hirweithredol a Childroadwy (LARC)
- Feirysau sy'n cael eu cario yn y gwaed (BBV)
- Adolygiadau Gwenwyn Cyffuriau Marwol a Di-farwol

Y HRD yw'r unig system yng Nghymru i ddangos dystiolaeth o natur a pha mor eang yw'r ymyriadau cymunedol hyn ymhlith pobl gyda phroblemau sylweddau ac mae'n ategu'r data a gedwir yng Nghronfa Ddata Cymru ar Gamddefnyddio Sylweddau (WNDSM) ar wasanaethau triniaeth camddefnyddio sylweddau.

5.3.1 HRD: Modiwl Naloxone-i-fynd-adre

Amdano

O 1 Ebrill 2012 ymlaen, cafodd y modiwl 'HRD – Naloxone' ei weithredu i gofnodi sut y defnyddir THN. Cafodd ymarfer ôl-boblogi hefyd ei gwblhau i sicrhau bod yr holl ddata o'r prosiect peilot a blwyddyn cyntaf ei weithrediad yn cael ei storio'n ddiogel ar yr HRD. Drwy'r datblygiad hwn, gellir cofnodi rôl unigolion 'unigryw' o ran hyfforddi a chyflenwi THN gan roi data byw i glinigwyr ar sut y mae THN yn cael ei ddefnyddio. Ar gyfer pob unigolyn sy'n defnyddio gwasanaeth, mae'r gronfa ddata'n caniatáu cofnodi: atgyfeirio at wasanaethau THN, cwblhau sesiynau hyfforddi (adnabod gorddos a sut i ddefnyddio THN) a manylion am gyflenwi ac ailgyflenwi THN.

Data wedi'i gasglu

Manylion y cleient

Mae'r adran 'manylion y cleient' yn cynnwys gwybodaeth am statws iechyd a demograffeg unigolyn (wedi'i adrodd gan yr unigolyn) am bob berson sy'n defnyddio gwasanaethau THN, ac mae'n cynnwys

- **Demograffeg** gan gynnwys tarddiad ethnig, statws tai
- **Manylion atgyfeirio** gan gynnwys hanes o wenwyno di-farwol (NFP), ymddygiad risg a arweiniodd at atgyfeirio, cyswllt presennol gyda'r gwasanaethau camddefnyddio sylweddau
- **Atgyfeirio ymlaen** sy'n cynnwys manylion am atgyfeirio at wasanaethau gofal cymdeithasol ac iechyd arbenigol eraill a gynigiwyd i'r cleient gan staff yn cyflenwi THN a hyfforddiant. Yn yr adran hon gellir cofnodi atgyfeiriadau a wrthodwyd yn ogystal â rhai a dderbyniwyd gan y cleient.

Hyfforddiant Naloxone:

Mae'r adran hon yn cofnodi gwybodaeth am yr hyfforddiant a roddir i'r cleient ar weinyddu THN, adnabod gwenwyn opioid a chymorth bywyd / CPR sylfaenol. Rhoddir hyfforddiant i bob cleient cyn cyflenwi THN am y tro cyntaf, a sesiwn loywi flynyddol. Mae'r adran hyfforddiant yn cael ei llenwi bob tro y rhoddir hyfforddiant i ddefnyddiwr gwasanaeth, eu teulu / ffrindiau, neu i weithiwr proffesiynol. Gall defnyddwyr gwasanaeth ddangos tystiolaeth wedyn o gwblhau'r hyfforddiant cyn i THN gael ei weinyddu iddynt. Mae'r manylion yn yr adran hon yn cynnwys dyddiad yr hyfforddiant, dyddiad yr hyfforddiant nesaf, manylion yr hyfforddwr ac elfennau o'r hyfforddiant.

Caniatâd:

Cyn cyflenwi THN, rhaid i bob cleient lenwi ffurflen ganiatâd ar-lein yn datgan na wyddant am unrhyw effeithiau andwyol o gymryd THN, bod gwybodaeth a hyfforddiant boddhaol wedi'i roi ar sut i ddefnyddio THN, eu bod yn barod i wneud defnydd priodol o THN a'r cyfarpar a roddir iddynt, ac y gallai eu gwybodaeth gael ei chadw ar yr HRD.

Cyflenwi / ailgyflenwi Naloxone:

Mae'r adran ar gyflenwi / ailgyflenwi'n cynnwys manylion am bob pecyn a gyflenwir i'r cleient, ac wedi'i rhannu fel a ganlyn:

- **Cyflenwi / ailgyflenwi** yn cynnwys dyddiad cyflenwi, rhif y swp, dyddiad dod-i-ben, enw'r rhagnodydd.
- **Rheswm am ailgyflenwi** gan gynnwys ad-alw swp, yr heddlu wedi'i atafaelu, wedi colli'r pecyn, allan-o-ddyddiad, wedi'i ddefnyddio mewn achos gwenwyn cyffuriau.
- **Pwy gyflenwodd y THN a manylion pellach** gan gynnwys i ba unigolyn y cyflenwyd y THN iddynt, manylion ôl-ofal, canlyniad y gwenwyn cyffuriau (lle bo'n berthnasol), blwch testun i roi manylion ychwanegol.

5.3.2 HRD: Modiwl cronfa ddata gwenwyn cyffuriau

Amdano

Er mwyn hwyluso'r broses o gasglu, cofnodi a rheoli data ar adolygu achosion o wenwyn cyffuriau marwol a di-farwol yng Nghymru, cafodd y HRD ei ddatblygu yn 2014/15 i gynnwys modiwl ar wahân o'r enw HRD: Y Gronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau. Mae'r modiwl hwn wedi bod yn gyfrwng da i gasglu data er mwyn gallu deall yn well yr amgylchiadau'n gysylltiedig ag achosion gwenwyn cyffuriau a phrosesau / ymyriadau i atal achosion yn y dyfodol.

Rheolir y gwaith o gyfrosod a chael mynediad at y modiwl HRD: Cronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau gan lechyd Cyhoeddus Cymru, gydag adran yn benodol ar gofnodi ac adrodd caniatadau a gyflwynir i Gydlynwyr Adolygu Achosion (CRC) a staff gwenwyn cyffuriau arweiniol ar draws y saith bwrdd cynllunio ardal yng Nghymru. Mae'r HRD: Cronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau'n fodd i gydlynwyr CRC gyflawni'r canlynol:

- **Dosbarthu ceisiadau am wybodaeth electronig** yn unol â chanllawiau Llywodraeth Cymru i brif gyfranwyr a gwasanaethau lleol drwy rwydwaith ddiogel y system
- **Datblygu rhwydweithiau gwasanaeth lleol** ar gyfer adolygu achosion gwenwyn cyffuriau a rheoli / cefnogi / archwilio gwasanaethau wrth ymateb i geisiadau gwybodaeth
- **Adolygu cerrig milltir pwysig**, e.e. dyddiadau cyfarfodydd adolygu amlasiantaethol
- **Cofnodi canfyddiadau** ar docsicoleg, patholeg, histoleg a dyfarniad terfynol y crwner
- **Cyfuno a chasglu gwybodaeth** gan wasanaethau i gefnogi creu argymhellion a gwersi a ddysgwyd i'w hadolygu gan ardaloedd APB a NIBDPP.
- **Cynhyrchu adroddiadau cyfunol lleol**

Gweithredu HRD: Cronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau

Cafodd HRD: Cronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau ei gweithredu'n llawn gan lechyd Cyhoeddus Cymru ym Mehefin 2015 ar ôl cyfod a datblygu systemau'n unol â chanllawiau Llywodraeth Cymru ar gyflawni adolygiadau gwenwyn cyffuriau marwol a di-farwol.

Mae adroddiadau blaenorol ar adolygiadau o achosion gwenwyn cyffuriau ar draws Cymru ar gael o: www.publichealthwales.org/substancemisuse

Data wedi'i gasglu

Gellir categorio'r data a gasglwyd gan HRD: Cronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau yn ôl sut y cafodd ei gofnodi yn y gronfa ddata – naill ai gan y CRC neu wasanaethau lleol. Felly gellir cofnodi'r eitemau data canlynol:

Gan y Cydlynnydd Adolygu Achosion: Mae'r wybodaeth ganlynol yn cael ei chasglu a'i phoblogi ar HRD: Y Gronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau gan y CRC yn dilyn ei hysbysu o ddigwyddiad gwenwyn cyffuriau hyd at ddiwedd yr adolygiad.

1) Manylion yr achos

Mae'r adran 'manylion yr achos' yn broffil o wybodaeth ddemograffig yr unigolyn a'r prif wybodaeth gyswllt fel y cawsant eu hadrodd gan y Cydlynnydd Adolygu Achos yn dilyn ei hysbysu o ddigwyddiad gwenwyn cyffuriau, ac felly mae'n cynnwys:

- **Manylion yr unigolyn** gan gynnwys rhif GIG, cyfeiriad cartref, cod post cartref a meddyg teulu cofrestredig
- **Demograffeg** gan gynnwys oed adeg y digwyddiad, rhywedd a tharddiad ethnig
- **Manylion y digwyddiad** gan gynnwys dyddiad a lleoliad y digwyddiad, crwner (os yn farwol)

2) Amgylchiadau a natur y farwolaeth (gwenwyn cyffuriau marwol yn unig)

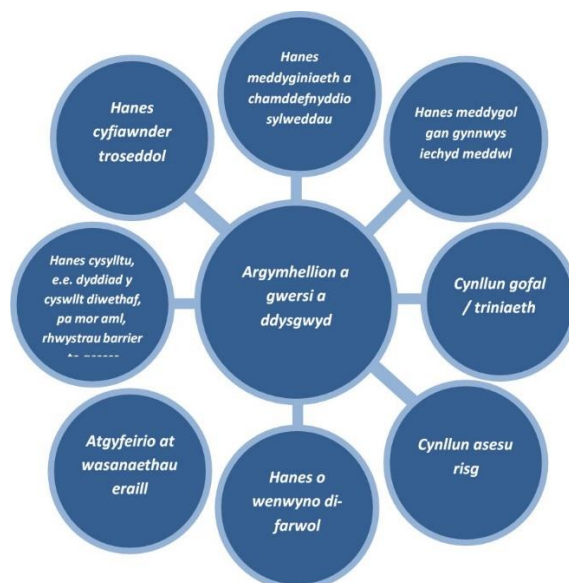
Mae'r adran 'amgylchiadau a natur y farwolaeth' yn rhoi trosolwg ar wybodaeth yn ymwneud â'r amgylchiadau a'r canfyddiadau cynnar ar gyfer achos gwenwyn cyffuriau marwol, fel y cawsant eu hadrodd i'r Cydlynnydd Adolygu Achosion, ac yn cynnwys:

- **Manylion lleoliad** gan gynnwys lle y cafodd yr unigolyn ei ddarganfod, lle y cafodd yr unigolyn ei gyhoeddi'n farw
- **Eitemau y cawsant eu canfod lle bu'r digwyddiad** gan gynnwys sylweddau a geriach
- **Ymdrechion i ddadebru**

- 3) **Profion ymchwiliol** gan gynnwys tocsicoleg (samplau a'u canlyniadau) a chanlyniadau patholeg a histoleg
- 4) **Dyfarniad y crwner (gwenwyn cyffuriau marwol yn unig)** gan gynnwys achos meddygol y farwolaeth, canlyniad y cwest a dyddiad y cwest

Gan wasanaethau lleol: Mae'r wybodaeth yn cael ei chasglu a'i phoblogi i'r HRD: Cronfa Ddata Gwenwyn Cyffuriau gan y gwasanaethau lleol yn dilyn derbyn cais am wybodaeth gan y CRC sy'n adolygu achos o wenwyn cyffuriau. Ar ôl derbyn y cais am wybodaeth, rhoddir cyfle i'r gwasanaethau lleol nodi a oedd yr unigolyn yn 'hysbys' neu 'ddim yn hysbys' i'r gwasanaeth. Lle'r oedd yn 'hysbys', gofynnir i'r gwasanaeth roi manylion pellach am y rheswm dros gysylltu a gwybodaeth allweddol am yr unigolyn er mwyn cynorthwyo'r adolygiad amlasiantaethol a hwyluso datblygu gwersi a ddysgwyd. Felly gallai'r wybodaeth ganlynol gael ei darparu:

- **Manylion cyswllt** gan gynnwys dyddiad y cyswllt cyntaf a'r un olaf, rheswm am gysylltu
- **Iechyd meddwl a chyflyrau corfforol / meddygol**
- **Sylweddau a ddefnyddiwyd (nid presgripsiwn)** gan gynnwys sylweddau (cyffuriau ac alcohol), pa mor aml ac ers pa hyd, llwybr eu gweinyddu,
- **Meddyginiaeth opioid ar bresgripsiwn** gan gynnwys y math o feddyginiaeth, dos, pa mor aml, dyddiad cyflenwi, rhagnodwyd gan
- **Meddyginiaeth opioid arall** gan gynnwys y math o feddyginiaeth, dos, pa mor aml, dyddiad cyflenwi, rhagnodwyd gan
- **Hanes o fod yn y carchar (gwasanaethau carchar a heddlu'n unig)** gan gynnwys bod yn y carchar o fewn un mis i'r digwyddiad, yn ble, am ba hyd a dyddiad rhyddhau
- **Ymyriadau a gynigiwyd**
- **Atgyfeirio ymlaen gan y gwasanaeth, a chyswllt gwasanaeth hysbys arall**
- **Rhwystrau hysbys i dderbyn cymorth**

Ffigur 59 – Mathau o wybodaeth wedi eu bwydo i Baneli Adolygu Amlasiantaethol ar gyfer creu argymhellion lleol a chenedlaethol